

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА (ДО 25-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ)

**Методичні рекомендації для
проведення Першого уроку
в 2016/2017 навчальному році**

*Друкується за рішенням науково-методичної ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 14 червня 2016 року, протокол № 3)*

КІРОВОГРАД
2016

ББК 74.200.513
УДК 37.035.6
Щ 92

Щоб у серці жила Батьківщина (до 25-ї річниці незалежності України).
Методичні рекомендації для проведення Першого уроку в
2016/2017 навчальному році / укладачі: Ю.В. Міщай, С.М. Пляка, Л.А. Гайда,
Н.І. Дяченко, О.П. Третяк. – Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя
Сухомлинського», 2016. – 112 с.

Видання містить методичні рекомендації для проведення Першого уроку
в 2016/2017 навчальному році на тему «Щоб у серці жила Батьківщина» (до 25-
ї річниці незалежності України), метою якого є поглиблення знань учнів з
історії України та процесів державотворення, усвідомлення важливості та
цінності ідеї власної державності.

Також подано історико-краєзнавчий матеріал для проведення виховних
годин, запропоновано огляд сучасних книг українських письменників для дітей,
представлено орієнтовні розробки уроків і позакласних заходів, що різняться
структурою та вибором методичних прийомів і форм роботи.

Для ефективної організації Першого уроку у виданні є низка додатків,
зокрема: орієнтовані завдання та запитання для учнів 1-4-х класів; тексти для
читання в початкових класах; рекомендований перелік документальних
фільмів, присвячених подіям українського державотворення.

Методичні рекомендації адресовані керівникам навчальних закладів, їх
заступникам, класним керівникам, учителям, бібліотекарям, керівникам гуртків,
працівникам методичних служб, учнівській молоді та батьківській
громадськості, усім, хто цікавиться питаннями виховання учнівської молоді.

Рецензенти:

Тарапака Н.В. - завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя
Сухомлинського», кандидат педагогічних наук, доцент;

Краснощок І.П. - доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Кіровоградського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка, кандидат педагогічних наук.

Відповідальна за випуск – Корецька Л.В.

ББК 74.200.513
УДК 37.035.6
Щ 92
© КОІППО, 2016

ЗМІСТ

Міцай Ю.В. Методичні рекомендації щодо проведення Першого уроку в 2016/2017 навчальному році на тему «Щоб у серці жила Батьківщина».....	4
Третяк О.П. Національно-патріотичне виховання як складова змісту навчальних предметів початкової школи.....	13
Гайда Л.А. Мистецька премія Григорія Гусейнова «Глодоський скарб» – вагомий чинник формування позитивного іміджу нашого краю (матеріали до виховних годин).....	17
Дяченко Н.І. Дітям про Україну: цікаво, доступно, популярно (огляд сучасних книг українських письменників для дітей).....	21
Моток Ю.В. Хай знає кожна це дитина – ми всі будуюмо країну (інтегроване заняття для дітей старшої групи дошкільного навчального закладу).....	32
Зеленяк Н.М. Мій сонячний дім – це моя Україна! (урок-мандрівка для учнів 1 класу).....	36
Грицик Н.Г. Україна – нашого народу дім (заочна подорож для учнів 2 класу).....	40
Баканьова С.В. Людина без Вітчизни як соловей без пісні (година спілкування для учнів 3 класу з елементами пізнавальних ігор та інтерактивних методів).....	43
Носач Т.А. Я живу в Україні! (виховний захід для учнів 3-4 класів).....	47
Гасаненко О.С. Україно, земле моя! (інтелектуальна кав'ярня для учнів 5-6 класів).....	55
Рибалка І.В. Я люблю Україну! (інтелектуально-пізнавальна гра для учнів 6-7 класів).....	61
Баранова С.Л., Калашник О.А. Щоб у серці жила Батьківщина: до 25-річчя незалежності України (урок з використанням інтерактивної технології «створення живої газети», 7-9 класи).....	67
Дудіч Г.В. With Ukraine In Your Heart .../ З Україною в серці... (урок для учнів 7-10 класів).....	72
Квацяла Г.Я., Ленар Г.П. Образ рідного краю у творах Романа Завадовича (урок-літературна вітальня для учнів 7-8 класів).....	76
Панкевич В.І. Україна – земля, де живуть українці (урок-дослідження для учнів 8-9 класів на основі матеріалів наукової розвідки С. Рудницького).....	82
Пляка С.М. Видатні постаті української історії (інтелектуально-пошукова гра на місцевості).....	87
Арутюнян О.С. Від демократичної школи до розвитку демократичної України (урок-дискусія для учнів 9-11 класів, батьків та педагогів).....	94
Погрібний Д.О. Щоб у серці жила Україна (усний журнал для учнів 10-11 класів).....	99
Додатки.....	103

*Мицай Ю.В.,
завідувач науково-методичної
лабораторії виховної роботи і
формування культури здоров'я
КЗ «КОІППО імені Василя
Сухомлинського»*

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ
ПЕРШОГО УРОКУ В 2016/2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ
НА ТЕМУ «ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА»
(до 25-ї річниці незалежності України)**

Ураховуючи актуальність для українського суспільства ідеї розвитку української державності, важливість сформованих ціннісних орієнтацій молоді, зокрема патріотичних почуттів, активної громадянської позиції та відзначаючи **25-річчя незалежності України, Перший урок у 2016/2017 навчальному році рекомендуємо провести на тему «Щоб у серці жила Батьківщина».**

У 2016 році всі заходи, приурочені зазначеній ювілейній даті, у тому числі і Перший урок в навчальних закладах, проходять у рамках **Року Державності України** – на честь низки історичних подій, які призвели до проголошення, а потім і відновлення Україною незалежності у ХХ столітті.

Пріоритетна мета Першого уроку – поглиблення знань учнів з історії України та процесів державотворення, боротьби за здобуття Україною статусу незалежної, суверенної, демократичної держави; усвідомлення важливості та цінності ідеї власної державності.

Завданнями Першого уроку є:

- поглиблення знань учнів про ключові події українського державотворення в ХХ столітті;
- ознайомлення учнів із видатними постаттями громадсько-політичного, військового, культурно-мистецького середовища, які зробили вагомий внесок у розвиток українського державотворення та популяризацію національної ідеї;
- сприяння усвідомленню школярами спільних цінностей української нації: державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності й демократичних засад державного устрою;
- активізація пізнавального інтересу учнів до історико-культурної спадщини країни та державотворчих подій історії України ХХ століття;
- виховання поваги до державних символів, шанобливого ставлення до традицій українців та представників інших національностей, які населяють країну;
- формування активної життєвої позиції школярів, їх громадянського самовизначення, прагнення до самореалізації в Україні;
- формування негативного ставлення до проявів дискримінації, жорстокості та насильства, засудження військової агресії;
- розвиток умінь і навичок, які мають стати фундаментом формування громадянської, історичної та національної свідомості школярів;

- формування і розвиток мотивації, спрямованої на підготовку до захисту своєї Батьківщини і служби у Збройних силах України.

На етапі підготовки до Першого уроку вчителю *необхідно опрацювати* основні нормативно-правові документи, що стосуються відзначення пам'ятних дат історії України; наукові розвідки, архівні та довідкові матеріали, що висвітлюють низку історичних подій ХХ століття, їх роль для українського державотворення та засвідчують тривалий і непростий шлях України до незалежності, цінність ідеї власної державності.

Ретельна підготовка вчителя забезпечить розуміння ним історичних, суспільно-політичних процесів і змін на шляху до українського відродження, сприятиме толерантності засвоєння й аналізу історичної інформації (зокрема, завдяки впровадженню інтерактивних і діалогових форм взаємодії з учнями), спонукатиме до вивчення історико-культурної спадщини країни.

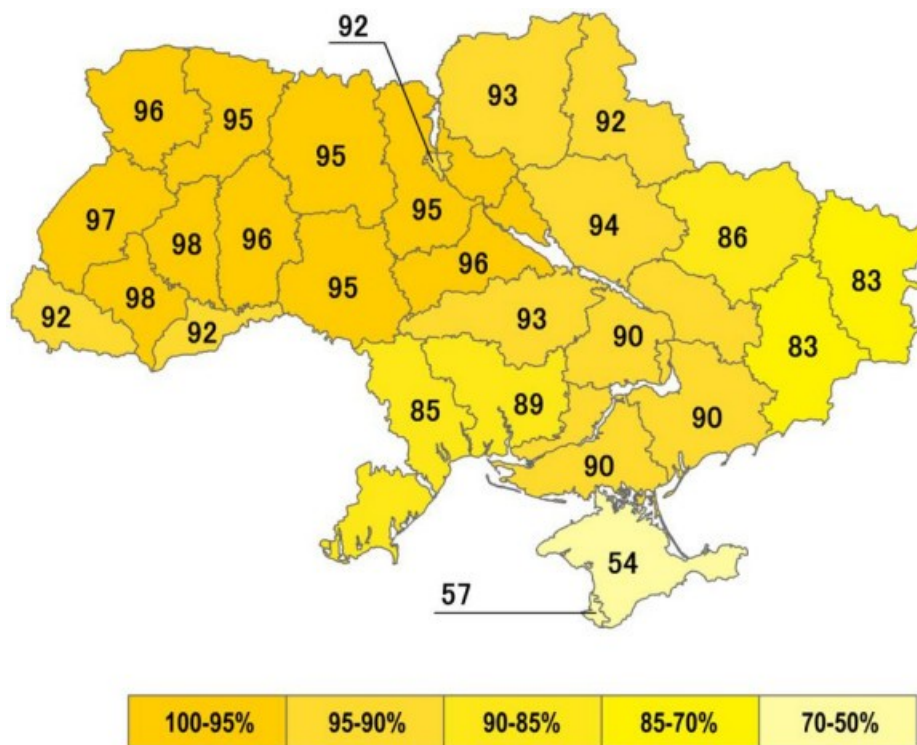
Відзначаючи важливе свято для нашої країни – День незалежності України, Перший урок рекомендуємо розпочати зазначивши, що **24 серпня 1991 року** прийнято Акт проголошення незалежності України, що був схвалений всеукраїнським референдумом **1 грудня 1991 року**.

Цікаво буде дізнатися, що референдум відбувся в усіх 27 адміністративних одиницях України: 24 областях, Автономній республіці Крим, Києві та Севастополі. У голосуванні взяли участь 31 891 742 виборці, або 84,18% тих, хто мав право брати участь. На підтримку незалежності висловились 28 804 071 громадянин, або 90,32% тих, хто брав участь. Саме такий відсоток виборців ствердно відповіли на питання в бюлетені «Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?». У Криму ідею незалежності України підтримали 54,19 % виборців, у Донецькій області – 83,90 % і 83,86 % – у Луганській [2, с. 20, 30].

Референдум мав імперативний характер, його рішення було загальнообов'язковим та не потребувало окремого затвердження. За підсумками референдуму були зміцнені правові засади державного суверенітету, створені умови для розгортання державотворчих процесів у незалежній Україні.

За наявності мультимедійного обладнання в класній кімнаті (залі), зазначені вище статичні дані можуть бути проілюстровані та доповнені вчителем демонстрацією карти з результатами голосування «за» підтвердження Акта проголошення незалежності України на Референдумі 1 грудня 1991 року (у %).

**Карта з результатами голосування «за» підтвердження Акта
проголошення незалежності України
на Референдумі 1 грудня 1991 року (у %)**

Першими із понад 130 країн світу Україну як державу визнали Польща, Канада, Латвія і Литва.

Хоча 24 серпня 1991 року стало початком відліку історії сучасної української державності, історики сходяться у висновках, що того дня відбулося **відновлення державної незалежності України**.

Моделюючи зміст уроку, учителю *доцільно звернути увагу* учнів на те, що джерелом української державності є воля народу, а незалежність України – заслуга не лише певних політичних сил та рухів, але й усього українського народу, здійснення мрій багатьох його поколінь. Варто згадати, що завжди, навіть за найменш сприятливих обставин, проголошувалась державність. Зокрема, тільки в ХХ столітті чотири рази: 22 січня 1918 року (IV Універсал Центральної Ради), 30 червня 1941 року у Львові (Акт відновлення Української держави), 5 жовтня того ж року у Києві, 24 серпня 1991 року (Акт проголошення незалежності України). А ще ж проголошення в листопаді 1918 року Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), проголошення незалежності Карпатської України (березень 1939 року) [5].

Ефективність проведення Першого уроку та подальше проектування системи національно-патріотичного виховання учнів залежить від обізнаності самого вчителя з історією і традиціями власної країни, а також усвідомлення ним уроків українського державотворення.

З цією метою *радимо опрацювати* методичні матеріали, розроблені Українським інститутом національної пам'яті, що акцентують увагу на

ключових подіях українського державотворення в ХХ столітті [2, с. 21], зокрема:

22 січня 1918 року – проголошення першої незалежності та проголошення Акта злуки УНР і ЗУНР **у 1919 році**;

1 листопада 1918 року – день «Листопадового зриву», у Львові розпочалось українське повстання, у результаті якого невдовзі проголошено Західно-Українську Народну Республіку;

15 березня 1939 року – Сейм Карпатської України проголосив Карпатську Україну незалежною державою;

30 червня 1941 року – в окупованому Німеччиною Львові проголошено відновлення Української Держави;

16 липня 1990 року – Верховною Радою Української РСР прийнято Декларацію про державний суверенітет України;

24 серпня 1991 року – Верховною Радою Української РСР прийнято Акт проголошення незалежності України;

1 грудня 1991 року – відбувся Всеукраїнський референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України.

Основний зміст Першого уроку для учнів *початкової школи доцільно спрямувати* на пізнання історії України, виховання поваги та любові до Батьківщини. *Важливо враховувати*, що вивчення історії власної країни розпочинається з ознайомлення учнів з історією і традиціями рідного краю, своєї вулиці, будинку. При цьому необхідно спиратись на здобутий дітьми досвід, який вони отримали в родині та дошкільному навчальному закладі.

Радимо у цікавій формі розповісти про важливі історичні події та видатних державних діячів: Михайла Грушевського, Володимира Винниченка, Симона Петлюру, Євгена Петрушевича та інших. Наводячи зрозумілі приклади, дітям варто пояснити, що таке незалежність держави, соборність та єдність.

Використання матеріалів із серії книг «Життя видатних дітей» (видавництво «Грані-Т») допоможе школярам ознайомитися з історіями про дитинство видатних людей і водночас пізнати певні історичні етапи та досягнути пов'язані з ними зміни. Це забезпечить формування світогляду сучасної дитини та ціннісне ставлення до людей, держави, історії.

Емоційному піднесенню та зацікавленості дітей сприятимуть вдало підібрані вчителем українські легенди, народні пісні й думи, уривки з віршів, казки, перекази та повчання старших, що дають можливість ознайомити дітей із нашим історичним минулим та виховують повагу до себе як нащадка великого роду. *Логічним* буде використання творчих завдань і запитань, поданих в *додатку 1*, що спрямовані на формування патріотичних почуттів учнів. Аналіз та обговорення різноманітних текстів виховного і повчального змісту забезпечать виховання в молодших школярів любові до рідного краю і своєї Батьківщини, турботливого ставлення до цінностей і надбань нашої країни. З цією метою *радимо використовувати* орієнтовні тексти для читання в початкових класах, що розміщені в *додатку 2*. Серед них, зокрема, оповідання *В. Сухомлинського*, що наповнюють змістом сучасні форми морально-духовного та громадянсько-патріотичного виховання, а саме: «Не забувай про

джерело», «Ластівки прощаються з рідним краєм», «Матвій дуб», «Дерево для невідомого друга», «Зелений луг, квіти, метелики», «Зламана яблунька» тощо.

Ідеї педагога та досвід його виховання громадянина-патріота розкрито у чисельних працях, зокрема:

книгах та збірниках: «Народження громадянина», «Листи до сина», «Як виховати справжню людину», «Про виховання»;

окремих розділах: «Ідейно-громадянська основа колективу» (із книги «Методика виховання колективу»), «Моральне виховання» (із книги «Пависька середня школа»), «Знання і участь у громадському житті» (із книги «Сто порад учителеві»);

статтях «З чого починається громадянин», «Людина – найвища цінність», «Громадянське начало – основна ланка морального виховання».

Зауважимо, що активізація роботи з використання педагогічного і творчого здобутку В. Сухомлинського має стати підґрунтям *до підготовки та відзначення 100-річчя від дня народження В. Сухомлинського.*

Під час уроків для молодших школярів *рекомендуємо* надати перевагу діалогічному способу спілкування, виконанню практичних дій, ігровим формам роботи, що допоможуть дітям краще виразити власні почуття, отримати досвід конструктивної взаємодії, сприятимуть виникненню бажання творити добро, любити і захищати рідну землю. *Доцільно* доповнити урок творчими формами роботи, що полюбилися дітям та активізують їх зацікавленість у вивченні історії своєї країни. Це можуть бути колективні читання творів з історії України та творів сучасних дитячих письменників; виставки дитячих малюнків «Я малюю рідну Україну»; конкурси творчих робіт «З чого починається Батьківщина»; виступи юних читців-декламаторів за патріотичною тематикою; ігри та розваги з використанням народних традицій та обрядів; вікторина «Державні символи»; зустрічі з цікавими людьми «Ми всі українці – єдина сім'я»; екскурсії до історичних та краєзнавчих музеїв.

Уроки бажано проводити з музичним супроводом, відповідним оформленням приміщення з використанням національної символіки.

Під час проведення Першого уроку *для учнів основної та старшої школи* важливо донести ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника суспільства та єдності нації.

Моделюючи зміст уроку для цієї вікової групи, *радимо ознайомити* учнів з історичними подіями, що пов'язані з утворенням Української Центральної Ради, проголошенням УНР і ЗУНР, підписанням й історичним значенням IV Універсалу Центральної Ради, урочистим проголошенням Акта злуки УНР і ЗУНР та основними процесами сучасної Української державності.

Використання з подальшим обговоренням документальних фільмів, які відображають події Української революції 1917-1921 років, присвячені проголошенню незалежності Карпатської України (1939 рік) та історії здобуття Україною незалежності, спонукатиме учнів до усвідомлення уроків української державності, нелегку боротьбу, мужність і героїзм захисників Батьківщини, які й сьогодні відстоюють суверенітет і територіальну цілісність держави.

Рекомендований перелік тематичних фільмів для використання в ході Першого уроку подано в додатку 3.

У ході уроку *доцільно* ознайомити учнів з історією української державної символіки – Державним Прапором України, Державним Гербом України, Державним Гімном України, звернувшись до таких документів:

- Конституції України (20 стаття);
- Указ Президента України «Про День Державного Прапора України» від 23.08.2004 р. № 987/2004;
- Закону України «Про Державний Гімн України» (від 06 березня 2003 року № 602-IV, стаття 1).

Звертаємо увагу, що ефективному проведенню уроку, емоційному піднесенню сприяє активне використання державних символів України, синьо-жовтих стрічок, оберегів, елементів національного вбрання, що підкреслює єдність української нації. З цією метою вчителю *варто опрацювати* рекомендації щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України (наказ Міністерства освіти і науки України від 07.09.2000 р. № 439).

Одним із ключових акцентів Першого уроку для старшокласників має стати їх *ознайомлення* з історією Конституції України, 20 років з дня прийняття якої відзначили 28 червня 2016 року.

Конституція України, яка була прийнята 28 червня 1996 року на п'ятій сесії Верховної Ради України, закріпила статус незалежної України як рівноправного учасника міжнародних відносин, визначила засади всього суспільного життя, права та обов'язки людини й громадянина, основи організації та принципи діяльності державного апарату України.

Сучасна Конституція України – найважливіший нормативно-правовий акт новітньої української держави.

На жаль, результати соціологічного дослідження, проведеного на замовлення Центру політико-правових реформ у грудні 2015 року показали вкрай низьку обізнаність громадян, зокрема й молоді, з текстом Конституції України та відповідно нерозуміння її цінності. Так, 50,4 % респондентів відповіли, що вони ніколи в житті не читали Конституцію України, навіть окремі статті.

Тому, на нашу думку, у ході Першого уроку *важливо спрямувати зусилля* на вирішення завдань щодо підвищення обізнаності старшокласників з Конституцією України та формування їх правової свідомості.

Окрім того, необхідно розкрити сутність окремих статей Конституції України як Основного Закону держави, що визначають цінності української нації: державний суверенітет, незалежність, територіальну цілісність й демократичні засади державного устрою (стаття 1; стаття 132).

Продовжуючи роботу з Конституцією України, необхідно підкреслити, що Основний Закон закріплює невід'ємні права і свободи людини та громадянина, що належать їм від народження, гарантуються державою та становлять ядро правового статусу особи в Україні:

- *особисті права і свободи*: право на життя та право на захист свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); право на повагу до своєї гідності (ст. 28); право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29); право на недоторканність житла (ст. 30); право на невтручання в особисте життя (ст. 32); право на свободу пересування, право вільного вибору місця проживання (ст. 33); право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50); право на охорону сім'ї, дитинства, материнства і батьківства (ст. 51) тощо;

- *політичні права і свободи*: право на свободу думки і свободу слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34) тощо;

- *економічні, соціальні, культурні права і свободи*: право власності, право на працю, на належні безпечні умови праці (ст. 43); право на відпочинок (ст. 45); право на соціальний захист (ст. 46); право на житло (ст. 47); право на освіту, безоплатне здобуття вищої освіти (ст. 53); право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст. 54); право знати свої права і обов'язки (ст. 57); право на правову допомогу (ст. 59) тощо [7, с. 13].

Гнучка структурна організація Першого уроку дозволяє на етапі підготовки до його проведення *залучити учнів* до участі у суспільно значущій та соціально спрямованій діяльності, результати якої можуть бути висвітлені та обговорені в ході Першого уроку. Це *допоможе* школярам визначитися з пріоритетами у ставленні до певних історичних подій, розібратися у власних бажаннях, думках, поведінці, спонукатиме їх до самоаналізу та визначення власної життєвої позиції громадянина-патріота, в основі якої – ціннісне ставлення до людей, держави, історії, природних та культурних багатств рідного.

Варто *зосередити увагу* на питанні залучення дітей та учнівської молоді до районних, міських, обласних та всеукраїнських акцій, проектів, волонтерської діяльності. Прикладом можуть слугувати такі: «Схід-Захід – разом», «Прапор нашої пошани і подяки», «Єднання заради Незалежності», «Від серця до серця», «Зробити історію України цікавою для однолітків», «Історія рідного краю (родини) в історії України», «Сім чудес рідного міста (селища)», «В об'єктиві заповідні куточки рідного краю», «Героїка минулого та сьогодення», «Ми козаків славної нащадки», «Гордість наша – земляки-герої»; благодійні акції: «Не будь байдужим до чужого горя», «Ми з вами серцем і душею», «Благодійний марафон», «Ветеран живе поруч», «Долонька до долоньки»; конкурси відеороликів на соціальну тематику «За Україну! За свободу!», «Діалог як шлях до миру й демократії» та ін.

З метою ефективної підготовки до проведення Першого уроку в 2016/2017 н. р. також рекомендуємо використовувати методичні матеріали КЗ «КОІШПО імені Василя Сухомлинського» попередніх років, зокрема:

➤ Методичні рекомендації для проведення Першого уроку в 2015/2016 навчальному році на тему «Ми – нація єдина» : [методичні рекомендації] /

укладачі : Ю.В. Міщай, С.М. Пляка, О.П. Третяк, Л.А. Гайда. – Кіровоград : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2015. – 40 с.

Режим доступу : <http://goo.gl/qScO4M>

➤ Україна – єдина країна. Розробки уроків і позакласних заходів для проведення Першого уроку у 2014/2015 навчальному році: [методичний посібник] / укладачі : Ю.В. Міщай, С.М. Пляка, О.П. Третяк, О.В. Ревнивцева. – Кіровоград : ФО-П Александрова М.В., 2014. – 172 с.

Режим доступу : <http://goo.gl/PzxpED>

➤ На шляху до українського відродження: Розробки уроків, позакласних заходів та дитячі творчі роботи, присвячені 20-й річниці незалежності України /Укладачі : Ю.В. Міщай, Л.М. Кірішко, Л.А. Гайда, Н.І. Дяченко. – Кіровоград : Видавництво обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, 2011. –162 с.

Режим доступу : <http://goo.gl/iz5Owy>

У запропонованих матеріалах достатньо ґрунтовно висвітлено вимоги та подано рекомендації щодо проведення відповідних тематичних уроків, що спрямовані на формування патріотичних почуттів та є складовою системи національно-патріотичного виховання учнів.

Звертаємо увагу, що названі видання містять такі матеріали:

- нормативно-правове і методичне забезпечення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді;
- орієнтовний каталог видань наукової, науково-популярної, художньої літератури національно-патріотичного спрямування (2013-2015 рр.);
- перелік документально-публіцистичних фільмів і тематичних відеороликів, присвячених Революції Гідності, Героям Небесної Сотні, бойовим діям на Сході країни;
- інформація про волонтерів та громадські організації, які надають допомогу учасникам АТО;
- перелік віртуальних екскурсій музеями України;
- матеріали про видатних українських учених, винахідників, які зробили вагомий внесок у розвиток світової науки;
- орієнтовні розробки уроків, позакласних заходів, що різняться структурою та вибором методичних прийомів і форм роботи (урок-подорож, урок-роздум, урок-дослідження, родинне свято, літературна вітальня, тренінг, конференція, засідання круглого столу тощо);
- орієнтовні зразки текстів для читання в початковій школі, що допоможуть дітям дізнатися більше про історію та традиції України;
- серія творчих завдань і проблемних запитань для учнів початкової школи;
- тестові методики та завдання для учнів початкової школи, які можна використати для подальшого проектування (корегування) виховного процесу, формування патріотичних почуттів, соціальної та громадянської компетентностей особистості;
- творчі роботи переможців Всеукраїнського конкурсу дитячої творчості «Об'єднаймо ж, брати мої!»;

- тематичні кросворди з історії України та рідного краю для учнів основної і старшої школи.

Ефективному проведенню та реалізації завдань уроку сприятиме створена вчителем урочиста атмосфера, емоційне піднесення, що налаштовує та спонукає учнів до вивчення історії українського державотворення, усвідомлення школярами спільних цінностей української нації, викликає бажання дізнатися більше про життя і творчість видатних українців.

Список використаних джерел

1. Віднянський С. Незалежна Україна: двадцять років між Європою та Євразією / Степан Віднянський // Україна – Європа – Світ: [Міжнародний збірник наукових праць] / гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 6-7: 20-й річниці Незалежності України присвячується. – С. 24-38. – (Серія: Історія, міжнародні відносини).

2. Збірка методичних рекомендацій до відзначення пам'ятних дат у загальноосвітніх навчальних закладах: [розроб. і упоряд.: Г. Байкеніч, О. Охрімчук]. – Дніпропетровськ : ПП «Ліра ЛТД», 2016. – с. 120.

3. Незалежність України в глобалізованому світі: вектори ХХІ століття : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (Київ, 22 серп. 2011 р.) : до 20-річчя незалежності України / упоряд. Я. А. Жаліло, С. О. Янішевський. – К. : НІСД, 2011. – 192 с.

4. Прієшкіна О. В. Значення Декларації про державний суверенітет для функціонування Конституційного ладу України / О. В. Прієшкіна // Проблеми становлення правової демократичної держави. – 2008. – № 1. – С. 3-5.

5. Стерчо П. Карпато-українська держава / П. Стерчо. – Львів, 1994.

6. Томенко М.В. Історія української конституції : [навчальний посібник] / М.В. Томенко. – К. : Освіта, 2009. – 464 с.

7. Україна – єдина країна. Розробки уроків і позакласних заходів для проведення Першого уроку у 2014/2015 навчальному році: [методичний посібник] / укладачі: Ю.В. Міцай, С.М. Пляка, О.П. Третяк, О.В. Ревнивцева. – Кіровоград: ФО-П Александрова М.В., 2014. – 172 с.

*Третяк О.П.,
старший викладач кафедри
дошкільної та початкової освіти
КЗ «КОІППО
імені Василя Сухомлинського»,
кандидат педагогічних наук*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Патріотизм сьогодні є не лише пріоритетним напрямом у вихованні, а й нагальною потребою як держави, так і кожної особистості, яка готова покласти за неї життя. Водночас особистість вправі розраховувати на взаємну любов від держави, що була б спрямована на створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності кожного, формуванню патріотичної самосвідомості на основі моральності. Кожен навчальний заклад має стати для дитини осередком становлення громадянина-патріота України.

Ураховуючи вікові особистісні новоутворення дитини молодшого шкільного віку, процес патріотичного виховання розпочинається з першого року її навчання у школі. При цьому слід обов'язково спиратись на здобутий особистістю морально-духовний фундамент в дошкільному віці та в процесі родинного виховання [2, С. 3].

Національно-патріотичне виховання учнів початкових класів здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності як провідної шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів та позаурочні заходи.

В. Сухомлинський визначає патріотизм як любов до Батьківщини, як одне з найбільш глибоких і благородних почуттів людини: «Це творча, неспокійна любов до рідної землі, до всього, що створено старшими поколіннями і твориться сучасниками в ім'я прийдешніх поколінь, це не пасивне милування оточуючим тільки тому, що воно рідне, а боротьба за велич і могутність Батьківщини, це одне із найскладніших і найбагатогранніших моральних почуттів. У ньому органічно поєднується любов до рідної природи, села і міста, рідної матері і рідної мови. Почуття любові до рідного, близького, дорогого переплітається з свідомістю патріотичного обов'язку перед народом, з думкою про особисту відповідальність за його ідеали, боротьбу, прагнення» [6, С. 3-4].

Патріотичне виховання молодших школярів на уроках української мови здійснюється через реалізацію соціокультурної змістової лінії. Зокрема, під час вивчення розділу «Мова і мовлення» необхідно звертати увагу учнів на багатство і милозвучність української мови, захоплювати дітей її красою, пробуджувати любов до рідного слова, прагнення вивчати українську мову. У 3-4-х класах слід пояснювати значення української мови для становлення незалежної самостійної держави України, роль української мови як державної.

Формуючи культуру спілкування, доцільно збагачувати мовлення молодших школярів українськими формами звертання та формулами

мовленнєвого етикету, пробуджувати інтерес до походження цих формул, показувати їх зв'язок із національними традиціями і звичаями українців. Рідна мова – духовне багатство народу. Мовленнєва культура людини – дзеркало її духовної культури [1, С. 27].

У процесі опрацювання правила вживання великої літери у власних назвах варто зосередити увагу учнів на застосуванні цього правила під час запису назви нашої Батьківщини, її столиці, рідного міста чи села, річок, морів, гір та інших географічних назв України. При цьому цінним для патріотичного виховання буде опрацювання текстів про походження цих назв, про красу і неповторність визначних місць України, про історичне минуле нашої країни та її відомих людей. Чільне місце має займати використання малих фольклорних форм. Реалізуючи їх виховний потенціал, доцільно пояснити дітям, що багатство й розмаїття народної творчості свідчать про мудрість і талановитість українського народу, а знання та трепетне ставлення до них стане запорукою збереження цього багатства для майбутніх поколінь [3, С. 8].

У підручниках з літературного читання зміст і методика дитячого читання створюють належні передумови для всіх аспектів патріотичного виховання.

Тема виховання любові до рідної домівки, краю, України виразно звучить у найбільшому розділі підручника для другого класу «Нема без кореня рослини, а нас, людей, без Батьківщини» (Савченко О.Я. Літературне читання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – С. 53).

У найкращих творах українських поетів і письменників розгортається образ нашої Батьківщини – України – Вітчизни. Діти поступово роблять узагальнення, «це край, земля, країна, де з давніх-давен жили наші предки. А зараз живемо ми з вами. Українці люблять свою домівку, свою родину, рідний край, свою мову».

З чого ж починається Батьківщина? На це непросте для дітей запитання доступно й образно відповідає поет Анатолій Костецький у вірші «Батьківщина». У кожній строфі поезії проступає її образ – від найближчого, конкретного до далекого: «... це домівка твоя і школа... Батьківщина – це мама й тато, це твої найщиріші друзі і бджола у веснянім лузі. Батьківщина – це рідна мова, це дотримане чесне слово» [4, С. 147].

Невід'ємними складниками уроків української мови та літературного читання мають бути виховні бесіди, пізнавальна інформація про Україну, її людей і події, пов'язані з ними, складання усних і письмових текстів на патріотичні теми, підготовка і презентація проектів патріотичного змісту. Доцільним є проведення тематичних уроків з української мови: «Ми – маленькі українці», «Свято рідної мови», «Шевченківське слово» та ін.

На уроках математики національно-патріотичне виховання відбувається опосередковано, через умову математичної задачі.

На уроках російської мови необхідно посилити українознавчу складову через перекладені твори українських письменників та поетів на російську мову.

Навчальний предмет «Я у світі» спрямовано на формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизм, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, гуманізм,

працелюбність, взаємоповага. Це передбачає, у свою чергу, формування в дитини свого власного «Я», становлення віри у свої сили, талант, здібності; виховання творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитися до природи, світу, речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності.

Бути патріотом – значить духовно підняти, усвідомити в Батьківщині безумовну цінність, яка дійсно й об'єктивно їй притаманна, приєднатися до неї розумом і почуттями. У той же час патріотизм передбачає відкриття в самому собі безмежної відданості Батьківщині, спроможності безкорисно радіти її успіхам, служити їй, поєднати свою долю з її долею [1, С. 24].

Зміст програми предмета відображає такі види знань, результатом опрацювання яких є набуття громадянських цінностей:

- про навколишній світ у взаємозв'язку компонентів «Я – людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина і світ»;

- про способи пізнавальної та практичної діяльності, усвідомлення необхідності знати державну мову, шанувати символи держави; засвоєння моделей поведінки, які відповідають законодавству України, ураховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми;

- оцінні знання про норми ставлення до явищ життя (учень розпізнає вчинки за критерієм патріотичних вимірів; аргументує переваги громадянських учинків, наприклад участь у волонтерських заходах тощо).

Провідною темою у вивченні іноземної мови в початковій школі є, безумовно, «Сім'я», упродовж якої учні розповідають про своїх близьких. Під час вивчення матеріалу з теми «Свята і традиції», молодших школярів слід ознайомити з елементами культури країни, мова якої вивчається. Знання, які учні отримують на уроках іноземної мови, мають подаватися через призму знань, сформованих у процесі оволодіння рідною культурою. Тому, під час ознайомлення зі святковими традиціями зарубіжних ровесників, необхідно обговорити сімейні традиції, традиції святкування у власній родині та в дитячому колективі, у якому перебувають діти.

При вивченні теми «Помешкання» (4-й клас) варто звернути увагу учнів на будинки в українському стилі сільської місцевості, що викликає почуття трепетної поваги до домівок батьків і дідів. При вивченні теми «Погода» можна дати завдання намалювати карту України і порівняти погоду в Україні з погодою у тій країні, мову якої вивчають учні.

Уроки природознавства мають великий потенціал для здійснення патріотичного виховання молодших школярів. Проводячи спостереження, учні навчаються бачити явища природи в усій красі. У них виробляється звичка берегти її, з'являється розуміння того, що все в природі взаємопов'язане. Одержуючи знання з курсу, діти засвоюють правила екологічної поведінки в природі, а через екологічну освіту в них формується відповідальне ставлення до природи, гуманізм, патріотизм.

На уроках трудового навчання діти знайомляться з традиційними народними ремеслами України, вчать виготовляти сюжетні витинанки різних регіонів України, оздоблювати вироби технікою вишивки.

На уроках музичного мистецтва учні мають змогу відчутти красу українського народного музичного мистецтва, досягнути інтонаційні особливості музики українського народу, відчутти національну своєрідність, спільне і відмінне в музиці різних народів [3, С.10].

Ключовим завданням уроків образотворчого мистецтва є формування у молодших школярів культури почуттів, основ національної та громадянської свідомості. Пропонуємо проводити конкурси дитячої зображувальної творчості «Слава українським військовим», «У світі немає кращої країни, ніж Україна», «Наш прапор майорить над світом – країни вільної ми діти» та ін.

Доцільно практикувати проведення першого уроку у формі зустрічей з волонтерами, учасниками бойових дій, майстер-класів за участі дітей та батьків з виготовлення сувенірів для бійців Української армії. Організовувати виховні проекти: «Рідний край, де ми живемо, Україною зовемо», «Я і моя родина», «Моя маленька батьківщина», «Листівка для воїна АТО». Проводити тематичні виховні години, бесіди на теми: «Славетні українці», «Козацькому роду немає переводу» [3, С. 9].

Акцент у виховній роботі слід зробити на засвоєння учнями народних традицій, сутності українських обрядів, народних свят, легенд, переказів, звичаїв та тощо.

Оскільки у молодшому віці у дітей домінує образне мислення, то найбільш прийнятними для них є такі форми діяльності: ситуаційно-рольові ігри, ігри-драматизації, інсценування, екскурсії, бесіди, ранки, свята, усні журнали; групові справи: соціально-проектна діяльність, методики колективних творчих справ, створення проблемних ситуацій, оформлення альбомів, уявні подорожі, конкурси, школи ввічливості, демонстрації, розповіді, моделювання, вікторини, виставки малюнків, операції-рейди, козацькі забави, театральні вистави, естафети тощо.

Результативність патріотичного виховання значною мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми й методи виховної діяльності стимулюють розвиток самоорганізації, самоуправління дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д., Чорна К.І. Програма Українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді./ І.Д. Бех, К.І. Чорна. – К., 2014. – 47 с.
2. Киричок В.А. Патріотичне виховання молодших школярів у позаурочній діяльності/ В.А. Киричок // Класний керівник. – 2011. – № 9-10. – С. 45.
3. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: Додаток до наказу МОН України від 16.06.2015 р. № 641. Витяг // Учитель початкової школи. – 2015. - №8. – С. 8-10.

4. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і методистів початкового навчання /О.Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн. переробл. – К. : Богданова А.М., 2009. – 226 с.

5. Сухомлинський В.О. Теоретичні і практичні проблеми, які висуваються життям у процесі здійснення ідеї розвитку особистості / В.О. Сухомлинський //Вибрані твори : в 5 т. Т.1. – К., 1976. – 431 с.

6. Сухомлинський В.О. Щоб у серці жила Батьківщина / В.О. Сухомлинський. – К. : Знання. – 1965. – 80 с.

*Гайда Л.А.,
методист НМЛ виховної
роботи
і формування культури здоров'я
КЗ «КОІППО
імені Василя Сухомлинського»*

**МИСТЕЦЬКА ПРЕМІЯ ГРИГОРІЯ ГУСЕЙНОВА
«ГЛОДОСЬКИЙ СКАРБ» – ВАГОМИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ НАШОГО КРАЮ
(матеріали до виховних годин)**

Культура є невід'ємною складовою життя нації, її важливість зростає саме у часи криз, адже культурний ландшафт – це людський простір, єдина екокультурна система і своєрідний ідентифікатор спільноти, яка проживає у певній місцевості у конкретний час, що й визначає її особливість та ідентичність. Як за змістом, так і формами, культурні події зачасти виступають провокаторами змін у суспільстві.

Особливу роль у цих процесах відіграють харизматичні особистості, які несуть через певні культурні коди систему духовних цінностей українського народу. Багатоаспектність біографістики викладена нами в публікації «Використання потенціалу сучасної історичної біографістики в освітньому просторі Кіровоградщини» [1]. Освітнє середовище України має достатньо широкі можливості застосування біографічного методу та новітніх технологій у мікроісторіях, коли крізь діяльність конкретної особи чи вузького кола людей, яких об'єднала ідея або конкретна справа, представлена епоха.

Проблема є актуальною, оскільки наші земляки, як своєрідний бренд, мало присутні як на місцевому, так і у світовому культурологічному ландшафті. Сучасне українське суспільство опановує європейські практики: «вчитись бачити», ідентифікувати земляків «як своїх», сприймати свою локальну історію по-новому (хто тут народився, як він жив, його родичі й знайомі, яким було містечко чи село, середовище побутування тощо), і тим самим показати свою унікальність.

Пропонуємо розглянути можливості пропонованого біографічного методу при підготовці до виховних годин на прикладі життя і творчої біографії нашого

земляка Григорія Джамаловича Гусейнова – українського письменника, журналіста, редактора літературного журналу «Кур'єр Кривбасу» [5].

Григорій Гусейнов – ім'я в сучасному вітчизняному письменстві більш ніж знакове. Народився і провів своє дитинство на станції Помічна та у рідних у селі Вербівка (Глодоси) Новоукраїнського району. Навчався на факультеті української філології Одеського державного університету. Нині без його творів просто важко уявити будь-яку розмову про сучасну прозу. Справжнім відкриттям для нашої літератури стала велика книга Григорія Гусейнова «Господні зерна». Велика не тільки за обсягом – вісім томів основного тексту, а також том під назвою «Post scriptum», укладений із листів-відгуків, листів – спогадів, плюс допоміжний томик «P.P.S. Алфавітний покажчик імен». Але й за задумом, за обсягом охопленого історико-культурного й життєво-біографічного матеріалу. «Господні зерна» – це книга, точніше мегакнига, про Україну, про її долю впродовж останніх віків, про її вчених, підприємців, письменників, музикантів, військовиків, художників, громадських і культурних діячів, як тих, кого нині згадують і пам'ятають, так і тих, кого і за життя не дуже помічали [3].

Саме за багатотомник «Господні зерна» у 2006 році Григорій Джамалович отримав Шевченківську премію. Тоді ж, виступаючи перед учасниками Всеукраїнської олімпіади з української мови та літератури, він оголосив, що разом з Лігою українських меценатів започаткує своєрідну ступу «премію Глодоський скарб», назва якої походить від села Глодоси, де у 1961 році було знайдено унікальний скарб [2, 8, 10]. Мати Григорія Гусейнова – Ївга Руденко народилась і жила у селі Попівка (Ворошилівка), нині Вербівка Глодоської сільської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області, про що й розповідається в автобіографічному романі «Сповідь дитинства: Станційні пасторали». До речі, книга посіла перше місце в рейтингу видань 2006 року в номінації «Сучасні мемуари» [4].

З 2007 по 2016 роки лауреатами премії «Глодоський скарб» стали:

2007 – **Тарас Компаніченко** – заслужений артист України, бандурист, кобзар, лірник, лідер групи «Хорея козацька» (м. Київ): https://uk.wikipedia.org/wiki/Компаніченко_Тарас_Вікторович;

2008 – **Віктор Неборак** – поет, прозаїк, літературознавець, есеїст, прокуратор Бу-Ба-Бу (м. Львів): https://uk.wikipedia.org/wiki/Неборак_Віктор_Володимирович;

2009 – **Емма Андієвська** – письменниця, мисткиня, художниця-авангардистка, поетка Нью-Йоркської групи (Мюнхен, Німеччина): https://uk.wikipedia.org/wiki/Емма_Андієвська;

2010 – **Кость Москалець** – поет, прозаїк, критик, есеїст, перекладач, музикант, автор пісень, лауреат Національної премії України імені Т.Шевченка (Бахмацька група – ДАК) (м. Бахмач): https://uk.wikipedia.org/wiki/Москалець_Кость_Вілійович;

2011 – **Мирослава Которович** – скрипалька, викладач Національної музичної академії (м. Київ): https://uk.wikipedia.org/wiki/Которович_Мирослава_Богодарівна;

2012 – **Андрій Бондаренко** – український співак (м. Санкт-Петербург): https://uk.wikipedia.org/wiki/Бондаренко_Андрій_Володимирович;

2013 – **Віра Вовк** – письменниця, літературознавець, прозаїк, драматург, перекладачка, учасниця Нью-Йоркської літературної групи (Ріо-де-Жанейро, Бразилія): https://uk.wikipedia.org/wiki/Віра_Вовк та **Ліда Палій** – член Національної спілки письменників України, поетеса, прозаїк, малярка, графік, археолог та мандрівниця (Торонто, Канада): https://uk.wikipedia.org/wiki/Палій_Ліда;

2014 – **Марко Роберт Стех** – письменник, літературознавець, директор Видавництва Інституту українських студій (Торонто, Канада): https://uk.wikipedia.org/wiki/Стех_Марко-Роберт;

2015 – **Валентин Васянович** – режисер, продюсер, сценарист і оператор: https://uk.wikipedia.org/wiki/Васянович_Валентин_Миколайович та **Володимир Тихий** – продюсер, режисер, постановник (м. Київ): https://uk.wikipedia.org/wiki/Тихий_Володимир_Вікторович;

2016 – **Іван Яцканин** – голова Спілки українських письменників Словаччини, головний редактор часопису «Дукля» та журналу «Веселка»: https://uk.wikipedia.org/wiki/Яцканин_Іван_Юрійович.

Таким чином, за 10 років премію отримали 12 осіб, з них: жінок – 4, чоловіків – 8; мешканці України – 6 (Київ – 4, Львів – 1, Чернігівщина – 1); мешканці інших держав – 6 (Бразилія – 1, Канада – 2, США – 1, Росія – 1, Словаччина – 1).

Інноваційно привабливим є порядок вручення премії. Він включає обов'язкову спільну поїздку організаторів й лауреатів до цікавого маловідомого місця, що надає можливість популяризувати, «відкривати невідому Україну», яку упродовж свого творчого життя презентує різними засобами Г. Гусейнов. Так, лауреати премії вже побували з творчими поїздками у Вінницькій, Волинській, Київській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській, Черкаській та Чернігівській областях.

Заснування та щорічне вручення премії «Глодоський скарб» сприяє формуванню позитивного іміджу нашого краю, оскільки презентує його світу, а також, за відомим висловом Юрія Шевельова, сприяє поширенню «культури добрих прикладів», історій успіхів наших земляків.

Якщо враховувати визначення іміджу об'єкта як ставлення раціонального або емоційного характеру до людини, предмета чи системи, що виникає у психіці групи людей на основі образу, сформованого в результаті сприйняття ними тих чи інших характеристик об'єкта [7], то значну роль у цьому процесі можуть відіграти самі мешканці населеного пункту, звідки походить та чи інша особа. Учені стверджують, що ми запам'ятовуємо спочатку саму форму, а потім заглиблюємось у змістовні складові самого іміджу, і найбільш впливовими є візуальні характеристики: презентації, відеофільми, фотовиставки, повідомлення та репортажі у засобах масової інформації. Реалізуючи пізнавально-інформаційну та естетичну функції іміджу конкретного земляка на рівні школи й місцевої громади, ми можемо суттєво покращити рівень

самосвідомості молодих людей, сприяти формуванню в них патріотичних якостей, бажанню розвивати свій рідний край.

Вагомим чинником у вказаних процесах є особистий приклад Григорія Гусейнова як активного громадянина-патріота, який, за відомим висловом Є. Чикаленка, «любить Україну не тільки до глибини душі, а й до глибини кишені». А сама назва «Глодоський скарб» викликає зацікавлення та бажання дізнатись більше про сам скарб, його історію й сучасну реальність, таким чином значна кількість людей не тільки в Україні, а у світі дізнаються про оригінальність і неповторність культурної аури нашого краю. Актуальним є також фактор пошуку креативних ідей та форм їх реалізації.

Присудження премії «Глодоський скарб» діячам, які популяризують українську культуру у світі, є суттєвою складовою культурної дипломатії як своєрідного діалогу культур.

Список використаних джерел

1. Гайда Л.А. Використання потенціалу сучасної історичної біографістики в освітньому просторі Кіровоградщини / Л.А.Гайда // Науково-методичний супровід функціонування інформаційно-освітнього простору регіону: Науково-методичний вісник № 51. – Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2015. – С. 320-326.
2. Глодоський скарб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Глодоський_скарб.
3. Григорій Гусейнов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mayakovka.od.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=444&Itemid=2.
4. Гусейнов Г.Д. Автобіографічний роман. Сповідь дитинства: Станційні пасторалі / Г. Д. Гусейнов. – Б. м.: Акта, 2005. – 538 с.
5. Гусейнов Г.Д. Біографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://koippo414.at.ua/index/gusejnov_grigorij_dzhamalovich/0-142.
6. Десяте вручення Мистецької премії «Глодоський скарб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://courier.at.ua/news/desjate_vruchennja_misteckoji_premiji_glodoskij_skarb/2016-04-07-54.
7. Імідж [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Імідж>
8. Панченко В.Є. Золоте диво з-під Глодос [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/zolote-divo-z-pid-glodos.html>.
9. Сайт «Кур'єр Кривбасу – Премії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://courier.at.ua/publ/premiji/2>.
10. Сміленко А.Т. Глодоські скарби / А.Т.Сміленко. – К., 1965.

Дяченко Н.І., методист НМЛ виховної роботи і формування культури здоров'я КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»

ДІТЯМ ПРО УКРАЇНУ: ЦІКАВО, ДОСТУПНО, ПОПУЛЯРНО

(огляд сучасних книг українських письменників для дітей)

Важливу роль у формуванні системи цінностей дітей та учнівської молоді з напряму національно-патріотичного виховання відіграють художні твори українських письменників. Виховне значення книги підкреслював, зокрема, наш видатний земляк – педагог і вчений В. Сухомлинський.

Книга для читача може бути не тільки гарним оповідачем чи співрозмовником, а й певним чином порадиником і вчителем. Вона допомагає зрозуміти взаємини між людьми та різні історичні події через ставлення до них героїв чи їх дії.

Україна – це країна з багатою історією, тож не дивним є розмаїття як природних, так і рукотворних пам'яток: високі гори і просторі степи, затишні містечка і гучні мегаполіси, суворі фортеці та розкішні палаци. Це – край, де пам'яток стільки, що вистачить не на один рік мандрівок.

Пізнати свою Батьківщину допоможуть книги, представлені на нашій вкладці.

Беліков Олег Михайлович та група фотографів (Юлія Воронцова, Данило Данько, Андрій Жежера та ін.) свою любов до України висловили, створивши чудові книги, альбомні продукти, путівники для тих, хто хоче більше пізнати красу рідної землі.

«Перлини України» та *«Чарівні куточки України»* – альбомні видання, які можуть слугувати чудовим подарунком тим, хто хоче якомога більше дізнатися про Україну, визначні пам'ятки культури і мальовничі куточки природи, що стали символами та гордістю нашої країни. Унікальні фотографії й інформативні тексти стануть у пригоді не лише українцям, а й гостям країни, які цікавляться історією й культурою нашої держави.

У книзі *«Чарівні куточки України»* зібрана і структурована інформація про популярні туристичні маршрути. Описані і маловідомі пам'ятки, що незаслужено перебувають у тіні загальної уваги. Тож серед сотні чудес України для кожного читача знайдеться своє, що вразить уяву або навіть стане метою нової подорожі.

Путівник «Україна. Фортеці, замки, палаци» присвячено описанню визначних пам'яток України – старовинних замків, фортець та палаців. У статтях коротко оповідається про представлені пам'ятки, що включає відомості як про їхню історію, так і про сучасний стан. У книзі також вміщено фотографії та плани-схеми замків, палацових комплексів та парків, реконструкції незбережених архітектурних пам'яток.

Дізнатися, як історично пов'язані давні державні символи і традиції з сьогоденням, допоможе видання *«Я громадянин України»* О.В. Сташука.

За сторінками вище запропонованих та інших книг відповідної тематики можуть бути створені віртуальні виставки, презентації-мандрівки, інтерактивні ігрові програми тощо.

Розширенню знань про природні чудеса України, а відповідно й вихованню патріотичних почуттів, можуть слугувати також віртуальні інтерактивні ігрові програми, створені працівниками бібліотек, зокрема «Сім чудес природи України» – заочний краєзнавчо-туристичний похід для дітей 12-15 років (режим доступу: <http://goo.gl/yIL7n5>).

Століттями на нашій території складалася гармонійна система обрядів та вірувань, які на сучасному історичному етапі знову набувають популярності. Книга «*Скарбниця народної мудрості*» (автор-укладач О. Лаврик) допоможе педагогам ознайомити дітей зі святами, історичними традиціями українців та стане незамінним джерелом народних прислів'їв і приказок.

Видання «*Українські традиції*» (упорядник і передмова О. Ковалевського) є унікальною антологією, в якій розповідається, чим жив український народ від давніх-давен до нашого часу.

Велесова книга, Геродотова «Скіфія», Апокрифи та Життя перших руських святих, українські легенди, народні пісні й думи спрямовані на формування цілісної картини духовної й культурної діяльності українців у різні часи та епохи.

Україна багата історією, культурою, природою, але найцінніше це – люди, наші українці.

Книга Олени Леонтович (псевдонім Вороніної Олени Василівни) «*Нетлінна слава України*» присвячена представникам творчого генію українського народу від XVIII по XXI століття. У ній розповідається про знаних і незнаних талановитих українців – промисловців, композиторів, вчених, художників, артистів, які жили і творили в різні часи як на теренах України, так і на «далеких берегах», але з Україною в душі та заради її слави. У книзі подані і портрети наших сучасників. Ознайомитися зі змістом можна за адресою: <https://goo.gl/Q1VdkU>.

Книга допоможе читачеві доторкнутись до культурної української царини, розкрити для себе її достойників, знаних і незнаних українцям. Адже плоди їхнього натхнення складають невмируще багатство нашої Вітчизни, національну скарбницю української культури. Серед імен – незабутні Смиренки, які є прикладом безкорисного служіння Україні і моральним прикладом для всіх наступних поколінь українців, стражденний геній Артема Веделя і світлий пензель Григорія Світлицького, перерваний кулею лет Олексія Ходимчука з розстріляного відродження, а також творчий подвиг когорти «пересаджених квітів», які змушені були жити поза межами України.

Ми маємо про них знати, щоб гордістю повнилася наша душа за Україну, за неймовірно багатий на творчу потугу український народ [1].

*Повернулись ключі журавлині,
Імена геть забутих людей,
Що Вкраїну, як неньку, любили,
Що не марили світом, та гей...*

*Доля слалася їм поза нею,
Душі рвалися жалем тужним.
І летіли їх думи до неї,
І кривавилось серце у них.*

Українці – волелюбний народ. Кращі його представники у різні часи ставали на захист своєї Вітчизни, за правду й волю.

Книжка Сергія Ухачевського *«Казка Старого Мельника»* з ілюстраціями Юлії Стахівської – це українська казка про перемогу добра над злом, події якої розгортаються в часи князя Острозького. Головні герої несподівано для себе стають Воїнами Світла та, попри неймовірну потугу темних сил, звільняють рідну землю від ворожої нечисті й повертають людям мир і спокій. За книгою створено стереофонічний 2D-фільм. Це – українське кінофентезі про перемогу світла над темними силами, де люди, звірі, рослини об'єднуються, аби перемогти зло.

Важливим підґрунтям для розуміння дітьми та підлітками періоду історії України – від часів Київської Русі до козащини слугують для дітей середнього шкільного віку книги історичної тематики. Пригодницькі, фантастичні і детективні елементи, які зустрічаються в історичних книгах, роблять цей жанр для дітей ще привабливішим. Твори українських письменників допомагають здійснити подорож в історичне минуле нашої Батьківщини, знайомлять з невідомими або маловідомими історичними особистостями, які мали певний вплив на хід нашої історії, з традиціями українського народу, уміло поєднуючи минулі часи з сьогоденням [1].

Найвизначніші події та найвидатніші герої козацької доби представлені у книзі *«Козацька абетка: коротка історія українського козацтва для дітей і дорослих»* (автор-упорядник: О. Яремійчук). Історичні події розкрито в коротких розповідях, розміщених за алфавітом, та доповнено мистецькими творами. Це ті ази нашої історії, які повинен знати кожен українець – і маленький, і дорослий. Як доповнення радимо використати відеоматеріали *«Країна. Історія Українських Земель. Козаки»* (режим доступу: <https://goo.gl/WNLmms>.)

Дізнатися про героїчну боротьбу славних козаків за свободу та незалежність України-Руси допоможуть історичні твори Володимира Рутківського, класика української дитячої літератури. Серед творів для дітей: повість-легенда *«Сторожова застава»* про любов до рідного краю та повагу до себе як нащадка великого роду. Головним її героєм стає історична пам'ять, що не дає зникнути українству у світі. За мотивами книги створено у 2016 році однойменний фільм (режисер – Юрій Ковальов, сценарій Сашка Дерманського та Ярослава Войцешка. Дивитись онлайн фільм можна за адресою: <http://kino.net.ua/film/2256>).

Заслуговує на увагу читача й двотомний історичний роман Володимира Рутківського *«Сині Води»*, головна ідея роману – потяг до свободи, що долає будь-які перепони. (Останнє видання можна читати або завантажити за адресою: <https://goo.gl/xr7suk>).

Захоплююча історична трилогія «*Джури козака Швайки*», «*Джури-характерники*», «*Джури та підводний човен*» Володимира Рутківського, за яку автор отримав Шевченківську премію у 2012 році. Нараз побачила світ книга «*Джури і Кудлатик*», що є продовженням тетралогії про Джур. У своїх творах письменник розкриває маловідомі, а то й зовсім невідомі сторінки козацької доби. Герої трилогії – підлітки, які опиняються в центрі бурхливих подій, і читачі разом з ними вчаться найголовнішому: приходити друзям на допомогу у важку хвилину, творити добро, любити і захищати рідну землю. «Неймовірність його характерників – не в химерності чи дивовижності їхніх учинків і можливостей, а в надлюдській здатності любити людей і віддавати їм себе всього до крихти», – наголошується в публікації «У дитячої літератури є два могутні крила: історія і фольклор» (автор Наталія Марченко) [2]. За Володимиром Рутківським, як підкреслює автор статті, саме в здатності людини бути людиною і є найбільша правда й найважче завдання, бо важко насправді ніколи не зраджувати своєму слову, насправді класти своє під ноги загальному. (*Читати чи завантажити трилогію можна на сторінці <http://coollib.com/a/120478>.*)

Варто зосередити увагу й на творах відомого українського письменника Євгена Білоусова, основною темою якого є висвітлення історії України в художній формі, виховання патріотизму та поваги до Вітчизни через книгу. Популяризуючи історію України для учнів молодших класів, письменник органічно переплітає казкові образи та реальні історичні події.

«... Євген Білоусов пише для малюків, не просто оповідає якісь байки, а намагається пов'язати бувальщину із сьогоденням і простим словом торкнутися отієї невидимої струни в дитячій душі, від якої озивається серйозна мелодія громадянської свідомості» [1].

Образно і цікаво прозаїк розкриває для дітей видатних українців – Т.Г. Шевченка та Лесю Українку. Зокрема, у книзі «*Тарасове перо*» (повість-казка для молодших школярів) доступно й цікаво розповідається про дитинство та юність Тараса Григоровича Шевченка.

У книзі «*Лесина пісня*» (повість-казка) письменник, розповідаючи про дитячі та юнацькі роки великої української поетеси Лесі Українки, вдало використовує уривки з її віршів, народні пісні, казки та перекази, повчання старших. Усе це сіє в душі дитини зерна любові до рідної мови та Батьківщини.

Сьогодні найважливіше в справі формування світогляду сучасної дитини є виховання її поваги до нашого історичного минулого на прикладах життя кращих представників українського народу.

Євген Білоусов допомагає підліткам розкрити для себе наших видатних співвітчизників, імена яких навіки залишились в історії України, у виданні «*Славні імена України*», що включає дві книги.

У книзі 1 автор у незвичайній манері знайомить читачів із біографіями таких визначних діячів нашої історії, як засновники Києва (Кий, Щек, Хорив і їх сестра Либідь), княгиня Ольга, князі Володимир Великий, Ярослав Мудрий, літописець Нестор, король Данило Галицький, Петро Могила,

гетьмани Богдан Хмельницький, Пилип Орлик, видатні письменники Тарас Шевченко, Іван Франко, Михайло Грушевський та інші.

Книга 2 допоможе познайомитись із життям історичних постатей, серед яких: князі Аскольд (останній правитель династії Києвичів); Олег і загадковий син Володимира Великого Мстислав Тмутараканський; поети та письменники Леся Українка і Валер'ян Підмогильний; творець всесвітньовідомої «Катюші» Іван Гвай; герої Великої Вітчизняної війни – підпільниця Галина Андрусенко, льотчик-випробувач Амет-хан Султан; видатний авіаконструктор Олег Антонов (творець планерів та літаків АН); лікар Людмила Новицька-Усенко (одна із засновників вітчизняної анестезіології).

Формувати в підлітків повагу до захисників української землі в грізні часи та бажання захищати її незалежність сьогодні сприяють твори Р. Іванченко. Зокрема, *«Золоті стремена»*, в основу якого покладено період боротьби давньоруського народу з нашествиями іноземних полчищ із заходу та Золотої Орди – зі сходу. Головні герої роману – Федір, Добрава, коваль Михайло, Данило Галицький – зберегли в собі та передали наступним поколінням право й обов'язок захищати рідну землю, жити в мирі з іншими народами. Цей роман увійшов до книги Р. Іванченко *«Золоті стремена-2»* разом з романом – «Гнів Перуна».

У романі *«Гнів Перуна»* відтворено історичне минуле «матері городів руських» – Києва. У його центрі образ автора «Повісті минулих літ» – Нестора.

Утвердитися в думці школярів про українців, як про націю по-справжньому сильних людей, допоможе книга письменника Олександра Гавроша *«Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу»*, яка вийшла в серії «Українська сила». Цим виданням «Видавництво Старого Лева» і Василь Вірастюк започатковують серію книг для підлітків «Українці – нація сильних!», в якій побачать світ літературні твори про наших видатних земляків – атлетів, лицарів, богатирів, котрі прославили Україну міццю свого тіла і духу. Розповідь цієї книги базується на реальній біографії українського силача Івана Фірцака, ім'я якого повертається з небуття. За сюжетом твору в 2013 році знято український пригодницький фільм «Іван Сила». (*Переглянути фільм у режимі онлайн або завантажити можна за адресою: <http://goo.gl/PJ3QLU>.*)

Сторінки недалекого минулого, зокрема події на Майдані, анексія Криму, бойові дії на сході нашої Батьківщини накладають відбиток на наше життя, торкаються кожного безпосередньо чи опосередковано. Зараз у багатьох виникає питання: «Як говорити з дітьми про драматичні події, які пережила і продовжує переживати наша країна, відстоюючи прагнення людей жити в оновленому суспільстві, незалежній державі?». Часто саме книга підводить дітей до розуміння та вироблення певного ставлення до подій сьогодення.

«Казка про Майдан» – це перша спроба говорити з малими дітьми, які все бачать, розуміють і по-своєму сприймають, про складні речі виражальними засобами казки. Її автор – Христина Лукаш – створила не лише текст, а й дуже символічні, сповнені архетипів та глибинних сенсів, малюнки. А ікона, що на обкладинці, яку намалював Роман Зілінко, буде дітям служити ще й оберегом.

Формат казки – це чи не єдиний спосіб допомогти дитині досягнути глобальні зміни, що відбулися в країні. Як зазначає рецензент Н. Білецька, автор не робить акцент на негативі, а, навпаки, подає події так, щоб показати «Небесну сотню» та всіх на Майдані героями, зразками патріотизму. (Ознайомитися з рецензією Н.Білецької на книгу «Казка про Майдан», прочитати книгу в онлайн-режимі та завантажити можна на сторінці: <https://goo.gl/bHDZ3f>.)

Теми про військові події на Сході нашої країни є актуальними, а для багатьох родин – болочими. Як би ми не хотіли вберегти наших дітей і самих себе від війни та розмов про неї, вона занадто близько, щоб просто заплющити на це очі. Книжка, яку створили працівники творчої майстерні «Аграфка», дає змогу поговорити з дітьми про війну мовою (і текстовою, і візуальною), яка не травмує їх, а допоможе досягнути, що ж відбувається, як з цим боротися і як з цим жити. «**Війна, що змінила Рондо**» – це книга про те, що війна не має серця і не розуміє жодної мови, зате торкається кожного. Автор стверджує, що перемогти у війні можна лише згуртувавшись, а справжнім героєм може стати кожен. Проте, навіть коли війна закінчується, вона назавжди залишає після себе сліди. Та якщо спільно збудувати машину світла і навчитися співати попри все, тоді навіть найтендітніші істоти, герої книги, зможуть вистояти й перемогти. А ще ця книга – привід для вдумливої розмови з дітьми (або й зі собою) про те, що діється нині в країні чи й деінде у світі, у форматі чарівної історії, яка завжди залишає місце для надії та оптимізму.

Книга «**Світло рідного дому**» продовжує дуже вразливу тему війни. Вона присвячена воїнам АТО, які запекло борються за єдність України, людям, які готові постояти за Україну до останнього, а також переселенцям з Донбасу та Криму.

Навіть у скрутні часи в Україні можна знайти світлих людей, які творять добро і допомагають оточуючим поринути в казку. Без сумніву, діти оцінять захоплюючі фантастичні історії та яскраві ілюстрації збірки «**Світло рідного дому**», куди увійшли дві казки. Казка «**Світло рідного дому**» Олени Степової – вимушеної переселенки із Луганщини, яка на батьківщині через війну втратила все, – про дім та затишок. «**Світлячок-охоронець**» тернополянки Любові Бурак, яка пише під псевдонімом Дзвінка Торохтушко, про її друга Андрія Дрьоміна, на псевдо Світляк, який загинув під Іловайськом.

Книга «**Життя – Тобі...**» – це збірка зворушливих віршів та есе, які написали діти 7-17 років, котрі проживають у різних містах України та за кордоном, проте їх об'єднує любов до Батьківщини та небайдужість до трагічних подій, що тут відбуваються. Це особлива книга, бо її написали діти для дорослих.

Ця книга – результат проведеного Міжнародного літературно-мистецького конкурсу «Життя – Тобі...», який було організовано Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка» (МІОК) та норвезько-українською громадською організацією «Maidan Norway». Метою Конкурсу було проаналізувати думки та оцінки дітей подій 2013-2015 рр., виявити дитяче бачення і розуміння понять «європейські цінності»,

«демократичні свободи», «відстоювання інтересів держави», сприйняття подій, що відбуваються в Україні.

Популярна сучасна письменниця Ірен Роздобудько, зокрема, зазначила: «Сучасні підлітки набагато розумніші за тих, якими були ми в їхньому віці. У них є самостійне мислення, часом відмінне від мислення їхніх же батьків. Вони розкуті, допитливі, технічно грамотні. Вони не визнають фальшу та загравань. Тому завдання письменників, котрі пишуть для дітей і підлітків, – дати їм мотивацію для читання, навчання і вибору подальшого шляху».

Для того, щоб зрозуміти сучасних підлітків, батькам і педагогам варто звертатися до творів про них.

Допомогти підліткам розібратися у складних життєвих питаннях зможе оповідання Оксани Сайко *«Новенька та інші історії»*. 13-річним його героям доводиться, може, уперше в житті та часто в драматичних ситуаціях зробити рішучий вибір на користь або добра, або зла. Так вони пізнають людей і себе.

Дізнатись і зрозуміти правила співжиття, поведінки вдома, на вулиці, у школі чи у відносинах зі знайомими та незнайомими людьми дітям допоможе книга Оксани Радущинської *«Щоденник Славка Хоробрика, або пригоди хлопчика-міліціонера»*. Пірнувши у пригоди зі Славком Хоробриком – звичайнісіньким сучасним хлопчиком, котрий мріє стати міліціонером, можливо, хтось навіть упізнає себе...

Важко переоцінити виховне та пізнавальне значення книг *серії «Життя видатних дітей»* (видавництво «Грані-Т»), де діти знайомляться з історіями про дитинство великих людей усіх часів і народів. Ця серія (на вкладки представлена тільки невелика її частина із 37 уже виданих книг) допоможе школярам у процесі захоплюючого читання краще пізнати світ і себе у цьому світі, розвинути впевненість у своїх силах, цілеспрямованість, наполегливість у подоланні життєвих перешкод. Ознайомитися з книгами цієї серії можна на сторінці видавництва (режим доступу: <http://goo.gl/DZo7g3>).

Педагоги і бібліотекарі знайдуть для себе безліч цікавих фактів та подій, які можна буде використати під час підготовки уроків та різноманітних заходів. Батьки ж, через вияв у дитини інтересу до певної особистості – героя книги, зможуть пильніше придивитися до своїх дітей, вчасно розгледіти і зрозуміти їх здібності й уподобання та підтримати у життєвому виборі [1].

До написання книг цієї серії долучилися популярні сучасні письменники, серед яких Олександр (Сашко) Дерманський, Іван Андрусяк, Ірен Роздобудько, Любка Дереш, Лариса Денисенко, Олесь Ільченко та ін.

Отже, будь-яка книга, уміло презентована через захоплюючі уривки чи представлення її героїв у незвичній формі дорослими зі залученням однолітків, викличе інтерес до її прочитання. Це буде першим кроком до розуміння авторського задуму, а обговорення видання (за бажаннями самих читачів) допоможе визначитися з пріоритетами у ставленні школярів до певних історичних подій, розібратися у власних бажаннях, думках, поведінці, а, можливо, й спонукати до самоаналізу та визначення власної життєвої позиції громадянина-патріота, в основі якої – ціннісне ставлення до людей, держави, історії, природних та культурних багатств рідного.

Список використаних джерел

1. Марченко Н. У дитячої літератури є два могутні крила: історія і фольклор [Електронний ресурс] / Наталія Марченко. – Режим доступу : <http://goo.gl/xM5SRk>.

2. Сучасна українська дитяча література: тематичні та жанрові особливості: методичні поради / укладач Ю. В. Осадча. – Режим доступу : <http://goo.gl/K1BnYF>.

Сучасні українські письменники дітям

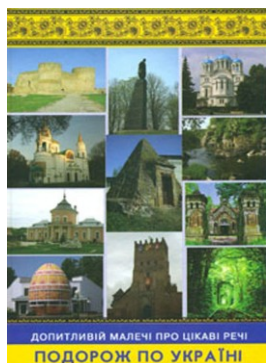

Беліков О.М.
Чарівні куточки
України /
О. Беліков; фото
Ю. Воронцова [та
ін.]. – 3-є вид. –
Харків : Клуб
сімейного
дозвілля, 2014. –
208 с. : фото.

Беліков О.М. Перлини
України / Олег Беліков;
фото: Ю. Воронцова,
Д. Данько, А. Жежера
та ін. – Харків : Клуб
сімейного дозвілля,
2013. – 208 с. : фото.

Третяк А.
Допитливий малечі
про цікаві речі.
Подорож по
Україні : [для
дітей мол. та
середн. шк. віку]. –
К. : АВІАЗ, 2013. –
168 с. : іл.

Україна. Фортеці,
замки, палаци :
путівник :
70 архітектурних
пам'яток / упоряд. :
Олег Беліков, Юлія
Воронцова. – Х. :
Альбатрос, 2011. –
223 [1] с. : фото.

Скарбниця народної
мудрості. Свята,
традиції, прислів'я,
приказки / автор-
упоряд.
О.В. Лаврик. – Х. :
Аргумент Принт,
2012. – 256 с.

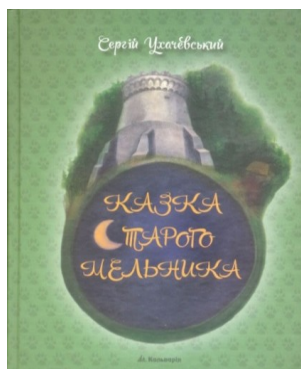

Українські традиції /
упор. та передмова
О.О. Ковалевського;
худ.-оф. О.Г. Жуков. –
Х. : Фоліо, 2011. – 253 с.
(Серія «Перлина
української культури»).

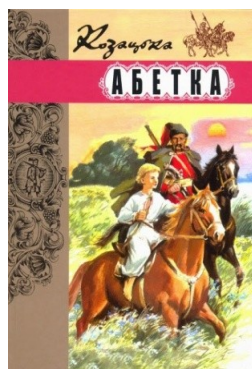
Я громадянин України: [для дітей мол. шк. віку] / О.В. Сташук; ред. кол. : Г.Б. Мунін та ін. : худож.-дизайнери: Г.Б. Мунін, С.Т. Розуменко, О.О. Радівіловська. – К. : Патерик, 2013. – 63 с. : іл.

Леонтович О.Л. Нетлінна слава України / О.Л. Леонтович. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 112 с.

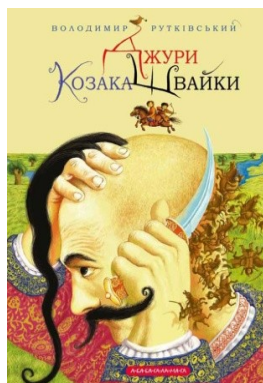

Ухачевський С. Казка старого мельника / Сергій Ухачевський; іл. Юлії Стахівської. – Львів : Кальварія, 2015. – 103 с. : іл.

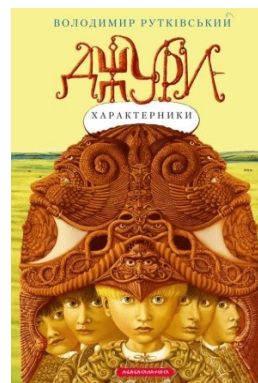

Козацька абетка: коротка історія українського козацтва для дітей і дорослих / автор-упорядник О.С. Яремчук; дизайн А.М. Пшінки. – К. : Веселка, 2013. – 80 с. : іл.

Рутківський В. Джури козака Швайки : [істор. трилогія для дітей]. / В. Рутківський; худож. Максим Паленко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, – 2009. – Кн. 1. – 432 с. : іл.

Рутківський В. Джури-характерники : [роман] / В. Рутківський; худож. М. Паленко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2009. – Кн. 2. – 448 с. : іл.

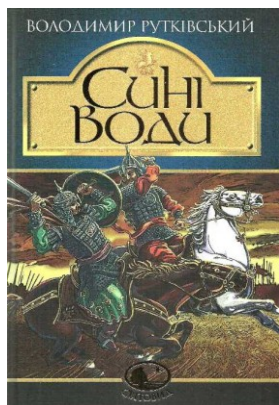

Рутківський В. Джури і підводний човен / Володимир Рутківський ; худож. Максим Паленко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010. – Кн. 3. – 400 с. : іл.

Рутківський В. Джури і Кудлатик / Володимир Рутківський; худож. Максим Паленко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2015. – Кн. 4. – 272 с. : іл.

Рутківський В.
Сині води:
історичний роман :
[для сер. та ст. шк.
віку] / Володимир
Рутківський. –
Тернопіль :
Навчальна книга -
Богдан, 2015. –
440 с. – (Б-ка
світової літератури
для дітей у 100
томах «Світовид»)

Рутківський В.
Сторожова
застава: [повість
із життя
Київської Русі] /
Володимир
Рутківський;
[худож. Максим
Паленко]. – К. :
А-БА-БА-ГА-
ЛА-МА-ГА,
2012. – 303 с. : іл.

Білоусов Є.В.
Тарасове перо:
[повість-казка про
дитинство та
юність Тараса
Григоровича
Шевченка] / Євген
Білоусов. –
Тернопіль : Навч.
кн. – Богдан, 2010.
– 112 с.

Білоусов Є.В. Лесина
пісня: [повість-казка
про дитинство та
юність Лесі Українки]
/ Євген Білоусов;
худож. О. Хейлик. –
Тернопіль : Навч. кн. –
Богдан, 2009. – 112 с.

Білоусов Є.В.
Славетні імена
України : [оповід. для
дітей серед. шк. віку]
/ Є.В. Білоусов ;
передм. П. Мовчана ;
мал. Т. Лисюк. – К. :
Просвіта, 2003. –
Кн. 1 – 208 с. : іл.

Білоусов Є. В.
Славетні імена
України:
[оповідання] /
Є.В. Білоусов ;
худож. Є. Попов. –
К. :
Веселка : Просвіта,
2005. – Кн. 2. –
142 с. : іл.

Лукаш Х. Казка
про Майдан :
[для мол. шк.
віку] / Христина
Лукаш; худ.
Христина Лукаш.
– Львів:
Видавництво
Старого Лева,
2014. – 28 с.

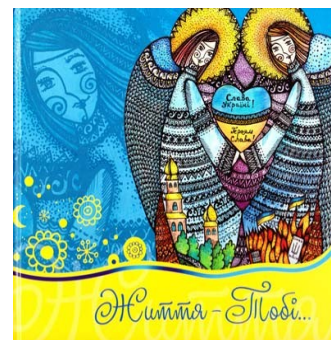

Романишин Р.
Війна, що змінила
Рондо : [для мол.
шк. віку] / Роман
Романишин,
Андрій Лесів. –
Львів :
Видавництво
Старого Лева,
2015. – 40 с.

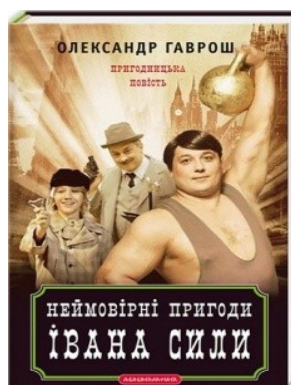
Степова О. Світло
рідного дому /
Олена Степова,
Дзвінка
Торохтушка;
худож. оформ.
В. Окрутного,
Т. Прокоф'євої. –
[Біла Церква],
[2015]. – 40 с. : іл.

Життя – Тобі :
збірка. Львів :
Апріорі, 2015. –
360 с.

Іванченко Р.П.
Золоті стремена-2
/ Раїса Іванченко.
– К. : Дніпро,
2012. – 880 с.

Гаврош Олександр.
Неймовірні пригоди
Івана Сили,
найдужчої людини
світу / Олександр
Гаврош. – К. : А-БА-
БА-ГА-ЛА-МА-ГА,
2014. – 176 с. : іл.

Радущинська О.
Щоденник Славка
Хоробріка, або
пригоди хлопчика-
міліціонера: [для
мол. та серед. шк.
віку] / Оксана
Радущинська; іл.
Р. Скиби. – Львів :
В-во Старого Лева,
2013. – 82 с. : іл.

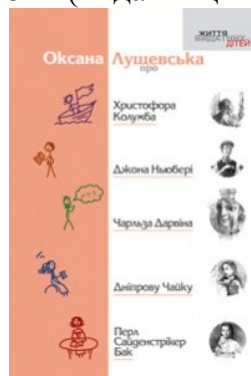
Сайко О.
Новенька та
інші історії /
Оксана Сайко;
іл. Н.Гайда. –
Львів : В-во
Старого Лева,
2012. – 184 с.

Із серії «Життя видатних дітей» (видавництво «Грані-Т»)

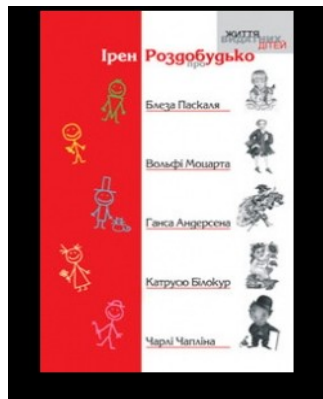

Гаврош О. Про
Григора Пинтю,
Олександра
Духновича, Івана
Силу, Адальберта
Ерделі, Августина
Волошина /
Олександр Гаврош.
– К. : Грані-Т,
2011. – 128 с

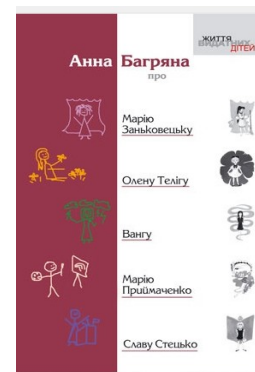

Луцевська О. Про
Христофора Колумба,
Джона Ньюбері,
Чарльза Дарвіна,
Дніпрову Чайку,
Перл Сайденстрікер
Бак / Оксана
Луцевська. – К. :
Грані-Т, 2011. – 128 с.

Роздобудько Ірен.
Про Блеза
Паскаля, Вольфі
Моцарта, Ганса
Андерсена,
Катрусю Білокур
та Чарлі Чапліна /
Ірен Роздобудько.
– К. : Грані-Т,
2007. – 144 с. : іл.

Багряна А. Про
Марію
Заньковецьку,
Олену Телігу,
Вангу, Марію
Приймаченку,
Славу Стецько /
А. Багряна; худ.
Д. Марцін. –
К. : Грані-Т, 2010.
– 94 с. : іл.

Моток Ю.В.,
вихователь дошкільного
навчального закладу №2 м. Жовква
Львівської області

ХАЙ ЗНАЄ КОЖНА ЦЕ ДИТИНА – МИ ВСІ БУДУЄМО КРАЇНУ *(інтегроване заняття для дітей старшої групи дошкільного навчального закладу)*

Мета: формувати розуміння того, що кожна людина чи дитина є відповідальною за спільне майбутнє нашого народу та держави; поглиблювати знання про красу і багатство української землі; продовжувати знайомити дітей із державними і народними символами, зразками народного образотворчого та художнього мистецтва; виховувати любов до рідної мови, рідного краю, його традицій і звичаїв; формувати почуття гідності та поваги до країни; активізувати словник дітей словами: «Батьківщина», «предки», «рідна земля», «Вітчизна», «рідний край», «край батьків», «своя сторона».

Обладнання: плакати із зображенням Державного Прапора України, Державного Герба України, плакати із народною символікою, аудіозапис Державного Гімну України, музика з елементами звуків лісу, фонограма пісні «Сонце нам сяє» у виконанні Гайтани; карта України; слайд-шоу «Художники та поети України»; паперові квіти (маки, волошки, ромашки, незабудки), конструктор «Лего» для складання будинку.

Хід заняття

І. Психогімнастика «З насіння в дерево»

(Виконується під спокійну музику з елементами звуків лісу.)

Вихователь пропонує дітям перетворитися в маленьке насіннячко (згорнутись на килиму, піджати ноги, голову закрити руками). Матінка природа дуже дбайливо ставиться до насіння, поливає його (гладить по голові і тілу), доглядає. З теплим весняним сонечком насіннячко починає проростати (піднімаються). У нього розкриваються листочки (руки тягнуться вгору), зростає стеблинка (витягується тіло), з'являються гілочки з бутонами (руки в сторони, пальці стиснуті в кулачки). Настає радісний момент – бутони

лопаються (*різко розтискаються кулачки*), паросток перетворюється в прекрасну сильну квітку. Настає літо, квітка гарнішає, милується собою (*оглянути себе*), посміхається квітам-сусідам (*посмішки сусідам*), кланяється їм, злегка доторкається до них своїми пелюстками (*кінчиками пальців дотягнутися до сусідів*). Але ось подув вітер, настає осінь. Квітка гойдається в різні боки, бореться з негодою (*розгойдування руками, головою, усім тілом*). Вітер зриває пелюстки і листя (*опускаються руки, голова*), квітка згинається, хилиться до землі і лягає на неї. Пішов зимовий сніжок. У квіточці залишилось маленьке насіннячко (*згорнутися на підлозі*). Сніг укутав насіннячко, йому тепло і спокійно. Скоро знову настане весна, і воно оживе. Це все наша запашна, співуча, сповнена музики та квіткових пахоців Україна.

(Вихователь запрошує дітей сісти півколом.)

II. Актуалізація опорних знань дітей. Повідомлення теми заняття

а) Робота із загадками

Летів птах через дах, сів на воротах у червоних чоботях. (*Лелека*)

На городі в нас росте сонце ясне, золоте,

Жовте око, жовті вії, та чомусь воно не гріє. (*Соняшник*)

Як прийде весна в садочок – до лиця білий віночок,

Ну а восени цій кралі приглянулися коралі. (*Калина*)

Серед пшеничного поля – тичка, а на тичці – півень у червонім ковпаку.

(Мак)

Цвіте синьо, лист зелений, гай він прикрашає.

Хоч мороз усе побив – його не займає. (*Барвінок*)

Є сорочка у моєї мами, вишита барвистими нитками.

Пишна, наче самобранка, ця сорочка зветься... (*вишиванка*).

Найрідніша, наймиліша, всіх вона нас пестить, тішить,

Завжди скрізь буває з нами. Відгадайте: хто це? (*Мама*)

(Вихователь вивішує картки із зображенням відгадок.)

- Мої любі, сьогодні ми відкриємо велику таємницю нашого народу, нашої країни та нашої рідної землі. Погляньте на картки й скажіть, що приходить вам на думку? Лелека, соняшник, калина, мак, вишиванка, мама – ці слова будять думки про найрідніше, про рідну хату та батьків, про рідну землю і країну. Про ці найважливіші цінності ми сьогодні говоритимемо.

б) Робота з віршем Надії Дяк «Що таке Україна?»

Україна – це мама й тато,

Це мій брат та сестричка рідненькі,

Україна – це земля багата,

Де в житах так тріпоче серденько.

Україна – це пампушки бабусі,

Казки чудні та колискова.

Я усього цього ще навчуся,

І тебе поважатиму, мово!

- Про що йдеться у вірші?

- Що означає Україна для автора?

- Що означає Україна для кожного із вас?

- Як можна замінити слово «Батьківщина»? Це поняття позначає країну предків (батьків) людини. Рідна земля, предківщина, вітчизна, рідний край, край батьків, своя сторона.

в) *Робота з прислів'ями та приказками*

- Які прислів'я та приказки про рідну землю ви знаєте?

У рідному краю сокіл, у чужому – ворона.

У своєму болоті і жаба співає, а на чужині і соловей мовчить.

Всюди добре, а вдома краще.

Кожному мила своя сторона.

Як дерево під вітром впаде без коріння, так людина без Батьківщини.

- Як ви їх розумієте? Чому необхідно шанувати найрідніше?

III. Бесіда «Моя земля, моя країна. Символи України»

- Як називається наша рідна мова? (*Українська*)

- Чому наша рідна мова називається українською? (*Ми – українці, наша держава – Україна*).

- Ми маємо свою державу. Пригадайте і назвіть символи нашої держави. Державний Герб України – тризуб (*вихователь демонструє Державний Герб України*), прапор синьо-жовтий (*вихователь демонструє Державний Прапор України*). А третім символом є Державний Гімн України – урочиста патріотична пісня, яка ушлавлює державу.

Робота над текстом Державного Гімну України:

а) читання уривку Державного Гімну України;

б) словникова робота;

в) слухання аудіозапису Державного Гімну України та закріплення правил поведінки під час його звучання;

г) дидактична гра «Патріотичні окуляри»

(Вихователь пропонує дітям «одягнути окуляри» та розповісти, які ще символи України вони бачать крізь них. Діти розглядають плакати із народною символікою.)

- Я «одягаю окуляри» і бачу маки, волошки, ромашки; калину, тополю та дуби; село, лелеку.

IV. Мистецька хвилинка

- Українська земля багата талантами. Скільки поетів та художників прославляють Батьківщину на рідних теренах та поза ними. Тарас Шевченко, Марія Приймаченко, Катерина Білокур ...

а) *Перегляд слайд-шоу «Художники й поети України»*

(Вихователь разом із дітьми розглядає репродукції картин та зачитує уривки віршів.)

«Знай, Батьківщина – це ріка, що серед поля,

поза селом, ген, попід лісом, тихо плине,

це в саді нашому дерева, зілля, квіти,

це на ланах пшениця золотокоса,

це той, що віє з піль, пахучий теплий вітер,

це на левадах скошена трава в покосах,

це наші всі пісні і молитви щоденні,

це рідна мова - скарб, якого ти не згубиш,
це небо, синє вдень, а серед ночі темне,
це, моя Олю, все, що ти так щиро любиш».

Богдан-Ігор Антонич

б) Дидактична вправа «Уквітчана Україна»

- Кожен із цих людей любив Україну та зображав її у свої творах – поети у віршах, художники у картинах. Возвеличують Батьківщину не тільки митці, а й прості люди, які добросовісно виконують свою роботу: лікар, який дбає про пацієнта; будівельник, який будує міцно; учитель, який не лише дає учням знання, а й вкладає в них свою душу; учень, який сумлінно вчиться; кожна дитина, яка шанує батьків, природу, інших людей... То ж візьмемо у долоні ці символи-квіти й уквітчаймо Україну, ми ж бо її діти.

(Діти піднімають паперові квіти й приклеюють їх на контури карти України.)

V. Фізкультхвилинка

(Рухлива пісенька, яку можна розучити на попередніх заняттях)

Це я, це я *(показуємо долонями на себе)*

будую країну! *(ставимо кулачки один на один)*

Це я, це я будує країну! *(те саме)*

Це я, це я будує країну, будує країну!

Ля-ля-ля *(плескаємо тричі в долоні),*

через гори-доли *(кругові оберти рук, зігнутих у ліктях перед собою),*

через океан *(закидаємо зігнуті у ліктях руки через плече),*

Матвій, Степан, Назар, – будує країну!

(далі діти називають голосно по чергово своє ім'я, указуючи на себе)

Петро, Остап, Анна, – будує країну! Ідім усі разом – творімо країну!

(беруться за руки в колі та ритмічно звужують і розширюють його)

Ми всі, разом, – це й є Україна! *(діти піднімають руки вгору)*

VI. Підсумок заняття

а) Заключна бесіда

- Про яку Україну ви мрієте? *(Успішну, квітучу, зі щасливими людьми.)*

- Що для цього треба зробити? *(Добре вчитись, сумлінно виконувати свою роботу, шанувати звичаї й традиції свого народу.)*

- Любі діти! Кожен із нас творить своє майбутнє та майбутнє нашої країни. Хоча ви ще зовсім маленькі, проте вже будете наше спільне майбуття. Як великий будинок складається з малих цеглин, покладених кожним з будівельників, так і майбутнє нашої України будується щоденними справами, учинками, щоденним нашим вибором: привітатись чи ні, допомогти чи пройти мимо, поділитись чи залишити все собі, усміхнутись чи нахнюпитись, образити чи змовчати. Ми будуємо свій дім, своє життя, кожного дня та щохвилини. Будуймо його міцним свідомо!

б) Дидактично-психологічна вправа «Спільний дім»

(Вихователь пропонує дітям взяти по 2-3 модулі конструктора «Лего» й збудувати один великий будинок. Вправу виконуємо під музичний супровід (пісня «Квітуча Україна» у виконанні Н. Май).

- Погляньте, який гарний, кольоровий та міцний будинок ми збудували спільними зусиллями. Хай він буде символом нашої майбутньої України, такої ж міцної, барвистої та рідної всім нам.

в) *Флешмоб «Сонце нам сяє»*

(Діти виконують рухи під пісню «Сонце нам сяє» у виконанні Гайтани.)

Список використаних джерел

1. Білан О.І., Возна Л.М., Максименко О.Л. та ін. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.
2. Білан О.І. Ознайомлення з довкіллям. Старший дошкільний вік: [навчально-методичний посібник] / О.І. Білан. – Львів, 2014. – 140 с.
3. Заяць Я.М., Онишків О.П. Уроки рідної мови / Я.М. Заяць, О.П. Онишків. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 320 с.
4. Мараховська І.О., Сита І.О. Нові сценарії свят та розваг у ДНЗ / І.О. Мараховська, І.О. Сита. – Х. : Вид.група «Основа», 2012. – 428 с.
5. Тарасова О.С. Ігрові заняття з дітьми раннього віку / О.С. Тарасова. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 159 с.

Зеленяк Н.М.,

учитель початкових класів

*НВК «Кіровоградський колегіум –
СЗНЗ I-III ступенів – ДНЗ – ЦЕВ»*

Кіровоградської міської ради

Кіровоградської області

МІЙ СОНЯЧНИЙ ДІМ – ЦЕ МОЯ УКРАЇНА!

(урок-мандрівка для учнів 1 класу)

Мета: формувати компетентності: ключові (уміння вчитися – самоорганізовуватися до навчальної діяльності у взаємодії, працювати згідно з правилами роботи в групі; загальнокультурна – дотримуватись норм мовленнєвої культури; здоров'язбережувальна – дотримуватись правильної постави за партою; предметні – ознайомити з державними і народними символами України, збагачувати активний словниковий запас учнів; розвивати увагу, мислення, увагу, пам'ять; виховувати толерантність у взаємодії з учнями, почуття гордості і любові до Батьківщини).

Обладнання: плакати національної символіки, географічна карта України, аркуші з назвами тематичних зупинок уроку, аркуш для роботи в групах і кольорові олівці, у кожного учня паперова квітка діаметром близько 8 см з білою серединкою.

Хід уроку

I. Організація учнів до уроку

Учитель вітає дітей з початком нового навчального року, висловлює побажання здоров'я, успіхів у навчанні, гарного настрою.

Увага! Увага! Скінчилось літо!
А скільки пригод неймовірних прожито!
Поїздки до моря, веселі пригоди,
Ігри та сонце, дарунки природи!

Давайте пограємо в гру «Тісне коло» і познайомимося з кожним.

(Усі стають в коло і беруться за руки. Учитель називає імена дітей і той, хто почув своє ім'я, робить крок уперед.)

Давайте привітаємо один одного і вивчимо наш девіз.

Неповторні ти і я,
Разом ми одна сім'я,
Будемо у мирі жити,
Гарно вчитись і дружити,
Щоб батьки могли радіти,
Що такі в них добрі діти.

II. Ознайомлення з темою та правилами проведення уроку-мандрівки

- Сьогодні ми з вами вирушаємо в мандрівку нашою країною. У нас є малюнок, на якому зображені зупинки. Ми будемо рухатися від одної до іншої по кольорових стрічках. Під час мандрівки треба бути дуже уважним, щоб багато чого запам'ятати.

III. Осмислення та усвідомлення вивченого матеріалу

Перша зупинка – «Моя Батьківщина»

- Хто з вас здогадається про яку країну йде мова?

Незалежна і єдина

Що то, діти за країна –
Неба синього блакить,
На ланах у серпні жито
Стиглим золотом блищить?

Гордо, голосно, дитино,
Ти назви ім'я країни,
У якій, хвалити Бога,
Народився і живеш.

Люди мудрі, працьовиті
У країні тій живуть.
На чуже не зазіхають
І свого не віддадуть.

Їй дочкою є чи сином
І, коли ти підростеш,
Будеш їй творити славу,
Розбудовувать державу.

Гори є і полонини,
Є моря, річки, ліси...
Загалом, то є країна
Невимовної краси!

Отже, зветься ця країна,
Незалежна і єдина –
(відповіді дітей)
Наша ненька – Україна!

Наталія Козленко

- Отже, як називається наша країна?

- Україна для нас – Батьківщина. Що означає це слово?

Учитель: Слово Батьківщина – від слова батько. Це земля, на якій ви народилися, де народилися і ваші діди, і ваші батьки, і всі ми.

Якщо ви подивитесь на карту, то побачите гори, і моря, і річки. А в наше вікно видно школу, дерева, ігровий майданчик, вулицю. Саме з нашої вулиці, чудових краєвидів рідного краю складається Батьківщина, земля наших батьків.

Учень: Квітку у садочку,
Зернятко у полі,
Пташку, що в гайочку,
Гори, ріки, доли,
Хату, шлях, будівлю,
Сонце в небі синім
Ми звемо чарівним
Словом – Батьківщина.

Друга зупинка – «Сонячний дім»

- На цій зупинці ми вивчимо вірш А. Німенка про Україну.

СОНЯЧНИЙ ДІМ

Привітний і світлий наш сонячний дім,
Як радісно й весело жити у нім.
Тут мамина пісня і усмішка тата.
В любові й добрі тут зростають малята.
Дзвінка наша пісня до сонечка лине:
«Мій сонячний дім – це моя Україна!»

Третя зупинка – «Державні символи»

- Кожна держава має свої державні символи, які люди бережуть і шанують. Такими символами є Державний Прапор України, Державний Герб України, Державний Гімн України.

Державний Прапор України складається з двох смуг: синьої та жовтої.

Жовтий колір символізує багатство України – хліб, золотий степ, залитий сонячним промінням; синій – чисте небо. А якщо змішати ці дві фарби, то вийде зелений колір – колір життя.

- А щоб ви краще запам'ятали кольори прапора, попрацюємо разом.

(У кожної дитини – кольорова квітка, за кольором квітки діти об'єднуються в групи по 4-5 учнів. Кожна група отримує аркуш із зображенням прапора, який треба розфарбувати як прапор України).

(У кожної групи набір кольорових олівців. Діти спробують самостійно обрати потрібні кольори і головне – домовитися. У такій роботі вже будуть виявляти себе лідери).

По завершенню роботи всі малюнки презентують на дошці.

Учні розповідають вірш Д. Павличка «Наш прапор»:

Небеса блакитні	Прапор наш, як літо,
Сяють з глибини,	В сонці майорить.
А пшеничні й житні	По долині – жито,
Мерехтять лани.	По горі – блакить.

(Під час читання вірша вчитель ще раз показує кольори на прапорах кожної групи.)

Державний Гімн України – національний гімн на музику М. Вербицького із словами першого куплету та приспіву твору П. Чубинського «Ще не вмерла України і слава, і воля».

Під час виконання Державного Гімну України всі повинні встати.

Малий Державний Герб України (тризуб) – знак княжої держави Володимира Великого.

Четверта зупинка – музична фізкультхвилинка.

П'ята зупинка – «Український віночок» (народні символи).

- Учні нашого класу підготували вірш Л. Савчук «Український віночок». Прослухайте його, і коли ви будете чути назву квітки, то плескайте в долоні. Так ми дізнаємося, про які квіти в ньому йдеться, і перевіримо вашу увагу.

У віночку нашім	Кетяги калини –
Різнобарвні квіти –	Для краси й любові.
Символ України	У вінок влітають
І дарунок літа.	Колосочки жита,
Тож усім на нього	Щоб могли багато
Подивитись любо:	І в достатку жити.
Гілочку зелену	А в червонім маку,
Узяли у дуба,	Що цвіте у полі,
Квіточку любистку,	Кров людей, пролита
Щоб усіх любили,	У боях за волю.
У барвінку листя,	Є ще різні квіти
Аби довго жили.	В нашім ріднім краї,
Чорнобривців квіти,	Їх веселе літо
Щоб чорніли брови,	У вінок влітає.

- Наші предки дуже любили квіти. Вони прикрашали ними оселю, лікувалися ними і просто шанували. Ось що символізували деякі рослини:

верба – здоров'я, міць;

жито – достаток;

калина – краса, молодість;

барвінок – вічність.

- Якщо хотіли побажати здоров'я – дарували.....

– краси.....

– достатку....

– а багато років, то....

Українці влітали квіти у віночок, який є народним символом. Вінки не лише прикрашали зачіску, а й були оберегом для кожного.

Шоста зупинка – «Я – неповторний»

- Кожна людина – неповторна. У вас є квітка, а серединка – біла. Я пропоную вам намалювати себе таким, яким ви уявляєте. Таким чином, кожен з вас стане квіткою нашого класу.

(Діти самостійно малюють кожен себе в середині квітки.)

Сьома зупинка – «Віночок нашого класу»

- Сьогодні ми стали теж однією великою родиною, будемо разом вчитися, відпочивати, товаришувати. Ми разом створимо віночок нашого класу. На

плакаті – кордони нашої держави. Давайте прикріпимо вздовж них свої квіти, і це буде нам згадкою про наш перший урок.

IV. Підсумок уроку

- Якщо ви були дуже уважними на уроці, то, можливо, помітили, якими кольорами ми рухалися? Що вони означають? (Кольори веселки).

- Що найбільше запам'яталось з уроку?

*Грицик Н.Г.,
учитель початкових класів
ЗШ I-III ступенів № 3
м. Гайворон
Кіровоградської області*

УКРАЇНА – НАШОГО НАРОДУ ДІМ (заочна подорож для учнів 2 класу)

Мета: поглибити знання учнів про Україну, її історію; розвивати мовлення, творчі здібності; виховувати повагу до історії та надбань українського народу.

Обладнання: Конституція України; плакати із зображенням Державного Прапора України, Державного Герба України; аудіозапис Державного Гімну України; карта України; записи висловів про Україну; прислів'я, приказки про рідний край; карта України; комп'ютер.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Повідомлення теми та мети уроку.

Учитель: Доброго дня, любі друзі! Сьогодні ми, дорослі і малята, зібралися на перший урок, який присвячений Дню народження України.

Учні:

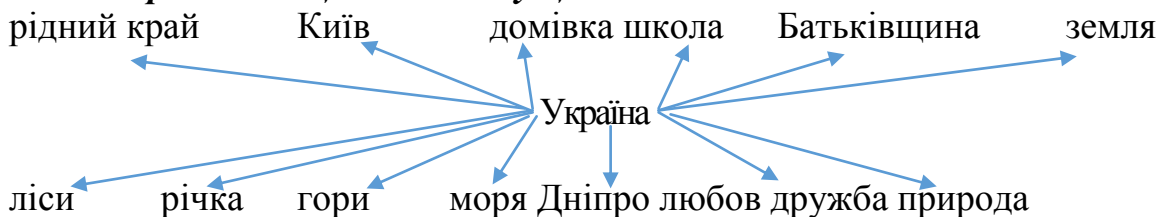
1. Ми, хоча іще маленькі,
Та вже добре проте знаєм,
Що зветься українці,
Й українських предків маєм.
2. Батько, мати, брат, сестричка
І всі інші члени роду –
Всі належать до одного –
Українського народу.
3. Люблю я край свій золотий –
Квітучу Україну,
Як хочу я, аби зрости
Вітчизні гідним сином.
4. Красивий, щедрий, рідний край

І мова наша солов'їна,
Люби, шануй, оберігай
Усе, що зветься Україна.

Учитель: Щоб більше дізнатися про нашу Батьківщину, пропоную вирушити в уявну подорож Україною. Ви вже багато знаєте про нашу країну і будете мені допомагати.

Дайте відповідь на таке запитання: «Що означає Україна для кожного із вас?»

Вправа «Асоціативний куц»

Перша зупинка – «Україна на карті»

(На дошці – карта України.)

Учитель: Усе, що ми назвали, об'єднує в собі наша держава. Погляньте на карту України. На ній позначено гори, моря, рівнини, кордони української землі, де з давніх-давен живе наш народ. Територія досить велика. Щоб перетнути її пішки із заходу на схід, потрібно 90 днів. Наша країна одна з найбільших у Європі. У 1887 році в місті Рахів на Закарпатті було встановлено знак географічного центру Європи.

Учні:

1. Різні в світі є країни,
Різні люди є на світі,
Різні гори, полонини,
Різні трави, різні квіти...

2. Є з усіх одна країна,
Найрідніша нам усім.
То прекрасна Україна –
Нашого народу дім.

(На екрані комп'ютера краєвиди України.)

Друга зупинка – «Ерудити»

Робота в групах («Козачата», «Соколята», «Барвінчата»)

Учитель: Дайте відповіді на запитання:

1. Які символи нашої держави ви знаєте?
2. Що означають кольори на прапорі України?
3. Скільки років нашої незалежній державі?
4. Які рослини найбільше люблять і шанують українці?
5. Назвіть гори, які є на території України.
6. Назвіть моря, які омивають територію нашої держави.
7. Яка гора є найвищою в Карпатах?
8. Яка гора є найвищою в Кримських горах?
9. Яке місто є столицею нашої Батьківщини?

Третя зупинка – «Столиця України»

Розповідь вчителя про засновників Києва, визначні місця столиці, про роль Києва у житті держави. (Демонстрування презентації про Київ.)

Учитель: Які міста України ви знаєте? Чим вони відомі? (Розповіді дітей.)

Четверта зупинка – «Моя мала Батьківщина»

Учитель: Як називається наше рідне місто?

- Коли воно було засноване?

- Уявіть собі, що до вас завітали гості, які ще не були в Гайвороні. Що би ви їм показали та розповіли про своє рідне місто? (Розповіді дітей.)

(Демонстрування презентації про Гайворон.)

III. Підсумок уроку

Учитель: Ось і завершилась наша подорож Україною.

Учні:

1. Ми є діти українські,
Хлопці і дівчата.
Рідний край наш - Україна,
Славна і багата.
2. Всю побачили Вкраїну
Нам вона до серця мила,
Море, гори, ріки, гай,
Любимо вкраїнський край.

Учитель: Про що ви вже знали?

- Що дізналися нового?

- Про що хотіли б ще дізнатися?

Учні:

1. Боже, великий, єдиний,
Нам Україну храни,
Волі і світу промінням
Ти її осіни.
2. Світом науки і знання
Нас, дітей, просвіти,
В чистій любові до краю
Ти нас, Боже, зрости.

Список використаних джерел

1. Пономаренко Л.В., Тютюнник С.В. Ми – діти твої, Україно! Сценарії заходів національного спрямування. 1-4 класи / Л.В. Пономаренко, С.В. Тютюнник. – Х.: Вид. група «Основа», 2015. – 126 с.

Баканьова С.В.,
учитель початкових класів
Червонокосянтинівської
ЗШ I-III ступенів
Петрівської районної ради
Кіровоградської області

ЛЮДИНА БЕЗ ВІТЧИЗНИ ЯК СОЛОВЕЙ БЕЗ ПІСНІ (година спілкування для учнів 3 класу з елементами пізнавальних ігор та інтерактивних методів)

Мета: систематизувати знання дітей про поняття «Батьківщина», «рідний край»; розвивати вміння проявляти свою любов до рідного краю, відчувати себе частиною української нації; виховувати повагу та гордість до держави, до українського народу.

Обладнання: вишиті рушники; вироби, зроблені своїми руками; малюнки дітей; портрет В.О. Сухомлинського; література з теми «Рідний край»; м'яка іграшка «Серце»; картки для розподілу на групи: «Сонце» (5 штук), «Місяць» (5 штук), «Зірка» (5 штук); картки для роботи в групах («Питайлик», «Сонце», «Заборона»).

Хід заняття

I. Психологічний настрій

Гра «Долоньки».

Станьте в коло. Візьміться за руки. Подумайте приємне про свого товариша зліва. Доберіть комплімент товаришу справа. Передайте цей комплімент товаришу справа разом із «сердечком» (не забувайте дякувати).

- Промовимо разом: «Ми одна шкільна родина – ти і я!»

II. Прогнозування

- Прочитайте на дошці тему нашої години спілкування: «Людина без Вітчизни як соловей без пісні».

- Про що буде йти мова?

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм».

Припущення дітей: родина, рідний край, природа навколо нас, професії, Батьківщина, мама, тато, школа, учитель, клас, однокласники, свято.

III. Робота в групах

- Об'єднайтеся в групи, вибираючи картку: «Сонце», «Місяць», «Зірка».

- Зараз ми будемо працювати над казкою видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського. У своїх коротеньких, але повчальних творах він переконливо довів, що добрі почуття сягають своїм корінням у дитинство, а людяність, доброта, ласка, доброзичливість, любов до Вітчизни народжуються у праці, турботах, хвилюваннях про красу довкілля, про рідний дім (додаток 1).

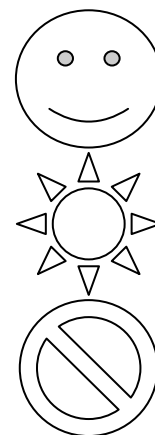
Познайомтеся з правилами роботи в групі (додаток 2).

Знаки для читання

1. «Питайлик» – якщо вас щось здивувало, або зацікавило, поставте цей знак.

2. «Сонечко» – якщо ви про це знаєте, поставте цей знак.

3. «Заборона» – якщо це для вас нове, ставте цей знак.

Знаки ставте тільки в кінці абзаців.

Регламент роботи: 4 хвилини (2 хвилини ви читаєте текст, 2 хвилини – радитесь у групах, визначаєтесь, що вас зацікавило, що для вас нове).

IV. Презентація роботи груп

Регламент: 2 хвилини.

Кожна група виставляє свій зоровий ряд на картках на дошці.

V. Фізкультхвилинка

Гра «Думаємо про Батьківщину».

- Станьте в коло. Ведучий по черзі буде кидати м'яч кожному, при цьому він наводитиме приклади ситуацій, які свідчать про те, чи любить людина свою Батьківщину, чи ні:

- людина повернулася з лісу з букетом конвалій;
- людина саджає біля свого дому дерева;
- людина під'їхала до самого ставка на своїй машині;
- людина прибрала за собою в лісі після відпочинку;
- лікар запізнився на роботу;
- людина викинула сміття у посадку;
- школяр і школярка старанно виконують домашні завдання;
- людина поступилася місцем у транспорті старій бабусі;
- учні у класі уважно слухають пояснення вчителя;
- дідусь із казки В. Сухомлинського садив дерева.

VI. Узагальнення знань

- Чи може людина проявити свою любов до Батьківщини?
- Як би ви проявили свою повагу та любов до рідного краю? (Розповіді дітей).

- Як ваші батьки проявляють любов до Вітчизни?

VII. Рефлексія

а) *Гра «Для милої моєї Батьківщини».*

Народні приказки про Батьківщину:

- Людина без Вітчизни як соловей без пісні.
- Добре тому, хто у своєму дому.
- Наша Батьківщина любя й мила. Чи може вона бути кращою і дорожчою за що-небудь? (краще зірки, небес, веселки, дорожче за гроші, машини, палаци).

- Що може подарувати своїй Вітчизні людина, яка її любить? (Наприклад: добре виконану роботу, любов до своєї сім'ї, букет квітів, красивий танок, пісню).

- Що ви особисто можете подарувати Батьківщині? Намалюйте на плакаті.

б) Виконання колективного міні-проекту «Подарунок Батьківщині».

в) Написання колективного сенкану (додаток 3).

Україна
вільна, велика
живе, розквітає, звеселяє
Я дуже люблю Україну
Батьківщина

г) Читання вірша В. О. Сухомлинського.

- Завершуємо нашу годину спілкування віршем Василя Олександровича Сухомлинського «Я був на далекій чужині...» (додаток 4).

ДОДАТКИ

Додаток 1

Дідусь і Смерть

Був собі Дідусь. Було йому вже сто років. От дізналася Смерть, що живе такий старий-старесенький Дідусь, прийшла до нього й каже:

- Час уже померати, Дідусю.

- Дай приготуватися, – відповідає Дідусь.

- Добре, - каже Смерть. – Скільки тобі часу треба на те?

- Три дні, - каже Дідусь.

Цікаво стало кощавій: що ж робитиме Дідусь, як він готуватиметься?

Настав перший день. Вийшов Дідусь у сад, викопав ямку і посадив дерево.

- Що ж він другого дня робитиме? – думає Смерть.

Настав другий день. Вийшов Дідусь у сад, викопав ще одну ямку, посадив ще одне дерево.

- Що ж він третього дня робитиме? – з нетерпінням думає Смерть.

Настав третій день. Вийшов Дідусь у сад, викопав ямку і посадив ще одне дерево.

- Навіщо ти дерева садиш? – питає Смерть. – Ти ж завтра помреш.

- Людям на добро, – відповідає Дідусь.

Злякалася Смерть і втекла в темний ліс.

Додаток 2

Правила роботи в групі

1. Розподілити ролі (ведучий, секундант, спікер, доповідач).
2. Уважно слухати завдання – інструкції.
3. Працювати так, щоб не заважати іншим.
4. Дотримуватися правила піднятої руки.
5. Дотримуватися регламенту.
6. Давати можливість презентувати дослідження всім членам групи.

Сенкан – це мініатюра з п'яти рядків за певною схемою:

- 1) іменник, що відбиває тему;
- 2) прикметники (2 слова);
- 3) дієслова (3 слова);
- 4) фраза, що виражає особисте ставлення до теми;
- 5) одне слово – синонім до назви теми.

«Я був на далекій чужині...»

Я був на далекій чужині,
Там небо таке ж голубе,
Та тільки нема Батьківщини,
Нема там, Вітчизно, тебе,
 Бо в ріднім краю над землею
 Чистіша і глибша блакить.
 І сонце Вітчизни моєї
 Яскравіше в небі горить.
Я слухав пісні на чужині –
Хороші думки в тих словах,
Але то не крила орлині,
Що є в наших рідних місцях.

Василь Сухомлинський

Список використаних джерел

1. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. – 8-е видання. – Х.: Вид. Група «Основа», 2010. – 175 с.
2. Лопатіна О.О., Скребцова М.В. 50 уроків про чесноти для занять з дітьми дошкільного й молодшого шкільного віку/ О.О. Лопатіна, М.В. Скребцова. – Х.: Вид. Група «Основа», 2009. – 238 с.
3. Третяк О.П. Виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів. Частина 1 / О.П. Третяк. – Х.: Вид. Група «Основа», 2013. – 248 с.

Носач Т.А.,
учитель початкових класів
КЗ «НВО «ЗШ І-ІІІ
ступенів № 17 – ЦЕВ
«Калинка»
Кіровоградської міської
ради
Кіровоградської області»

Я ЖИВУ В УКРАЇНІ!

(виховний захід для учнів 3-4 класів)

Мета: доповнити і поглибити знання дітей про Батьківщину; формувати уявлення про Україну як суверенну державу з давньою історією, багатою культурною спадщиною; розвивати в учнів творче мислення, уяву, комунікабельність; формувати громадянські якості, патріотизм, людяність, працьовитість; виховувати любов і повагу до Батьківщини – України, її символів, обрядів, традицій; налаштувати учнів на плідну роботу протягом навчального року, налагодити емоційний контакт як учителя із класом, так і учнів між собою.

Обладнання: карта України, державні та народні символи України; Конституція України, плакати про Україну, презентація.

Хід уроку

I. Організація класу

1. Привітання

Учитель. Ось перший дзвоник гучно вам лунає, —
Це школа щиро кожному бажає
Навчатись із натхненням, із любов'ю,
І бути всім родиною одною.

2. Вступне слово вчителя

Дорогі діти! Шановні батьки, я рада вас вітати з початком нового навчального року! Хочу побажати дітям захоплюючих подорожей Країною Знань, а вам, батьки, міцного здоров'я, сімейного затишку. Упевнено крокуйте зі своїми дітьми у прекрасну Країну дитинства, разом з ними відкривайте все нове і цікаве. У добру путь!

А зараз розпочнемо наш перший урок.

II. Мотивація навчальної діяльності

Діти! Сьогодні на уроці ми поведемо розмову про найцінніше, що є у кожної людини. А про що саме, ви дізнаєтесь, прочитавши вірш Павла Тичини.

Х*ч м*л*й, я не*ел*кий,	<i>Хоч малий, я невеликий,</i>
З*т* д*б*е *н*ю,	<i>Зате добре знаю,</i>
Щ* к*ай р*д*ий – Ук*а*н*,	<i>Що край рідний – Україна,</i>
Я ї* к*х*ю.	<i>Я її кохаю.</i>

Україна... В одному цьому слові для нас бринить чарівна, ніжна, мелодійна музика.

Босоніж стежка побіжить
Левадою в городи...
Як любо тут, як славно жить
Серед цієї вроди.

Кохаю край мій дорогий,
Що зветься Україна.
Вітчизні хоч я своїй
Зрости достойним сином.

Вправа «Аукціон слів»

Україна... Яка вона? Пропоную вам дібрати ознаки до слова «Україна».
(Україна рідна, багата, щедра, прекрасна, співуча, любя, мила, чарівна, цінна, неповторна.)

III. Повідомлення теми і мети уроку

Сьогодні на уроці ми поговоримо про чарівну, багату, щедру, співучу, сповнену краси землю, прекраснішої від якої немає у світі. Ми помандруємо просторами нашої України і відчуємо, що ми справжні українці.

Різні в світі є країни,
Різні люди є на світі,
Різні гори, полонини,
Різні трави, різні квіти.

Є з усіх одна країна,
Найрідніша нам усім.
Це – прекрасна Україна,
Нашого народу дім...

Тема нашого уроку – «Я живу в Україні!»

IV. Робота над темою уроку

Діти! Улаштуємося зручніше і вирушаємо в уявну подорож рідною Батьківщиною. А подорожувати ми будемо на килимі-літаку, який легко перенесе нас у будь-яку частинку країни і навіть у далеке минуле.

Приготувались! Рушаймо!

Ми пролітаємо над густими зеленими лісами, глибокими синіми річками, над широкими степами і зупиняємось у далекому минулому.

Перша зупинка – «Виникнення української землі»

Легенда

1-й учень. Багато планет, різних і таких не схожих одна на одну, створив Бог. Та всі вони були мертві. Але якось набрав Творець пригорщу родючих ґрунтів і голубих вод та й кинув чудодійний дар на планету, що пролітала поблизу. За мить та планета ожила і заграла всіма барвами.

2-й учень. Минуло багато часу, і вирішив Творець провідати ту планету. Дістав він із Божої скрині мішок і склав у нього весь свій скарб: золото і срібло, діаманти й кришталь, руду і сіль, вугілля і граніт... Кинув свій мішок у напрямку живої планети, яку щойно назвав Землею.

3-й учень. Раптом мішок зі скарбом розв'язався, і почали висипатися з нього Божі дари на планету. А найбільше їх потрапило на слов'янську землю. Минули тисячі років. Якось зібрався Творець поглянути на цю маленьку планету. Облетів довкола неї й побачив дивовижний куточок, кращого від якого не було на всій цій Землі. І вигукнув Господь:

– Це справжній рай!

4-й учень. Ступив на казкову землю, яка так припала йому до душі, і нарід її Україною. Адже у цій назві було слово «рай». Ось так і виникла українська земля, яку сам Творець хотів би мати за рай.

– Наша Україна – райська земля безмежних степів, неозорих ланів, прадавніх таємничих лісів. Це земля могутніх і славних предків, які залишили

нам у спадок священні звичаї та прекрасні поетичні традиції, безцінні дари – слово і пісню.

*Звучить «Україна моя! Це пісні солов'їні»
(музика О. Янушкевич, слова Н. Погребняк)*

А ми поспішаємо далі. Килим переносить нас в нашу рідну країну.

Друга зупинка – «Моя рідна країна»

Вітчизна, Батьківщина... Україна, рідна ненька. Земля-годувальниця, земля- рідна мати... Які прекрасні ці одвічні слова! Велика, священна любов до Батьківщини жила і житиме в усіх чесних та щирих серцях.

Україна – одна з найбільших європейських держав. Її площа майже 604 тис. км².

На території України проживає понад 110 національностей. Чисельність населення становить близько 43 млн. осіб.

На території України розташовуються Карпатські гори (Говерла – найвища гора в Україні) та Кримські гори.

Теренами України протікає близько 70 тис. річок. Найбільші з них – Дніпро, Дунай, Дністер Південний Буг, Сіверський Донець. Найвідоміші озера: Світязь, Синевир, Ялпуг.

(Пізнавальна бесіда супроводжується демонстрацією на карті.)

Учень. Є в центрі Європи чудова країна,
Сягає корінням у сиві часи.
І це – незалежна моя Україна.
Тут гори Карпати, степи і ліси.

Учень. Шістсот і чотири ще тисяч гектарів –
Приблизно таку має площу вона.
Є Київ – столиця у храмах і славі –
Та ріки: Дніпро, Дністер, Буг і Десна.

Учень. Ґрунти чорноземні, джерела цілющі,
Озера блакитні та клімат м'який.
Козацька слава повік невмируща
Та шлях до свободи, завжди нелегкий.

А зараз ми перевіримо, як добре ви знаєте країну, в якій живете.

До Вашої уваги пропонується **вікторина «Люби, вивчай свій рідний край»**.

- Як називається наша Батьківщина? (*Україна*)
- Столиця України. (*Київ*)
- Як називається найдовший у світі музичний інструмент? (*Трембіта*)
- Що собою являє малий Державний Герб України? (*Тризуб*)
- Чому Черкащину називають шевченківським краєм? (*Тому що там народився Тарас Шевченко*)
- Як називається урочиста пісня, що є державним символом України? (*Державний Гімн України*)
- Яка найвища гора в Україні? (*Говерла*)
- Найвідоміші брати- боксери з України? (*Брати Віталій та Володимир Кличко*)

- Яка грошова одиниця України? (*Гривня*)
- Який колір прапора України? (*Синьо-жовтий*)
- Розписані великодні яйця. (*Писанки*)
- Найбільша річка України. (*Дніпро*)
- Швидкий український танок. (*Гопак*)
- Хто з українських письменників узяв собі псевдонім – назву своєї національності? (*Леся Українка*)

- Кущ – символ рідного краю. (*Калина*)
- На якій вулиці знаходиться твоя школа?
- Яка річка протікає через твоє місто? (*Інгул*)

- Діти, ви справжні українці, тому що так багато знаєте про країну, в якій живете. Але ми не зупиняємося на досягнутому, а прагнемо ще більше пізнати рідний край.

- Тож займаємо свої місця і подорожуємо далі. Наступна зупинка – «Україна – незалежна держава».

Третя зупинка – «Україна – незалежна держава»

Україна – країна, де найбільше люблять волю, країна довгої вікової боротьби за неї.

Цього року 24 серпня ми відзначаєм 25 років Незалежності України.

24 серпня 1991 року Верховна рада проголосила Акт незалежності та створення самостійної держави.

Україна має свою Конституцію – Основний закон, за якими живуть українці.

Також Україна має свої державні символи.

Учень. Наш герб – тризуб, це воля, сила,
Наш герб – тризуб! Недоля нас косила,
Та ми зросли, ми є, ми завжди будем,
Добро і пісню несемо ми людям. (*Н. Поклад*)

Учень. Прапор – це державний символ,
Він є в кожній державі.
Це для всіх ознака сили,
Це для всіх ознака слави.
Синьо-жовтий прапор маєм,
Синє – небо, жовте – жито,
Прапор свій оберігаєм,
Він – святиня, знають діти.
Прапор свій здіймаєм гордо,
Ми з ним дужі і єдині,
Ми навіки є народом
Українським в Україні. (*Н. Поклад*)

Учень. Слова палкі, мелодія врочиста,
Державний гімн ми знаємо усі
Для кожного села, містечка, міста –
Це клич один з мільйонів голосів.
Це клятва, заповідь священна,

Хай чують друзі й вороги,
Що Україна вічна, незнищенна,
Від неї ясне світло навкруги.

Свої державні символи люди повинні шанувати й берегти. Про це записано у статті 65 Конституції України «Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України». Також в Основному законі сказано, що державною мовою в Україні є українська мова.

Гра «Конверт запитань» (на столі лежить конверт, учні підходять і дістають з конверта аркуші із запитаннями та відповідають на них).

1) Коли звучить Державний Гімн України? (Під час урочистих подій, щодня о 6 годині ранку на Українському радіо.)

2) Хто написав текст Гімну України? (Павло Чубинський.)

3) Коли святкують День Незалежності України? (24 серпня.)

4) Що символізує тризуб? (Тризуб символізує волю, славу, силу.)

5) Коли святкують День Конституції України? (28 червня.)

6) Що символізують кольори українського прапора? (Синій – небо, жовтий – тиеничне поле.)

Ви ще раз продемонстрували свою любов до рідної держави своїми знаннями.

А наша мандрівка продовжується. Ми линемо над мальовничими краєвидами неньки-України і зупиняємось, щоб більше дізнатися про дивовижні місця, які є в нашій державі.

Четверта зупинка «Українські дива» (демонстрація презентації)

У 2008 році проводилася акція «Сім природних чудес України». Адже Україна – країна з унікальними природними ландшафтами, багатобарвною і неповторною природою. І в нашій країні було визначено сім найкращих природних чудес:

1) **«Заповідник «Асканія-Нова».** В Україні існує дивний степ, жодного разу не ораний, дикий. Хазяйнують там не люди, а тварини. І називається він – заповідник «Асканія-Нова». Там вільно живуть тварини з усього світу. Зебри із зубрами, дикі коні Пржевальського, птахи та комахи, багато рідкісних рослин. «Асканія-Нова» – один із найстаріших і найвідоміших заповідників у світі, з унікальним та чарівним світом.

2) **Дністровський каньйон.** Каньйон, утворений річкою Дністер і розташований на межі 4 областей: Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької та Хмельницької. Найдавніші пам'ятки природи Дністровського каньйону – скелі девонського геологічного періоду (вік – 350-400 млн. років), численні водоспади, широколисті, мішані та соснові ліси, цілющі джерела.

3) **Гранітно-степове Побужжя.** Природний комплекс в Україні, у межах північно-західної частини Миколаївської області. Вважається однією з найдавніших ділянок суші Євразії, яка не поринала в морські глибини протягом 60 мільйонів років.

4) **Мармурова печера.** Вхід до печери розташований на висоті 920 м над рівнем моря. Закладена вона у блоці верхньоюрських вапняків і складається з

трьох частин: Головної галереї, Нижньої і бічного «Тигрового ходу». Величезних розмірів галереї натіканнями поділяються на окремі зали. Протяжність розвіданих ходів – 2050 м, глибина – 60 м.

5) **Подільські Товтри.** Національний парк Подільські Товтри загальною площею 260 тисяч гектарів розташований у Хмельницькій області. Тут природні скарби тісно переплетені з неоціненними історичними та культурними пам'ятками. Це залишки узбережних рифів, витягнутих паралельно давній береговій лінії. Аналогів у світі немає.

6) **Свіязь.** Найглибше озеро в Україні. Розташоване в межах Шацького району Волинської області. Вода тут надзвичайно прозора і м'яка. У сонячну погоду дно видно на кілька метрів. У вітряну погоду хвилі досягають півтораметрової висоти.

7) **Синевир.** Озеро Синевир справедливо вважається найкоштовнішим природним скарбом однойменного Національного природного парку та однією з візитних карток Українських Карпат. Розташоване воно на висоті 989 м над рівнем моря.

У 2007 році також було визначено сім історико-культурних пам'яток України («Киево-Печерська Лавра», м. Київ; «Софія Київська», м. Київ; «Софіївка», м. Умань; «Хотинська фортеця»; острів «Хортиця»; «Кам'янець», м. Кам'янець-Подільський; «Херсонес Таврійський», Крим).

У 2010 році визначалися сім найпривабливіших замків нашої країни.

А скільки ще незвіданого таїть у собі наша неповторна Батьківщина. Будемо рухатися далі, милуючись красою рідного краю. І наша наступна зупинка «Українська народна символіка».

П'ята зупинка – «Українська народна символіка»

Народні символи – це те, що найбільше любить і цінує народ. Їх вишивають на полотні, про них складають вірші, пісні, легенди, використовують у звичаях та обрядах. Народні символи України є рослинні і тваринні. До рослинних символів належать: калина, верба, дуб, тополя, барвінок, чорнобривці. Вони здавна уособлюють красу нашої України, духовну міць народу, засвідчують любов до рідної землі. Тваринних символів у нас також є багато. У княжі часи улюбленою твариною був тур. У козацькі часи – кінь. У багатьох думах, піснях оспівували козака і тут же згадували його коня. Але найулюбленішими тваринними символами є птахи. Люди вважали, що навесні душі померлих в образі птахів повертаються на землю.

Національні символи та обереги України

Жито – символ життя. Це знак добробуту і злагоди в сім'ї.

Барвінок – символ вічності.

Калина – символ краси, кохання, щастя.

Верба – символ журби.

Лелека – символ сімейного затишку і благополуччя.

Соловей – символ веселощів, задоволення.

Український віночок – є частиною українського національного костюма. У давнину його носили тільки дівчата. Плели віночки із живих квітів. Уважалось,

що в них є чаклунська сила, здатна захистити від будь-якого лиха. Тому український віночок не просто прикраса, а й оберіг.

Традиційно український віночок прикрашали різнокольоровими стрічками. Кожен колір мав свою символіку. Так, коричневий – це символ землі, жовтий – символ сонця, синій – символ неба і води, зелений – символ життя, рожевий – символ врожаю, малиновий – символ здоров'я, фіолетовий – символ мудрості.

Вишитий рушник – стародавній оберіг дому. З рушником зустрічали гостей, молоді ставали на рушник під час шлюбного обряду. Уважалося, що візерунок вишивки оберігає від лиха та захищає від хвороб. Червоний колір символізує любов, а чорний – журбу.

Щоб перевірити, як добре ви знаєте народні символи, вам пропонується кросворд.

Символи України

1. Пташка-символ

України, яка підкидає свої яйця в гнізда іншим птахам.

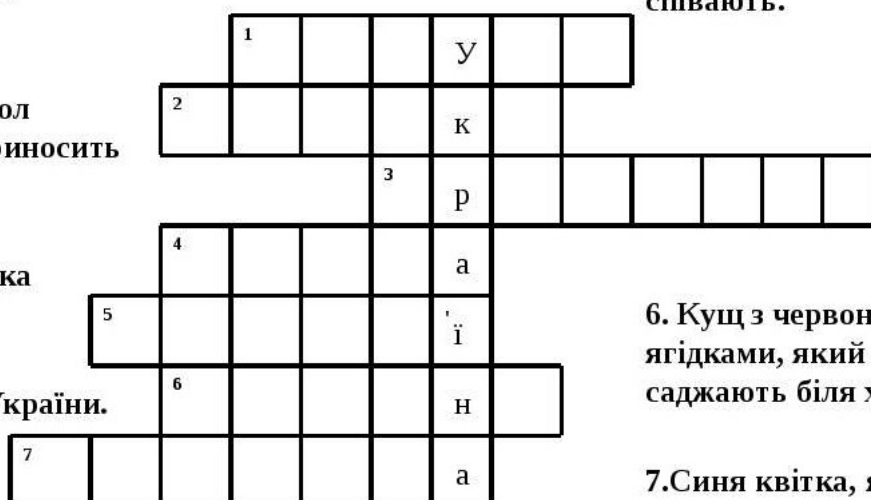
2. Пташка-символ

України, яка приносить дітей.

3. Перша квіточка

весни.

4. Без неї нема України.

5. Українські пташки, яка краще всіх співають.

6. Кущ з червоними ягідками, який саджають біля хати.

7. Синя квітка, яка росте у житі.

Робота в групах

А тепер попрацюємо в групах. Складіть прислів'я із «розсипаних» слів та поясніть їх зміст.

1-а група

- калини, України, нема, і, Без, верби. (Без верби і калини нема України.)
- вербиця, здорова, там, срібліє, Де, водиця. (Де срібліє вербиця, там здорова водиця.)

2-а група

- земля, в, жмені, і, Рідна, мила. (Рідна земля і в жмені мила.)
- край, життя, За, рідний, віддай. (За рідний край життя віддай.)

3-я група

- умій, мати, Батьківщина, неї, постояти, за. (Батьківщина – мати, умій за неї постояти.)

• без, як, Батьківщини, людина, без, пісні, соловей. (Людина без Батьківщини — як соловей без пісні.)

4-а група

• край, звичай, Кожний, має, свій. (Кожний край має свій звичай.)

• мила, де, мати, Та, родила, земля. (Та земля мила, де мати родила.)

Людина народжується на світ і разом із життям отримує у спадок, мабуть, найбільше і найцінніше багатство – Батьківщину. Її не вибирають за смаком і бажанням, так само, як і не вибирають собі неньку. Вітчизна, як рідна мати, – це наша доля.

Ось і добігає до кінця наша подорож. Килим повільно підносить нас до останньої зупинки під назвою «Вінок любові до України».

Шоста зупинка – «Вінок любові до України»

Діти, зараз візьміть підготовлену вами квітку, і подумайте, чого б ви хотіли побажати рідній Вітчизні (*Я бажаю любій Україні добра, миру, безпеки, процвітання, щастя тощо*). По черзі прикріпіть свою квітку по контуру до карти України, озвучуючи своє побажання. Таким чином ми сплетемо вінок для нашої Батьківщини. (*Діти виконують завдання.*)

Учень. Люблю тебе, Вітчизно, мила Україно,
Бо щастя жити ти мені дала.

Для мене ти одна і рідна, і єдина!
Я все зроблю, щоб ти завжди цвіла!

Учень. Я – твій громадянин, я прагну підростати,
Тягнусь промінчиком до сонця і тепла.

Моя свята і рідна Україно – мати,
Я все зроблю, щоб ти завжди цвіла!

Учень. Я щиро так люблю усе навколо мене –
Усе, що є багато сотень літ.

Люблю чарівний ліс і житечко зелене,
Увесь казковий неповторний світ!

Учень. Усе мені тут рідне: і поля, й джерельця.
Я міцно на своїй землі стою.

Тепло своїх долонь і розуму, і серця
Я Україні милій віддаю!

Пам'ятайте, діти, ви – майбутнє України. Україна – це ви! То ж своїми знаннями, працею, здобутками примножуйте її культуру, своїми досягненнями прославляйте її. Будьте гідними своїх предків, любіть рідну землю, бережіть волю і незалежність України.

Дякую вам за увагу і співпрацю! На все добре!

Список використаних джерел

1. Дітям про державну та народну символіку України / упоряд. Л.М. Римар. – Х. : Основа, 2004.

2. Михайленко Л.В. Найцікавіше про Україну: Ілюстроване енциклопедичне видання. / Л.В. Михайленко, І.М. Реброва, В.А. Сушко, Т.І. Лагунова. – Х. : Торнадо, 2007. – 96 с.

3. Пістун Т.В. «Свою Україну любіть...» / Т.В. Пістун. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 176 с.

4. Уколова Н. Практика виховання у початковій школі : Сценарії, розробки уроків, дидактичний матеріал / Н. Уколова. – Х. : Основа, 2004. – Вип. 1.

*Гасаненко О.С.,
керівник гуртка «Інтелект +»
ЦДЮТ Долинського району,
«керівник гуртка-методист»*

УКРАЇНО, ЗЕМЛЕ МОЯ!

(інтелектуальна кав'ярня для учнів 5-6 класів)

Мета: формувати в учнів морально-духовні цінності; сприяти поглибленню знань про державотворчі процеси в Україні; виховувати в учнів почуття патріотизму і гордості за власну державу, шанобливе ставлення до державних символів України; формувати навички комунікації та спільної роботи в команді; розвивати увагу, пам'ять, кмітливість, ерудованість; виховувати почуття взаємоповаги, взаємодопомоги, толерантності.

Обладнання: роздатковий матеріал, мультимедійна презентація, інструкція щодо використання презентації «Кав'ярня «Патріот»» (додаток 1).

(Мультимедійну презентацію для проведення уроку можна переглянути та завантажити на веб-сайті науково-методичної лабораторії виховної роботи і формування культури здоров'я КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського» <http://koippo414.at.ua>).

Хід заняття

*Виростай, дитино, й пам'ятай
Батьківщина – то найкращий край.*

Дмитро Павличко

I. Емоційна та психологічна підготовка дітей до заняття (слайд 1)

Педагог. – Україно! Моя дорога Батьківщино! З чорнозему, з любистку, з рути-м'яти, з роси, з дніпровської води, від зорі і місяця народжена!

– Двадцять п'ять років минуло з дня проголошення Незалежності України. Усі ми – народ України, що його силою, волею, славою утвердилася на карті Українська держава – самостійна, незалежна, вільна, суверенна держава українського народу.

– На своєму історичному шляху український народ зазнав чимало трагічних випробувань. Усіх не перелічити. Це і татаромонгольське нашестя, і навала польської шляхти та литовських князів, насильницька русифікація, колективізація, сибірське пекло, Голодомор 33-го, братовбивча війна...

– Ми маємо пам'ятати, яку жахливу ціну заплатив український народ і платить зараз на Сході нашої країни, у зоні проведення АТО за право жити на

рідній землі. Пам'ятати, що в незалежності України, в соборності наших земель, у барвах Державного Прапора та мелодії Державного Гімну втілені ідеї й помисли багатьох поколінь українців.

Слава Україні і слава Героям, які утвердили її Незалежність!

– Історичний день 24 серпня 1991 року було проголошено Днем незалежності України. Цю дату ми відзначаємо як державне національне свято.

Діти читають вірш

Учень 1. Цей день не забути ніколи –
Повсюди в Україні, скрізь
Приніс він довгождану волю,
Він незалежність нам приніс.
І збулася мрія у народу,
Якої він віки волів, -

Учень 2. Відчути смак ковтка свободи,
Піднявшись вгору із колін.
Тож квітни, рідна Україно,
На щастя і на радість всім.
Ти відзначаєш, ненько, нині
Свій день народження в красі.

I. Гребенюк

II. Повідомлення теми і завдань заняття

– Пропоную продовжити спілкування з нагоди Дня незалежності України в уявній інтелектуальній кав'ярні «Патріот». Для вас підготовлені різноманітні форми діяльності, приховані за «чашками» (слайд 2). Виконуючи завдання, ми всі разом пригадаємо історію і значення національних символів нашої держави, основні положення Конституції України, народні свята і традиції українців.

III. Робота в групах

1. Об'єднання в ігрові команди. Гра «Дешифрувальник» (слайд 3)

– Пропонуються три числові коди, за яким необхідно розшифрувати назви рослин-символів України (калина, барвінок, верба). Троє учнів, котрі розшифрують першими слова, стануть капітанами і далі сформуують свої команди, в яких вони будуть працювати протягом заняття.

Для формування команд використовується вправа «Снігова куля». Капітани команд обирають із групи по одному гравцю. Потім обрані гравці залучають до своїх команд по одному учню з групи і так далі, доки всі діти будуть у складі команд.

2. Гра «Криптограма»

– Криптограма – це завдання, у якому за допомогою чисел зашифровано вислів. Щоб розгадати його, необхідно дати відповіді на питання – таким чином кожній літері відповідатиме число. Розставивши літери у відповідні клітинки, ми зможемо прочитати вислів відомої людини.

Кожна команда отримує по одній криптограмі. По завершенню роботи відкриваються вислови на слайді 4.

Цитати для криптограм (слайд 4):

- «Люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що своя». (Сенека).
- «Той, хто не любить своєї Батьківщини, нічого любити не може». (Байрон).
- «В дитинстві відкриваєш материк, котрий зветься потім – Батьківщина». (Л. Костенко).

Криптограма 1

23	28	12	23	1	7	27	12	19	7	27	8	22	18	29	3	10	24
10	16	15	19	7	16	29	11	18	11	10	19						
18	16	23	3	8	19	19	15	19	7	16	29	11					
5	18	11	1	5	16	10	16	8	19								

Криптограма 2

7	11	Й	2	7	11	10	16	23	28	12	3	7	27			
5	18	11	20	25	8	17	19	25	10	3	10	22	30	11	6	11
23	28	12	3	7	3	10	16	15	26	11	21	16				
12	19	Й	17	11	10											

Криптограма 3

18	14	3	7	3	10	5	7	18	22	18	22	14	8	17	3	18	19	20	4
26	19	7	16	17	3	8	8	11	7	17	3	Й	15	18	16	7	27	5	1
9	11	7	22	26	12	19	7	27	8	22	18	29	3	10	19				
23	8	11	5	7	16	10	8	11											

У криптограмі 1-3 зашифровано вислови відомих людей. Щоб їх розгадати, необхідно дати відповіді на питання.

Ключ для розшифровки криптограм 1-3

14	11	17	11	6	19
----	----	----	----	---	----

Як стрічка ця встане, то до неба дістане.

10	16	12	11
----	----	----	----

На ньому сонце, місяць і зорі.

29	24	8	19
----	----	---	----

Риба з казки про Омелька.

2	24	5	7	8	19
---	----	---	---	---	----

Жіночий одяг на голову.

9	4	16	10	3	31	1
---	---	----	----	---	----	---

У полі мітличкою, у мішку – перлинами.

15	11	17	1
----	----	----	---

Яскраве освітлення обрію перед сходом та після заходу сонця.

23	22	30	3	23	27	10	3	8
----	----	----	---	----	----	----	---	---

Вимірювач газу, води, кілометрів та ін.

20	18	19
----	----	----

Перша жінка на Землі.

25	21	19	30	11	8
----	----	----	----	----	---

В нас гуляє біля тину, має носик-намистину.
Сам він схож на будячок. Це колючий.....

28	17	7	19
----	----	---	----

Житло азійських кочівників.

26	19	26	19
----	----	----	----

Найрідніша людина в світі.

3. Гра «Знайдіть відповідності» (слайд 5)

– Учасники отримують окремі написи із назвами свят, предметів, дат.

Завдання – правильно поєднати написи.

Команди самостійно працюють над завданням. Після закінчення роботи на слайді 5 відкриваються пари відповідностей:

24 серпня – День Незалежності України;

28 червня – День Конституції України;

19 серпня – Яблучний Спас або свято Преображення Господнього;

14 жовтня – Покрова, День українського козацтва;

Конституція – Основний Закон України;

Державні символи – Державний Прапор України, Державний Герб України, Державний Гімн України.

4. Чи знаєте ви, що... існує легенда про символи держави.

– Давно-давно жила жінка. І було у неї три сини. Росли сини чесними, сміливими, дуже любили свою матусю, готові були віддати за неї своє життя. Попідростали і вирішили піти у світ прославляти свою матір. Вирушив у дорогу найстарший син. Мати на згадку подарувала йому золоту корону з трьома промінцями. Пішов син між люди. І за трипроменевою короною, яка зігрівала людей і вела вперед, показувала шлях до кращого життя, дали першому синові ім'я Тризуб.

Настала черга середнього сина. Йому мати в дорогу подарувала синьо – жовтий одяг. Своїми звитяжними справами прославляв він свою матір. Одержав середній син ім'я Прапор.

А там, де був наймолодший син, завжди лунала дзвінкоголоса пісня. Адже мама своєму наймолодшому синові подарувала соловейків голос. І одержав син за свій джерельний голос, величний спів ім'я Гімн. І з того часу йдуть поруч три брати — Тризуб, Прапор, Гімн і прославляють рідну неньку.

5. Фізкультхвилинка «Україно, ми твоя надія!»

– Настав час фізкультхвилинки. Тож хай звучить українська пісня, а ми разом з героями ролику будемо виконувати рухи.

6. Вікторина (слайд 6)

– До Вашої уваги пропонується гра-змагання з *5 запитань*. Номер запитання відповідає кількості балів, яка зарахується команді за правильну відповідь. Кожна команда працює самостійно. Час виконання завдань – *4 хвилини*. Після вичерпання часу – взаємоперевірка між командами та підрахунок балів.

1 бал. Вона символізує жіночу красу, дівочу чистоту. Широко використовувалась у народній обрядовості, зокрема у весільній. Назвіть цю рослину. (Калина.)

2 бали. Назвіть весільний обряд, що символізував перехід молодої до заміжнього стану. (Покривання.)

3 бали. Про яке свято в народі кажуть: «Перша – жито засіває, друга – дощем поливає, третя – снігом покриває»? (Пречиста.)

4 бали. Як називають молоде невелике деревце чи гілку, які прикрашали квітами, калиною, пучками житнього колосся, кольоровими стрічками, і ставили у коровай? (Гільце.)

5 балів. Він першим переклав Біблію українською мовою, створив перший в Україні фонетичний правопис, написав перший історичний український роман. Хто він? (Пантелеймон Куліш.)

7. Відеопрезентація «Україна»

IV. Підбиття підсумків заняття

– Національна гідність і патріотизм – це важливі якості особистості, що забезпечать відродження нашої держави, її міць та авторитет у світі.

– З любов'ю і повагою до Батьківщини ми гордо промовляємо: **«Я – українка, ти – українець, ми народились українцями!»**.

Список використаних джерел

1. Конкурси, турніри, вікторини для старшокласників / уклад. О. Зуб'юк. – Тернопіль : Мандрівець, 2007. – 88 с.
2. Фізхвилинка «Україно, ми твоя надія!» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=8HvWHkDLDqM> .

Додаток 1

Інструкція щодо використання мультимедійної презентації «Кав'ярня “Патріот”»

У презентації наявні гіперпосилання та кнопки дії.

Умовні позначення:

- ➔ перехід до наступного слайда за допомогою клавіші **Стрілка вправо** на клавіатурі;
- **кнопка гіперпосилання**, що забезпечує зв'язок з іншим слайдом чи відеофрагментом;
- **кнопка повернення**.

Послідовність дій при роботі з презентацією:

1. Послідовні етапи заходу розміщені на слайді 2 («Чашки») по горизонталі справа наліво у 2 ряди.

Перехід від слайда 1 до слайда 2 забезпечується за допомогою клавіші **Стрілка вправо** на клавіатурі ➔

2. На слайді 2 («Чашки») наведіть вказівник миші на зображення чашки та натисніть один раз лівою клавішею, зображення чашки зникне, а на її місці відкриється зміст певного етапу кав'ярні, а також **Кнопка гіперпосилання** на інший слайд чи відеофрагмент.

3. Наведіть вказівник миші на **Кнопку гіперпосилання** та натисніть один раз лівою клавішею – це забезпечить автоматичний перехід до необхідного для роботи слайда.

4. Якщо на слайді, до якого привело гіперпосилання, немає **Кнопки повернення**, то необхідно здійснити перехід до наступного слайда за допомогою клавіші **Стрілка вправо**. Продовжуємо рух до слайда із зображенням **Кнопки повернення**

5. Таким чином, після опрацювання відповідних слайдів, наведіть вказівник миші на **Кнопку повернення** та натисніть один раз лівою клавішею. Це забезпечить повернення до слайда 2 («Чашки»).

6. Повторюйте дії 2-5, доки не відкриються всі «чашки» та відповідні завдання до них.

Рибалка І.В.,
керівник гуртка «Юний ерудит»
КЗ «НВО «ЗНЗ І-ІІІ ст. №16 – ДЮЦ
«Лідер»
Кіровоградської міської ради
Кіровоградської області»,
«керівник гуртка-методист»

Я ЛЮБЛЮ УКРАЇНУ!

(інтелектуально-пізнавальна гра для учнів 6-7 класів)

Мета: виховання в учнів почуття патріотизму, національної гідності, любові та поваги до історії Батьківщини, рідного краю; поглиблення знань учнів про історію, культуру, традиції держави, видатних українців; розвиток пізнавальної активності учнів.

Обладнання: мультимедійна дошка, проектор, картки для відповідей, ручки, ноутбук.

(На початку заходу на екрані демонструється відеосюжет про Україну та красиві краєвиди країни, лунають українські пісні.)

Ведучий. Доброго дня всім присутнім у цій затишній залі. Кожна людина завжди з великою любов'ю і душевним щемом згадує місце, де народилася, де минуло її дитинство; ту маленьку Батьківщину, де живуть її рідні люди. І якщо скласти маленькі Батьківщини кожного з нас – перед очима з'явиться наша велика держава Україна.

Україна – це наша земля, рідний край, наша країна з багатовіковою історією, мальовничою природою, чарівною піснею, і мудрими талановитими людьми. Це велика європейська держава.

Україна – це історія народу, який протягом багатьох віків боровся за свою свободу і незалежність. Це його славні лицарі Петро Сагайдачний, Іван Сірко, Богдан Хмельницький, Максим Залізник, Іван Мазепа, Устим Кармалюк та багато інших, які віддали своє життя за щастя народу. Це й такі відомі всьому світові діячі української культури, як Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, Олександр Довженко, Марія Заньковецька, Микола Лисенко. І сьогодні ми перевіримо, наскільки глибокі у вас знання щодо України, її традицій, історії, видатних особистостей.

Учень1. Дорога Батьківщино,
Україно моя.
Милий край тополиний
І степи, і моря.
Пісня лине в Карпати
Від південних морів,
Щоб була ти багата
На дочок і синів.

Учень 2. В цьому краї зростали
І батьки, і діди,
Рідний край відстояли
Від ганьби і біди.
Серце радісно б'ється
У країні батьків,
Хай дитинство сміється,
Лине радісний спів.

Учень 3. Щоб вишневі садочки
Навесні розцвіли,
Щоб синочки і дочки
Твої в мирі жили.
На своїй Україні,
Серцю милій землі –
Незалежній і вільній,
І в містах, і в селі.
Хай ти будеш здорова,
Україно моя,
І щаслива, і нова
Буде доля твоя.

Ведучий. Нам є чим пишатися. Тому що:

- Україна – найбільша країна, територія якої знаходиться повністю в Європі.
- Географічний центр Європи заходиться неподалік містечка Рахів.
- Українці зробили найбільший келих шампанського у світі.
- Найдовший у світі тролейбусний маршрут 96 км з'єднує Ялту та Сімферополь.
- Хрещатик – найкоротша центральна вулиця Європи. Її довжина усього 1225 м.
- Найглибша у світі станція метро «Арсенальна» знаходиться у м. Києві і сягає 105,5 м.
- Трембіта – найдовший музичний інструмент у світі.
- Українці розробили літак Ан-225 «Мрія» із найбільшою у світі вантажопідйомністю.
- В Україні зосереджено чверть світового запасу чорнозему.
- Олешківські піски – найбільша пустеля Європи, яка простягається на 160 тис. га.
- Пам'ятники Т.Г. Шевченку встановлено більш ніж у 1200 містах світу і за кількістю поступаються лише Будді.

Отже, пишаймося тим, що ми – українці! Наша сьогоднішня гра відбудеться у вигляді подорожі. Ми з вами пройдемо кілька станцій:

1. Станція «*Українські свята*».
2. Станція «*Україна статистична*».

3. Станція «**Ця постать в історії**».

4. Станція «**Перекладач**».

5. Станція «**Пісенна**».

Ведучий. Оцінювати наші змагання ми запросили компетентне журі.

(Оголошується склад журі.)

Ведучий. Часу марно ви не гайте –

У мандрівку вирушайте.

Перед нами вся країна

Рідна ненька-Україна!

Запрошую до веселої подорожі. А чим можна подорожувати? Літаком, потягом, автомобілем. І тому перша наша гра-рухавка «**Транспорт**».

Усі встають зі своїх місць і показують, як рухається літак, автомобіль, потяг. Діти запам'ятовують рухи транспортних засобів.

Ведучий називає транспорт, а діти його показують.

Станція «Українські свята»

Ведучий. Перша наша станція називається «**Українські свята**». Перед вами аркуш, на якому ліворуч написано свято. Ваше завдання – визначити дату, коли в Україні відзначають це свято.

1. Новий рік _____
2. Міжнародний жіночий день _____
3. День захисника України _____
4. Різдво _____
5. День Конституції України _____
6. День соборності України _____
7. День незалежності України _____
8. День Святого Миколая _____
9. День Знань _____

Відповіді: 1 січня; 8 березня; 14 жовтня; 7 січня; 28 червня; 22 січня; 24 серпня; 19 грудня; 1 вересня.

Ведучий. А нам час вирушати у подорож. Продовжуємо мандрівку на незвичному транспорті – космічній ракеті. Пропоную пограти у гру-рухавку «**Ракета**».

(Ведучий із дітьми будує та запускає уявну ракету.)

Станція «Україна статистична»

Ведучий. Наступна наша станція «**Україна статистична**».

Вам пропонується 10 тверджень. Кожна команда повинна визначити: більшими чи меншими від наведеного факту є істинні статистичні відомості, а також написати правильну, на думку команди, відповідь.

Яка команда буде найближчою до правильної відповіді, та й отримує бал за завдання.

1. Чисельність населення України станом на лютий 2016 року становила 60,9 млн. чоловік (чисельність населення менша і складає 42 млн. 568 тис. 433 особи).

2. Площа України становить 244,1 тис. кв. км (*площа України більша і дорівнює 603,638 тис. кв. км*).

3. До складу України входить 22 області (*більше, до складу України входить 24 області*).

4. У середньому за 70 років життя українець споживає 1 тис. кг хліба, 2 тис. літрів води, 3 тис. кг картоплі, 500 яєць, 1 тис. літрів молока, 2 тис. кг риби (*людина за 70 років життя в середньому споживає більше їжі: 10 тис. кг хліба, 10 тис. літрів води, 1000 яєць, 5 тис. кг картоплі, 4 тис. кг риби*).

5. Україна межує з 10 державами: Болгарією, Чехією, Білоруссю, Росією, Німеччиною, Молдовою, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією (*менше – Україна межує із 7 країнами: Білоруссю, Росією, Молдовою, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією*).

6. Найвища гора України – Говерла – має висоту 5675 м (*висота Говерли менша і складає 2061 м*).

7. Загальна довжина Дніпра становить 875 км (*загальна довжина Дніпра більша і становить 2201 км*).

8. Україну омивають 5 морів: Чорне, Каспійське, Біле, Азовське, Мармурове (*менше – Україну омивають лише 2 моря: Чорне та Азовське*).

9. У межах України налічується близько 100 тис. видів тварин (*менше – у межах України налічується близько 45 тисяч видів*).

10. Для видобування корисних копалин із надр землі в Україні будують фабрики, заводи, шахти (*менше – для видобування корисних копалин із надр землі в Україні будують тільки шахти*).

Ведучий. А ми далі мандруємо Україною. Хочу перевірити, чи знаєте ви про те, чим багата наша країна. Я буду промовляти слова і, якщо назване є в Україні, ви плескаєте в долоні, а якщо немає – тупочете ногами.

Річки, гори, моря, пшеничні поля, океан, ліси, пустеля, міста, села, джунгли, квіти, родючий ґрунт.

Станція «Ця постать в історії»

Ведучий. Продовжуємо цікаву мандрівку й опиняємося на станції «Ця постать в історії». Перед вами 10 тверджень, які стосуються видатних українців або подій, пов'язаних із Україною. Ваше завдання – уважно перечитати їх, і якщо ви погоджуєтесь з твердженням, ставите «+», якщо не погоджуєтесь – «-».

1. «Заповіт» Т.Г. Шевченка перекладено 147 мовами світу («+»).

2. Леонід Каденюк – Президент України («-», це перший космонавт України).

3. Михайло Грушевський – перший космонавт України («-», це історик та політичний діяч).

4. Пабло Пікассо був у захваті від робіт української народної художниці Катерини Білокур («+»).

5. Пилип Орлик – автор першої у світі Конституції («+»).

6. Леся Українка була дочкою відомої дитячої письменниці Олени Пчілки («+»).

7. Марко Вовчок – видатний український письменник («-»), це письменниця).

8. Ярослав Мудрий – великий князь, він побудував Золоті ворота та Софійський собор у Києві («+»).

9. Картина Іллі Рєпіна «Козаки пишуть листа турецькому султану» зберігається в Києві («-», у Харкові.)

10. Сергій Бубка – видатний український спортсмен, який встановив багато світових рекордів у стрибках з жердиною («+»).

Ведучий. Кожна людина має знати історію, культуру та традиції рідного краю, людей, які його прославляють. Нам є чим пишатися. Пропоную Вам назвати визначні місця Кіровоградської області, що демонструються на екрані.

(Демонструються фотографії, на яких зображено Онуфрїївський парк, дендропарк «Веселі Боковеньки», Монастирище, музей В. Сухомлинського в Павлиші, хутір «Надія», Фортечні вали в Кіровограді, Кафедральний собор Різдва Пресвятої Богородиці в м. Кіровограді, Ангел-охоронець у м. Кіровограді, дендропарк в обласному центрі.)

Станція «Перекладач»

Ведучий. Наступна наша станція «Перекладач».

Яка українська мова мелодійна та гарна, але іноді прикро чути її із суржилом. Тому на наступній станції ми будемо вчитися гарно говорити українською. Перед вами десять висловів, які потрібно відкоригувати таким чином, щоб вони відповідали нормам сучасної української літературної мови.

1. «Оплачуємо за проїзд» – сплачуємо за проїзд, оплачуємо проїзд, платимо за проїзд.

2. «Зараз без десяти шість» – за десять хвилин шоста, сімнадцять годин п'ятдесят хвилин, п'ятдесят хвилин на шосту.

3. «Вибачаюсь» – вибачте мені, перепрошую, даруйте.

4. «Це дуже остроумний ответ» - це дуже дотепна відповідь.

5. «У мене сильна головна біль та насморк» - у мене сильний головний біль та нежить.

6. «Розігрій на сковорідці картошку» - розігрій на пательні картоплю (бульбу, бараболю).

7. «У мене красивий галстук?» – у мене гарна краватка?

8. «Закрий форточку, бо дуже сильний сквозняк» - зачини кватирку, бо дуже сильний протяг.

9. «На протязі двох суток йшов сильний дощ» - протягом двох діб були сильні зливи (опади).

10. «Нижче по течії річки знаходиться красива бесідка» - нижче за течією річки знаходиться гарна альтанка.

Гра з вболівальниками «Переклади ім'я»

Ведучий. А поки наші команди перекладають речення, ми з вами теж пограємо у перекладача. Мені потрібно по 5 учнів-уболівальників. Я вам буду називати іноземне ім'я, а вам потрібно назвати аналогічне українське.

1. Пабло – Павло.	6. Афанасій – Опанас.
2. Аксінья – Оксана.	7. Ніколя – Микола.
3. Стів – Степан.	8. П'єр – Петро.
4. Хелен – Олена.	9. Ірен – Ірина.
5. Ханна – Ганна.	10. Анрі – Андрій.

Станція «Пісенна»

Ведучий. Наступна наша станція «Пісенна». У всьому світі відома українська мелодійна пісня. І сьогодні ми перевіримо, наскільки ви знаєте українські народні пісні. Кожна команда слухає 15 секунд фрагмент мелодії пісні і називає її.

1. «Ой на горі та й женці жнуть».
2. «Розпрягайте хлопці коней».
3. «Чом ти не прийшов».
4. «Ой на горі два дубки».
5. «Несе Галя воду».
6. «Їхав козак на війну».
7. «Ой у лісі калина».
8. «Їхали козаки із Дону додому».
9. «Подоряночка».
10. «Ой у гаї при Дунаї».

Ведучий. А зараз для оголошення результатів надаємо слово журі.
Виступ членів журі та нагородження команд-учасниць.

Учень 1. Народилась Україна Нова,
Небувала, чиста, як дитя,
Україна Зоряної Мови,
Україна Божого Буття!
Україна казки і кохання.
Та Держава, де щезає тлінь.
Україна творчого повстання
Для усіх безсмертних поколінь.

Учень 2. Україно, вернись до тебе
Матері, сторожові вогні,
Ясні зорі і хмарини з неба,
Козаки воскреслі і пісні.
Прийдуть квіти і маленькі діти.
Прийде казка і пташиний спів,
Забринять у просторі сюїти
Всіх дерзань і небувалих снів.

Учень 3. Україно-Матінко! Воскресни!
Тануть сні і котяться в імлу...
І Софія – Мудрість Пречудесна
Вже стоїть на Київським Валю!

Побратими, гляньте на руїни –
То ж не прах, не камені прості!
То в Руці Святої України
Всесвіту Ворота Золоті.

Список використаних джерел

1. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови / І.П. Ющук. – К. : Освіта, 2000. – 254 с.

*Баранова С.Л., Калашник О.А.,
учителі математики навчальних
закладів Добровеличківського
району Кіровоградської області*

«ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА: ДО 25-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ» (урок з використанням інтерактивної технології «створення живої газети», 7-9 класи)

Мета: актуалізація ідеї соборності та суверенності держави – провідних передумов розвитку незалежної України; розвиток громадянської, історичної та національної свідомості школярів; формування активної громадянської позиції учнів, патріотизму.

Хід заходу

Учитель. Сьогодні на першому уроці я пропоную створити газету, яка буде незвичайною – «живою». Ми самі станемо її видавцями. Тема нашої газети – «Щоб у серці жила Батьківщина: до 25-річчя незалежності України». Слово головному редакторові.

Головний редактор. Видавати газету – дуже цікава і відповідальна справа. Розпочинається вона з передової статті. Давайте звернемося до наших журналістів. Отже, відкриваємо першу сторінку нашої газети.

Перша сторінка – «НЕЗАЛЕЖНІСТЬ. ВІД 1991-ГО – НАЗАВЖДИ»

Учитель. 2016 рік, рік відзначення Україною 25-ліття з дня проголошення Незалежності. Цей рік Український інститут національної пам'яті назвав Роком Державності – на честь низки історичних подій, які привели до проголошення, а потім відновлення Україною незалежності у ХХ столітті. Давайте пригадаємо ці історичні події. *(На екрані з'являються дати, діти розповідають про події, пов'язані з ними.)*

Учень. **22 січня 1919 року** – на Софійській площі в Києві урочисто проголошено Акт злуки УНР та ЗУНР в єдину незалежну державу. З цього часу питання єдності української нації в українській політичній думці вже ніколи не ставилося під сумнів. Упродовж наступних десятиліть Акт злуки залишався символом боротьби за незалежну, соборну державу.

15 березня 1939 року – Сейм Карпатської України проголосив Карпатську Україну незалежною державою.

Державною мовою Карпатської України проголошувалася українська. Державним прапором затвердили національний синьо-жовтий прапор, а державним гербом – сполучення крайового герба (ведмідь у лівому червоному колі й чотири сині та три жовті смуги в правому півколі) з національним (тризуб Володимира Великого з хрестом на середньому зубі). Державним гімном оголосили національний гімн «Ще не вмерла Україна».

30 червня 1941 року – в окупованому Німеччиною Львові проголошено відновлення Української Держави.

16 липня 1990 року – Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України. Державний суверенітет визначався як верховенство, самостійність, повнота і неподільність республіканської влади в межах території УРСР, незалежність і рівноправність у міжнародних відносинах.

24 серпня 1991 року – Верховною Радою Української РСР прийнято Акт проголошення незалежності України. Історичне рішення було прийнято абсолютною більшістю: 346 голоси було віддано «за» проголошення незалежності, лише 1 – «проти».

1 грудня 1991 року – відбувся Всеукраїнський референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України. Під час демократичного волевиявлення український народ підтвердив і засвідчив прагнення жити в суверенній державі.

Сьогодні Україна – суверенна, незалежна, демократична держава.

Учитель. Із проголошенням незалежності України змінилося і ставлення світової спільноти до нашої держави. Викликає повагу той народ, який уміє відстоювати свою свободу та якому властива національна самосвідомість. Тому ми повинні пишатися тим, що зростаємо на цій славетній землі, і з гордістю та гідністю носити ім'я «українець». Я хочу, щоб кожен із вас усвідомив свою високу місію та продовжував прославляти нашу рідну Україну своїми вчинками.

У кожного з вас на парті лежить аркуш, на якому зображено схему у вигляді квітки на міцному стеблі. Пропоную в пелюстках записати складові національної свідомості українця, як-то: любов до рідної землі і свого народу; любов до батьків, шанування звичаїв і традицій свого народу; готовність захищати свою державу; повага до Конституції України, державної символіки; бажання власною працею, розумом і здібностями примножувати багатства держави, трудитися для її процвітання; повага до народної моралі й етики; усвідомлення громадянської відповідальності тощо.

Учитель пропонує учням провести флешмоб: підняти вгору намальовані квітки, присвятивши їх людям, які звитязно відстоювали незалежність України.

Сторінка друга – «ОЙ, ЯКА ЧУДОВА УКРАЇНСЬКА МОВА!»

Учитель. Наша мова – багатогранна, хвилююча, ласкава. Вона є невичерпним джерелом мудрості, краси, мужності та незламності духу. Тому ми повинні вивчати її, любити та гідно користуватися її незліченними багатствами.

Як довго ждали ми своєї волі
слова,
І ось воно співа, бринить.
Бринить-співає наша мова,
Чарує, тішить і п'янить.

Як довго ждали ми... Уклін чолом народу,
Що рідну мову нам зберіг.
Зберіг в таку страшну негоду,
Коли він сам стоять не міг.

Олександр Олесь

Головний редактор. Отже, друга сторінка нашої газети присвячується рідній мові. Це мова, яку ми почули вперше у своєму житті. Вона лунала в маминих колискових, у бабусиних казках. Це мова, якою ми думаємо протягом усього життя, незважаючи на те, скільки іноземних мов ми знаємо. Вона вселяє в наші душі радість і спокій, дарує тепло нашим серцям. Саме тому ми повинні цінувати рідну мову та боротися з ворожими намаганнями її заперечити чи пригнітити.

Наша мова завдяки своєму лексичному багатству, словотворчим можливостям здобула світове визнання. Про це свідчить перемога у 1934 році на конкурсі в Парижі, де вона була визнана, поряд із французькою та перською, як найкраща та найбагатша мова світу.

Українська мова бере свій початок із давніх-давен. Історики виявили, що український фольклор (веснянки, гаївки, щедрівки) існували ще в дохристиянські часи.

Учитель. Давайте звернемося до народної мудрості, крилатих висловів відомих мудреців і філософів, які дуже влучно висловилися про мову. (*Діти зачитують підібрані вислови, декламують вірші про рідну мову*)

Мово моя українська –
Батьківська, материнська,
Я тебе знаю не вивчену –
Просту, домашню, звичну,
Не з-за морів прикликану,
Не з словників насмикану.

Смутком багать продимлена,
З хлібом у душу всмоктана,
В поті людським намокнута,
З кров'ю моєю змішана
І аж до скону залишена
В серці моїм.

(Валентин Бичко)

Ти у мене із кореня –
Полям мені наговорена,
Дзвоном коси прокована,
В чистій воді смакована.
Болем очей продивлена,

Не забудьмо рідне слово,
Хоч вчимо слова нові.
В серці нашім – рідна мова,
Ми без неї – не живі.

(В. Соколов)

Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури. (Василь Сухомлинський)

Людина, яка втратила свою мову, – неповноцінна, вона другорядна в порівнянні з носієм рідної мови. (Павло Мовчан)

Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почування. (Панас Мирний)

Коли забув ти рідну мову –
Яка б та мова не була –
Ти втратив корінь і основу,

Ти обчухрав себе дотла. (Дмитро Білоус)

Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. (Ліна Костенко)

Учитель. Існує чимало висловів, приказок, прислів'їв, поезій та пісень про українську мову. Це є свідченням того, що тема рідної мови є одвічною у творчості письменників і поетів, до неї зверталися філософи та свідомі громадяни своєї держави. Маю надію на те, що сьогодні, пригадавши всю велич та красу нашої рідної української мови, у наших серцях зміцніє любов до неї.

Сторінка третя – «МИ – СВИДКИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»

Головний редактор. Дедалі частіше в умовах сьогодення із вуст людей лунає фраза про те, що ми живемо у складні часи. Однак, східна мудрість говорить, що часи завжди однакові – люди різні. Ця сторінка нашої газети присвячена тим людям, які вийшли відстоювати свої права, свободу та незалежність.

Учень. Ми – свідки історії України. Нині країна переживає надскладний етап становлення державності. На долю нашого покоління випала війна. Кожному українцю доводиться робити свій громадянський вибір, від якого залежить доля України. Анексія Криму, псевдореферендуми в Донецькій та Луганській областях, сотні невідомих, похованих під номерами. Це далеко не всі страхиття, які випали на долю українського народу. Але ми зуміємо вистояти та врятувати своє майбутнє, адже сьогодні наші земляки проявляють відчайдушну відвагу та єдність, витримку й милосердя. Тисячі волонтерів, ризикуючи власним життям, доправляють у зону АТО необхідні продукти та речі. Ми захистимо свою землю, ми переможемо! Ми – патріоти, які вимірюють своє право своїм обов'язком.

Учень. Розмістимо на цій сторінці нашої газети портрети та імена наших земляків, які загинули при виконанні обов'язків військової служби в зоні проведення антитерористичної операції: Бабан Віталій Юрійович (с. Олексіївка, 20 років), Рябий Дмитро Володимирович (с.мт Добровеличківка, 22 роки), Гаркавенко Віктор Олександрович (с. Глиняне, 29 років), Азаров Олександр Олегович (с. Тишківка, 27 років), Іванов Денис Михайлович (м. Помічна, 25 років).

Каштан – тополі:

- Доленька ж у тебе!

Тягнутися й тягнутися у небо!

А що там є?

Воно таке мінливе –

Як не рябе, то сіре, темносиве,

Заплакане, сердите, непривітне,

Хоч іноді і зорями розквітне.

А як вітри подують, забіяки –

Ламають, рвуть, немов собаки...

- Ніщо мені той злющий вітровій.

Ламають нас чужі й свої заброди,

А ми все тягнемось до Сонця і Свободи.

Без них ми жить не хочемо нізащо

Дай тільки, Боже, доленьку нам кращу.

Борис Чамлай

Сторінка четверта – «ВЕСЕЛА СКРИНЯ»

Головний редактор. Залишилася остання сторінка нашої газети. За традицією це розважальна сторінка. Вона, зазвичай, містить кросворди, тести, анкети, гуморески.

Завдання 1. Ми пропонуємо вам невеличку вікторину, пов'язану з історією нашої держави.

Запитання

1. Хто був першим президентом України? Коли? Який термін?
(*М.С. Грушевський, 29 квітня 1918 року, 1 добу*)

2. Коли було прийнято чинну Конституцію України? (28 червня 1996 р.)

3. Коли утворилася незалежна держава Україна? (24 серпня 1991 р.)

4. Коли вперше в історії з'явилась згадка про Україну? (Слово «Україна» вперше зустрічається у літописах 1187 року, коли помер Переяславський князь Володимир Глібович: «...Плакали по ньому переяславіці, по ньому ж Україна много постонала».)

5. Коли і ким був виданий указ про заборону книгодрукування українською мовою? (1720 р., Петро I).

6. Про що йде мова у такому вислові: «Кордони можна відновити. А якщо втратити..., то це навечно». Що втрачається навечно? (Мова народу)

7. Яка обов'язкова вимога була до того, хто вступав до козацького війська? (Знання української мови)

8. За словами М. Грушевського, «Вона держала і твердою рукою державну систему і не дала їй ослабнути і розвалитись». Її внук Володимир назвав її «наймудрішою серед чоловіків». За заповітом її першою на нашій землі поховали за християнським звичаєм. (Княгиня Ольга)

9. Хто був, є і залишається в серцях українців Кобзарем? (Т. Шевченко.)

Завдання 2. Козацьке прислів'я. Існує багато прислів'їв та приказок про нашу рідну землю. Що саме говорить народ про рідну Батьківщину, ми дізнаємося, прочитавши деякі з них. Командам даються по 2 «розбиті» прислів'я. Треба скласти і прочитати їх.

1. Коли усім народом дмухнути, то ураган буде.

2. Тому роду не буде переводу, у котрому браття милують згоду.

3. Батьківщина – мати, умій за неї постояти.

4. Де рідний край, там і рай.

Учитель. Українська мова барвиста, гостра, дотепна. Тож українці люблять жартувати.

Учень (читає вірш «Грамотії» В. Чубенка)

Просив дружків своїх Семен:

«Знаннями, хлопці, поділіться.

Не знаю, скільки треба «н» писати
в іменнику «рушниця».

Ех, ти, - сказав йому Микола,-
порожня в тебе голова.

Одне, якщо це одностволка, а як
Двостволка – значить два.

Учитель. Плекаємо надію на те, що територіальна цілісність України, скріплена кров'ю мільйонів незламних борців, навіки залишатиметься непорушною. Нам слід пам'ятати про численні жертви наших співвітчизників, що покладені на вівтар незалежності, соборності, державності. Маємо знати, що спільними зусиллями український народ вистоїть і переможе. Україна стане економічно багатою, духовною, незалежною та демократичною державою.

Звучить пісня «Україно, Україно...» (муз. і сл. Т. Петриненка).

От і завершується наш урок. Сподіваюся, що тема, яку ми обговорювали сьогодні, пробудить у ваших серцях безмежну любов до своєї держави і ви пишатиметеся тим, що ви – українці. Бережімо свою рідну землю та її святині!

Список використаних джерел

1. Збірка методичних рекомендацій до відзначення пам'ятних дат у загальноосвітніх навчальних закладах: [розроб. і упоряд.: Г. Байкеніч, О. Охрімчук]. – Дніпропетровськ : ПП «Ліра ЛТД», 2016. – с. 120.
2. Літературний часопис «Вежа». – 1996. – № 2. – 190 с.
3. Незалежність України має майже сторічну історію [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/nezalezhnist-ukraini-mae-maizhe-storichnu-istoriyu>.

*Дудіч Г.В., учитель англійської мови
КЗ «НВО «Спеціалізований
загальноосвітній навчальний заклад I
ступеня «Гармонія» – гімназія імені
Тараса Шевченка – центр
позашкільного виховання «Контакт»
Кіровоградської міської ради
Кіровоградської області, учитель-
методист, лауреат обласного етапу
конкурсу «Вчитель року – 2016»*

WITH UKRAINE IN YOUR HEART...

З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ...

(Level: Intermediate)

(урок для учнів 7-10 класів)

Materials needed: Cultural Reader Ukraine (available online <http://issuu.com/macmillaneducation/docs/ukraine-cultural-reader-flipbook?e=1203993/6406509>), worksheets with texts, a computer, a whiteboard or a screen, a projector, worksheets with a timeline (one for several students), postcard templates.

Aims and objectives:

- develop patriotic feelings to native land and its diversity,
- enrich the general knowledge about Ukraine and its history,
- develop 21st century skills such as cooperation, critical thinking, and collaboration,
- promote creativity,
- develop speaking, reading, listening and writing skills.

Мета і завдання:

- виховувати патріотичні почуття до рідної землі;
- збагачувати загальні знання про Україну та її історію;
- розвивати навички XXI століття, зокрема такі, як кооперація, критичне мислення і співробітництво;
- сприяти розвитку творчості;
- розвивати навички говоріння, читання, аудіювання та письма.

1. **Warm-up:** Watch a video. Which places or cities can you see? Have you been to any of these places? Describe your feelings while watching the video. <https://www.youtube.com/watch?v=ay88MJgXDQQ> (SkyCap aerial video: Ukraine in my heart.)

2. **Pre-reading:** All these wonderful places from the video are situated in Ukraine, our motherland. This year we celebrated the 25th anniversary of our independence but, in fact, our country is much older. Today we are going to speak about some important dates in Ukrainian history and trace our long way to independence, discuss what it means for you to be a Ukrainian and write a birthday card for Ukraine.

3. **While-reading: (worksheet 1 – the texts, worksheet 2 – the time line)** The teacher divides the class into six groups. Each group will get a text about an important period from Ukrainian history and a handout with a timeline. Read your text, find the dates or key words from your text on the timeline and add details along the line.

NB: the text is taken from the book “Cultural Reader Ukraine” written by the students of Taras Shevchenko Himnazia from Kirovohrad. It was written and illustrated by students themselves. Follow the link to see this book <http://issuu.com/macmillaneducation/docs/ukraine-cultural-reader-flipbook?e=1203993/6406509>

4. **Post-reading and Speaking:** Discuss the time line of Ukrainian history as a class. Each group can add dates and key words to form one big common time line on board.

5. **Listening:** watch a video from “Ukraine Today” news channel. As you listen, write out all the other important dates in our history mentioned in the programme. Add them to our timeline and explain why they are important. Follow the You-tube link to watch the programme <https://www.youtube.com/watch?v=oq5bXa6pPps>

6. **Speaking:** Have a class discussion. Discuss what it means for everyone to be a Ukrainian. What must we do to make sure that every year on our country’s timeline will add only bright and positive moments to its future history?

7. **Writing. Creative work:** When someone has a birthday, we usually greet him or her with a birthday card. I propose you to write a birthday card to Ukraine. What would you like to wish our motherland? What would you like to present? Use postcard templates. Decorate the templates in any way you like. Display your postcards, read out your wishes and present ideas.

8. Summing-up: our country's time line does not end now. It will continue into the future and it is up to you to make Ukraine's future bright and glorious. Your country needs you. It depends on you. So, please, don't let it down.

Worksheet 1 – the texts:

1. People first appeared on the territory of Ukraine in **the Stone Age**. Archeologists found more than 50 Neanderthal sites in Ukrainian steppes. Ancient people left artifacts like tools made of animal bones and stones. Further pages of Ukrainian history are connected with **Trypillian culture**. It was named in honour of the village Trypillya, near Kyiv, where archeologists found tools, weapons and pottery. Trypillya inhabitants grew wheat, oats, barley, beans and different fruit trees. They were hunters and cattle breeders. Most of all they are famous for their beautiful ceramics.

2. Ukrainian soil is very rich and fertile. A lot of tribes came to this land and settled here. The most famous of them are **the Scythians** and **the Sarmatians**. These tribes left their trace in Ukrainian history and culture. Scythians were famous for gold jewellery. They buried their leaders in high barrows together with their belongings. Travellers still can see a lot of Scythian barrows in Ukrainian steppes and fields. The ancient Greeks also visited Ukraine. They built beautiful cities along the Black Sea coast. You can still see the ruins.

3. The direct ancestors of Ukrainian people were **the Slavs**. There were a lot of Slavic tribes. They grew really strong and soon established the state **Kievan Rus**, with its capital Kyiv. A wonderful legend tells of how Kyiv was founded. Once upon a time there lived three brothers Kyi, Schek, Horeb and their sister Lybed. They liked the hills near the Dnieper River very much and built a settlement there and called it Kyiv in honour of the eldest brother. Now this city is the capital of Ukraine. There is a monument to the legendary brothers and their sister on the banks of the Dnieper River. Kievan Rus was a very strong country ruled by wise princes. Unfortunately, when prince **Yaroslav the Wise** died, his sons quarreled because each of them wanted to rule the country. Kievan Rus was split up.

4. Ukrainian land fell under the rule of the Russian Empire, Poland, Lithuania, Tatars and others. But Ukrainians always loved freedom and fought for it. Young Ukrainian men escaped from foreign landlords who ruled over their native land and settled on the island of **Khortytsya** on the Dnieper River. They were called **Cossacks**. They established **Zaporozhian Sich** – a land of free armed people. It was ruled by a hetman who was elected by the Cossacks. Cossacks were brave. They fought against invaders and protected Ukraine. Unfortunately, the Russian empress Catherine II thought that Cossacks were too dangerous because they were so freedom loving and didn't want any kings or tsars on their land. So she destroyed Zaporozhian Sich. A lot of Ukrainians who lived in the villages became "kripaks" – slaves who worked hard for their landlords.

5. **After the First World War** the Russian Empire was ruined and Ukraine fell under the rule of another empire, **the Soviet Union**. Life was hard in Ukraine in the 20th century. Ukrainians loved working on their rich and fertile land, but the Bolsheviks were against private property. All Ukrainian farmers were called "kulaks", their crops were taken away by the Bolsheviks and they were sent to prison

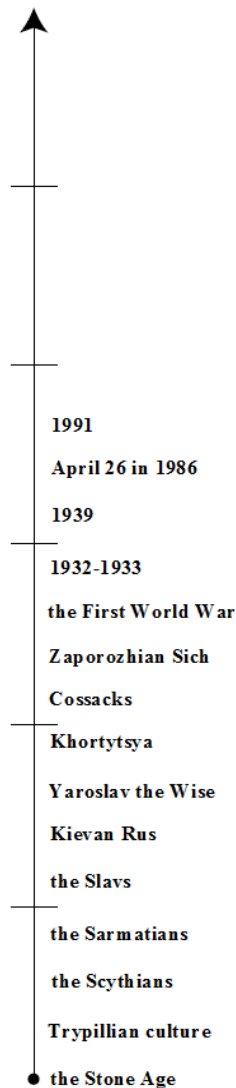
or forced to move to Siberia or some other distant region of the Soviet Union. During **1932-1933** millions of Ukrainians starved to death because the Soviet regime took all the food from the villagers and caused a famine, known as “**the holodomor**”.

6. In **1939 World War II** began. The Nazis occupied Ukraine. Millions of Ukrainians were forced to work in Germany; millions were killed on the battlefields. After the war Ukraine was rebuilt, but life was still hard. Another tragic event happened on **April 26 in 1986**. The fourth reactor of the **Chernobyl** Atomic Power plant exploded and caught fire. A radioactive cloud flew over Ukraine, Belarus, Russia and even got as far as Poland, Romania and Germany. April 26 is a day of national mourning in Ukraine. People should remember such events and try to be careful in future. Finally, in **1991** the Soviet Union disappeared and Ukraine became an independent country. It is a young country and it has a lot of glorious days ahead.

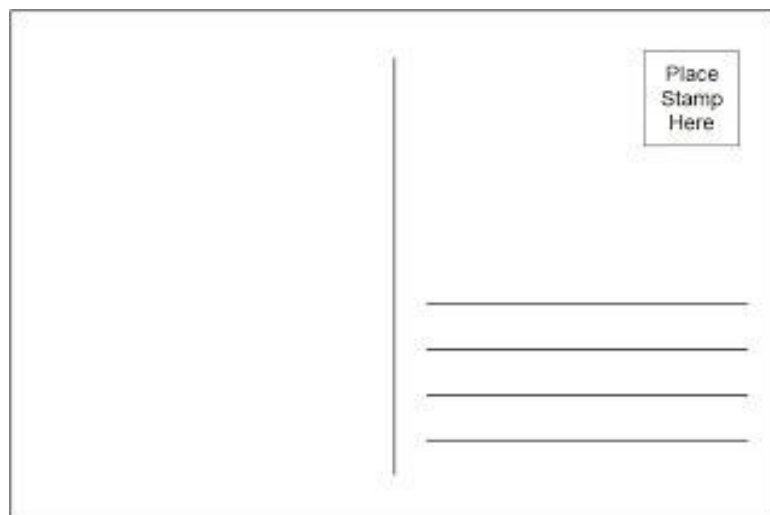
Worksheet 2 – the time line:

Time Line

Write dates for each event in time order from left to right. Add details along the line.

Worksheet 3 – postcard template:

Bibliography

1. Cultural Reader Ukraine (available online
<http://issuu.com/macmillaneducation/docs/ukraine-cultural-reader-flipbook?e=1203993/6406509>)
2. <https://www.youtube.com/watch?v=ay88MJgXDQQ> (SkyCap aerial video: Ukraine in my heart.)
3. A video from “Ukraine Today” news channel
<https://www.youtube.com/watch?v=oq5bХа6pPps>

*Квацяла Г.Я., Ленар Г.П.,
учителі української мови і літератури
Зборівської державної української
гімназії імені Романа Завадовича
Зборівської районної ради
Тернопільської області*

ОБРАЗ РІДНОГО КРАЮ У ТВОРАХ РОМАНА ЗАВАДОВИЧА (урок-літературна вітальня для учнів 7-8 класів)

Мета: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Р. Завадовича; розвивати навички виразного читання, культуру зв'язного мовлення, уміння грамотно та логічно висловлювати власні думки, аналізувати поезії; виховувати любов і шанобливе ставлення до рідного краю.

Обладнання: «Життєпис. Родинні дані та інші біографічні матеріали років 1903-1949», Р. Завадович «Вибрані твори. Том 1. Поезії», портрет Романа Завадовича, державні символи України.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

- 1) Що вам відомо про Романа Завадовича?
- 2) Чим є рідний край для кожного з вас?
- 3) Чому кожна людина повинна любити свою рідну землю?
- 4) За допомогою яких художніх засобів поети у власних творах

висловлюють шанобливе ставлення до рідного краю?

III. Оголошення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Зборівщина – земля козацької слави, звитяжної праці. Тут живуть щедрі серцем, талановиті люди. Від рідного порога в широкий світ пролягли дороги багатьох відомих людей, які принесли славу не тільки своїй малій батьківщині, а й усій Україні. На літературно-мистецькій карті Зборівщини є імена видатних письменників, учених, митців, серед них і ім'я Романа Завадовича. Тому на сьогоднішньому уроці ми детальніше ознайомимося із творчим шляхом поета, адже його літературна спадщина наповнена любов'ю і синівськими почуттями до рідної землі. Патріотичні мотиви творів митця є актуальними у сьогоднішній час. Вони навчають любити Батьківщину, жити для неї і бути свідомим громадянином.

IV. Вивчення нового матеріалу

Повідомлення учнів. Дослідники біографії.

1-ий дослідник. Народився Роман Завадович 18 грудня 1903 року в селі Славна Зборівського повіту, що в Галичині (тепер Зборівський район Тернопільської області). Його батьки – народні вчителі, які тяжкою та чесною працею заробляли на кусок хліба. Згодом сім'я переселяється до сусідніх Пліснян, у яких, як пізніше згадуватиме поет, «у шкільничині – ліплянці почала пробуджуватись моя свідомість». Малий Роман дуже любив слухати казки, які так цікаво розповідала мати, Олена Петрівна, з роду Маморських. Коли ж репертуар казок був вичерпаний, то мама придумувала свої.

У хлопчика часто на очах появлялися сльози, коли був жалісливий сюжет. А потім через багато років, коли він стане писати власні твори, то уникатиме сумних подій, «бо справжніх радощів у світі і так небагато». Далі вчительська доля провадить Завадовичів до Присовецької двокласної школи. Тут їм не дуже щастило: почав хворіти батько, Романа покусав собака, а потім хтось невідомий підпалив приміщення школи. Згодом на місці старої глиняної стояла нова вимурувана школа.

2-ий дослідник. «У Присівцях прожив я своє дитинство і там назавжди лишилася частинка мого серця. Річка, луки, садки і поля – усе те, мов живе, вимальовується в моїй пам'яті. На горбі, біля гостинця зі Зборова до Золочева, стоїть могила козацька, пам'ятка історичного бою гетьмана Богдана Хмельницького з поляками 1649 року» (Роман Завадович).

Часто сім'я на Великодні та Різдвяні свята, а також на св. Петра (іменини дідуся) гостювала у Ремезівцях, де жили дідусь і бабуся, батьки матері. Такі поїздки Роман дуже любив. Усі разом ішли на Богослужіння, одного разу співав

на Великдень чотириголосий хор хлопців і дівчат під керівництвом молодого вчителя Федора Заяця. Тут хлопець відчував усю красу навколишнього світу: як природа і люди раділи пробудженню життя і Воскресінню.

Батько, Михайло Францович, деякий час був головою Зборівського Окружного Відділу «Взаємної Помочі галицьких і буковинських вчителів». Удома в Завадовичів часто бували вчителі з різних шкіл повіту, Роман із батьками їздили в сусідні села, де відбувалися репетиції та постановки вистав силами вчителів. Навіть малому Роману дісталася роль дитини у «Чумаках» Тобілевича.

3-ій дослідник. Початкову освіту хлопець опанував у Присовецькій школі під керівництвом батьків. А потреба писати власні твори виникла десь на 8-ому році життя. Якою ж була радість, «коли я найшов під своєю подушкою грубий зошит у твердій оправі з написом: «Святий Миколай для Романа на твори»».

Відпочиваючи у Криворівні, Роман знайомиться з Іваном Франком, який мав вагомий вплив на становлення молодого поета, а також з етнографом та фольклористом Володимиром Гнатюком.

Здавши 5 червня 1920 року іспит зрілості у Тернопільській гімназії, приїхав у Львів і тут став студентом Українського таємного університету. Після цього студіював (з перервами) славистику у Львівському державному університеті (закінчив у 1938, магістр філософії). Під час студій належав до «Гуртка студентів-українців» та до літературного об'єднання «Листопад (літгрупа)». Водночас займався культурно-освітньою працею в селах Золочівщини; засновував читальні «Просвіти», гуртки «Рідної школи» і «Сільського господаря», організовував кооперативи, самоосвітні секції молоді, хори, театральні гуртки, ставив п'єси.

Літературний дебют Романа Завадовича припадає на кінець 1920 року. У львівському двотижневику для дітей «Світ дитини» 15 грудня 1920 року було надруковано вірш «Святий Миколай», підписаний псевдонімом «Роман зі Славної».

4-ий дослідник. Війна застала Завадовича в рідній хаті в Ремезівцях, куди родина переїхала у 30-х рр. У 1944 році почалася евакуація, яку проводили німецькі військові. Вона поєднувалася з вивезенням робітників на примусові роботи до Німеччини. Так письменник з родиною опинився в Австрії.

А далі був Верісгофен, Сомме-Касер, Бад Верісгофен...

У 1948 році почалася акція переселення до США, Канади, Австралії, Аргентини, Венесуели, Франції. Їхали ті, у кого були «спонсори» або хто був кваліфікованим спеціалістом. Таких брали на контрактній основі.

З 1950 року і до кінця життя письменник жив у Чикаго (США).

V. Аналіз поезій Романа Завадовича

1. Образ рідного краю у творах Романа Завадовича.

Виразне читання поезії «Зборів» учителем.

Тематико-ідейний аналіз твору.

Перебуваючи на далекій чужині, Роман Завадович у думках і мріях лине до рідного краю. Україна для нього – це світ дитинства та юності, сповнений

тривоги, захоплення і переживання. У вірші «Зборів» розкривається безмежна любов до отчої землі. Урочисто та піднесено розпочинається поезія:

Камінно сплять історії вітри
Під містом, де гриміла рать Богдана,
Де Прометей великої пори
В огні й крові залізні рвав кайдани
І де мечем та літерами крові
Літопис твій написано, Зборове!

Роман Завадович влучно використовує метафору, щоб показати славу історію міста, у якому пройшло його дитинство. Цей художній засіб допомагає розкрити широку панораму героїчних подій. Зборів для поета – це місто волі і перемоги, бо тут зародилися витoki української державності.

Щоб показати найяскравіші спомини своєї юності, автор вдається до уособлення:

*Туди ходила молодість моя
Дитячими, маленькими ногами...*

та зізнається у щирому одкровенні, що «серце ...лишив давним-давно над Стрипою сумною».

З якою любов'ю і тугою згадує поет «Присівці рідні, Хворостець», бо «тільки думка, мов підбитий птах, летить туди – в минуле і далеке...».

Образ рідної землі в поезії «Зборів» асоціюється з перепелами в житах, із лелеками над стріхами – традиційними символами миру, добра та достатку.

Рефреном-звертанням до рідного міста пронизана вся поезія-сповідь. І вірить ліричний герой, що для його краю настануть часи розквіту та свободи:

Та прийде час – зів'яне туги квіт,
Озветься грім могутнім волі словом,
І хтось підійме слави заповіт,
Закопаний в могилах під Зборовом,
І хтось в вінку лавровому Обнови
До тебе в гості прийде знов, Зборове!

2. Рідний край – частинка душі поета.

Виразне читання поезії «Радість України» учнями.

Тематико-ідейний аналіз поезії.

Рідний край став частинкою душі поета, повнозначною складовою його біографії. Де б не перебував Роман Завадович, завжди і всюди носить у своєму серці спогади про наймиліші серцю дні. У поезії «**Радість України**» показано картину, яка приворожує своєю красою:

У неділю коло церкви
Розцвітають квіти.
Ні, не квіти – то маленькі
Українські діти.

Автор використовує порівняння, які перегукуються з українським фольклором:

Дівчатонька, мов зозульки,
Очі, як волошки.

А хлопчики, мов соколи,
Горять поясочки.
Сорочки вишивані,
Порівняння, використане у формі орудного відмінка, допомагає виразніше змалювати красу традиційного національного вбрання:
уставки і дуди,
обшивочки бузком цвітуть,
а маками груди.

3. Образ щасливої української родини.

Виразне читання поезії «У нашій хаті, мов у раї» вчителем.

Тематико-ідейний аналіз твору.

Образ щасливої заможної української родини з особливим трепетом показано в поезії «**У нашій хаті, мов у раї**». Усе в хатині вирізняється чистотою та порядком. Та найважливішим є те, що галичани глибоко духовні люди, носії справжніх чеснот та істин. Основним елементом їхньої оселі є:

На стінах Трійця, Божа Мати
З малим Ісусом на руках,
Тризуб, Франко, Тарас Шевченко,
Євген-Отаман – в рушниках.

Роман Завадович говорить, що ця хата – найкраща у світі, бо в ній у мирі і злагоді живуть «добрий батько, мати мила, дідусь, мов голуб, брат, сестра». Пошанування старших членів родини, віра в Бога, працьовитість – це ті складові характеру українців, що забезпечують процвітання та красу їхніх родин і рідного краю:

Це українська рідна хата,
Це мов гніздо орлів з-між гір,
Де молоді ростуть орлята,
Що люблять сонце і простір.

Поет із замилюванням та щирою синівською любов'ю говорить про українську мову. Використовує влучні порівняння, аби показати красу, милозвучність, неповторність рідного слова:

І рідна мова дзвонить всюди,
Як гомін срібної струни.

Завершальним акордом є звернення ліричного героя до отчого краю з проханням благословити своїх дітей, які сповна віддадуть йому і свою працю, і вірність, і любов:

Гей, краю наш! Гей, батьку рідний,
Який чудовий, гарний ти!
Красою чистою своєю
Ти наше серце освяти!

4. Історія рідного краю у поетичних творах.

Виразне читання і тематико-ідейний аналіз поезій «Історія рідного краю», «Україна», «Пісня про княжу Україну».

У творах Романа Завадовича образ України постає зі спогадів про важливі історичні події. Поезія «**Історія рідного краю**» занурює читача в далекі княжі

часи. Ліричний герой, малий Івась, якому до рук вперше потрапляє омріяний подарунок – книжка «Історія» – із захопленням читає про те, як «з димів і пожеж вирушають козацькі коні», як:

Вийшла Січ у простори без меж,
Щоб спинити татар у розгоні.

Триптих «Україна» показує велич рідної землі, на якій живуть щасливі люди:

Україна – край мій рідний
Від Кавказу по Карпати,
І веселий, і свобідний,
І великий, і багатий.

Для поета – «Київ – серце України», у місті «церкви золотобанні». Тут автор вдається до поетичного перебільшення, щоб показати силу дзвонів, що єднають увесь народ:

Як задзвонять на світанні,
то на всю Вкраїну чути.

У третій частині поетичного твору звучить споконвічна українська національна ідея:

Бо від Сяну до Кавказу,
На степах чи полонині,
Тризуб має до приказу
і прапори жовто-сині.

Образ України від найдавніших часів показав Роман Завадович у поемі «Пісня про княжу Україну». Цим твором він нагадує читачам, що треба добре знати своє минуле:

...щоб свою цю землю
Міцно-щиро покохати,
Треба все її минуле
Добре вивчити-пізнати.

VI. Закріплення вивченого матеріалу

- ✓ З чого починається Батьківщина?
- ✓ З чим у вас асоціюється словосполучення «рідна земля»?
- ✓ Яким постає образ рідного краю у віршах Романа Завадовича?
- ✓ Хто з видатних людей для вас є символом України?
- ✓ Що ми черпаємо з літературної спадщини поетів рідного краю?
- ✓ Чи потрібно знати імена людей, які своєю творчою працею закладали духовні основи розвитку держави?

VII. Підсумок уроку

Слово вчителя.

Роман Завадович – український письменник, журналіст, культурно-освітній діяч початку 20 ст., який своє життя провів в еміграції, проте став для своїх сучасників утіленням доброти і любові, носієм справжньої української культури, символом національної ідеї.

Назавжди залишився частинкою душі поета образ рідного краю. У його творах він розкривається через:

- зображення малої батьківщини (поезія «Зборів»);
- через змалювання щасливої української родини (поезія «У нашій хаті, мов у раї»);
- образ України постає зі спогадів про важливі історичні події (поезія «Історія рідного краю», триптих «Рідна Україна», поема «Пісня про княжу Україну»).

VIII. Оголошення домашнього завдання

1. Намалювати ілюстрації до поезій, прочитаних на уроці.
2. Написати твір-мініатюру (6-8 речень) на тему «Чому потрібно любити рідний край», використовуючи рядки із віршів Романа Завадовича.

Панкевич В.І.,

учитель географії НВК «Знам'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2 – ліцей» Знам'янської міської ради Кіровоградської області

«УКРАЇНА – ЗЕМЛЯ, ДЕ ЖИВУТЬ УКРАЇНЦІ» (урок-дослідження для учнів 8-9 класів за науковим доробком С. Рудницького, українського вченого-географа)

Мета: ознайомлення учнів із географічними відомостями про територію України різних часів; популяризація наукових досліджень С. Рудницького, українського вченого-географа; формування дослідницьких навичок учнів; розвиток творчого пошуку та зацікавленості у вивченні географічних особливостей України; виховання патріотичних почуттів.

Обладнання: географічна карта України, мультимедійний комплекс, учнівська презентація «Античні вчені про Українські землі», відеофрагмент за посиланням 015 149 NEP Worlan 6hv 20sec., плакат «Степан Львович Рудницький».

(Мультимедійну презентацію для проведення уроку можна переглянути та завантажити на веб-сайті науково-методичної лабораторії виховної роботи і формування культури здоров'я КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського» <http://koippro414.at.ua>.)

**Україна – це земля, де живуть українці
С. Рудницький**

Хід уроку

I. Організаційний момент

Привітання учнів.

Психологічне налаштування на співпрацю на уроці.

II. Актуалізація знань

Орієнтовні запитання:

1. У яких історичних документах уперше вживається слово «Україна»? (*Іпатіївський літопис 1187 року.*)

2. Звідки, на вашу думку, походить назва «Україна»? (*Повертаючись із походів, воїни казали, що йдуть «у край», тобто в рідні землі.*)

Приєм «Асоціативний куш».

Доберіть якомога більше слів, що є назвами асоціацій, які виникають у вашій уяві, коли ви чуєте словосполучення «Дослідження України». (*Нотування висловлювань учнів у формі схеми.*)

III. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності

Учитель. Відомий журналіст і літературний критик Микола Іванович Надьождін, аналізуючи працю давньогрецького вченого-мандрівника Геродота «Історія», виділив таку характеристику Давньої Скіфії: «Давня Скіфія займала територію Північного Причорномор'я. Її територія нагадує правильний квадрат зі сторонами по 40000 стадіїв (близька 710 км), дві з яких ідуть з півдня на північ, а його південно-східний кут опирається на край Керчинського півострова. Тоді південно-західний кут квадрата приходиться на південно-східні передгір'я Карпат. У межах Скіфії Геродот називає найважливіші ріки: Істр – Дунай, Тірас – Дністер, Гіпаніс – Південний Буг, Борисфен – Дніпро».

Запитання:

- Як ви думаєте, яку територію Європи досліджував та описував Геродот?

Тож сьогодні на уроці ми поговоримо про географічні розвідки території України минулого та про сучасні географічні дослідження.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Перегляд та обговорення учнівської презентації «Античні вчені про українські землі» (додаток 1).

2. Гійом Лавасер де Боплан. Перегляд фрагменту фільму (режим доступу: 015 149 NEP Borlan 6hv 20sec). Обмін враженнями, думками.

3. Географічні дослідження України у XVIII – XX століттях (додаток 2).

Учитель. XVIII століття стало початком систематичних наукових досліджень природних умов і природних ресурсів України.

Григорій Капустін, Василь Зуєв, Петро Симон Паласс, Василь Каразін, Олексій Тілло, Павло Чубинський, Павло Тутковський, Володимир Вернадський, Георгій Висоцький – це імена вчених, які зробили вагомий внесок у розвиток української географічної науки.

Але основоположником, фундатором національної наукової географії вважають академіка **Степана Львовича Рудницького**.

«Вибороти для географії самостійність та рівноправність з іншими науковими дисциплінами» – ось у чому вбачав найважливіше завдання для українських географів академік Степан Рудницький.

Інформацію про внесок Степана Львовича Рудницького в розвиток української географії підготували учні класу. Тож їм слово.

Учень 1. Життєвий та науковий шлях Степана Рудницького можна умовно розділити на чотири періоди:

I – дитинство, здобуття освіти;

II – «Львівський».

III – «Харківський».

IV – арешт та Соловки (додаток 3).

Учень 2. Степан Рудницький народився 3 грудня 1877 року в Перемишлі (тоді Австро-Угорська імперія). Батько його (Лев Денисович) працював учителем географії та історії, а мати (Емілія) усю увагу приділяла вихованню чотирьох дітей.

Початкову освіту С. Рудницький здобув у Перемишлі, середню – у Тернополі, де батько займав посаду директора української гімназії, а згодом (1891 р.) сім'я переїздить до Львова.

На філософський факультет Львівського університету майбутній учений вступив у 1895 році, а закінчив навчання в 1899 році, хоча цим не завершуються його університетські студії.

Спочатку він спеціалізується в галузі історії. Його вчителем був М. Грушевський, саме за його порадою Степан Рудницький розпочинає астрономічні, геологічні та географічні студії. Першою великою працею стала монографія «Про плями сонячні».

Учень 3. У 1901р. Степан Рудницький стає дійсним членом Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка, дедалі більше схиляється до вивчення географії. У 1902 р. він завершує університетські студії з геології та географії у Відні та Берліні. Розпочинається новий, надзвичайно плідний період у житті С. Рудницького. Це шість-сім років активних досліджень басейну Дністра, закладання теоретичних і науково-методичних основ української географії, обґрунтування географічної української термінології.

Ключовою подією цього періоду стало написання і публікація двотомного видання «Коротка географія України» (1910-1914 рр.). У передмові до цієї праці він писав: «Ми українці, земля, де живемо, зветься Україна, чи вона під Російською державою, чи під Угорщиною, чи під Австрією. Бо хоч і ділять її кордони, хоч розірвана вона на шматки, але ж один народ, що її заселяє, з одною мовою, вдачею, звичаями».

Учень 4. У 1915 році у Львові виходить із друку книга Степана Рудницького «Чому ми хочемо самостійної України». Це видання автор починає словами: «Україна – се земля, де живуть українці. Вона є всюди там, де гомонить наша рідна українська мова й пісня, всюди там, де люди зберігають давній український звичай, всюди там, де люди пам'ятають про спільну минулу долю й недолю, всюди там, де люди хочуть свободного, українського життя. Україна – це великий, багатий і славний край». Ці слова, написані більш ніж сто років тому, нам здаються такими сучасними, такими актуальними.

Степан Рудницький дуже чітко відповів на питання: «Якої нам треба самостійної України?».

«Перша вимога – се те, щоб український нарід був дійсним господарем на всій своїй землі, володіти Україною мають тільки українці».

Учень 5. 1 листопада 1918 року проголошено Західноукраїнську Народну Республіку. С. Рудницький стає експертом і радником в уряді ЗУНР з економіко- і політико-географічних проблем.

У роки Першої світової війни і відразу після її закінчення С. Рудницький закладає основи політичної географії та геополітики України (наукова праця «Україна і великодержави», видана у 1920 році).

У 1919 р. С. Рудницький емігрував із України спочатку до Відня, а потім до Праги. У Відні С. Рудницький викладав географію в Академії експорту і світової торгівлі.

Найсуттєвішим є те, що він був одним із фундаторів Українського Вільного Університету, де викладав майже всі географічні дисципліни.

Одночасно він працював у Карловому університеті (Прага), а також у Празькому Німецькому університеті та Українській господарській академії в Подєбрадах. Празький період життя – це праця над двома книгами під загальною назвою «Основи землезнавства України».

Учень 6. Та інша вабила вченого мета: створити багатотомну працю «Географія України» і «Систему загальної й описової географії». Як український патріот, він бачив можливі умови для реалізації своїх задумів лише в Україні. У зв'язку з цим С. Рудницький надіслав листа Народному Комісаріату освіти в Харкові, в якому, пропонуючи свої послуги, накреслив загальний план розбудови географічної науки й освіти в Україні.

У жовтні 1926 р. С. Рудницький від'їжджає з Праги до Харкова.

Варто відзначити вагомий внесок С. Рудницького у розвиток географічної освіти і краєзнавства. Зокрема, він розробив основи навчання географії у школах; підготував і видав навчальні посібники та популярні книги з географії України; організував видавництво стінних карт України, шкільних атласів.

Учень 7. 23 березня 1933 року С. Рудницький був заарештований. Він бездоказово звинувачувався у членстві в «контрреволюційній Українській Військовій Організації», шпигунстві. 23 вересня того ж року його засуджено на 5 років позбавлення волі. Український науково-дослідний інститут географії та картографії було ліквідовано, ряд співробітників репресовано. Після суду С. Рудницького переведено у спецтабори. А навесні 1935 року відправлено на Соловки. 3 листопада 1937 року розстріляно. Місце поховання вченого невідоме й досі.

Учень 1. Але його праці можуть бути підручниками із патріотизму для кожного українця: «Українська земля така велика, так вигідно положена, така багата, український нарід такий великий, здоровий, здібний, має такі цінні завдатки у своїй протонародній культурі, що перед цим народом відчиняються в будучині величезні можливості». Певно, що такий народ має право на майбутнє. І це майбутнє вже в наших руках.

V. Закріплення вивченого матеріалу

Прийом «Пам'ятка патріота».

Завдання. Запишіть п'ять імен дослідників українських земель, внесок яких, на вашу думку, є найвагомим.

VI. Підсумок уроку. Оцінювання діяльності учнів на уроці

- Який вид діяльності на уроці був найцікавішим?
- Найбільше на уроці запам'яталось...
- Самооцінювання та взаємооцінювання діяльності учнів на уроці.

VII. Домашнє завдання

Проблемне питання. Чи залишилися «білі плями» на карті України?

Підготувати презентацію на тему «Сучасні географічні дослідження».

Список використаних джерел

1. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш. Фізична географія України: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів /В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2008.
2. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія України. Дидактичний комплекс до вивчення шкільного курсу /С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Х.: Видавництво «Ранок», 2003.
3. Рудницький С.Л. Чому ми хочемо самостійної України – Львів. Видавництво «Світ», 1994.
4. Капко С.М. Академік С. Рудницький – теоретик української національної державності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/NTSB_2006/Pravo/1_kapko%20s.m..doc.htm .

Додаток

ГЕРОДОТ ГАЛІКАРНАСЬКИЙ (гр. *Ἡρόδοτος Ἀλικαρνασσεύς*); (між 490 р. і 498 р. до н.е. – близько 425 р. до н.е.) – давньогрецький історик, названий Цицероном «батьком історії». Один із перших географів і вчених-мандрівників. На підставі побаченого на власні очі та почутих розповідей створив перший опис відомого тоді світу. Автор «Історії» в 9-и книгах, де описував греко-перські війни життя і побут скіфів, землю яких він відвідав. Відомості Геродота є чи не єдиною пам'яткою географії півдня України. Скіфія була величезною державою, яка довго не мала собі рівних. На той час, коли там побував Геродот, у ній проживало понад 12 млн. населення. Для порівняння: у Римі через тисячу років потому проживали лише 1млн., в Італії – 6 млн., за часів Богдана Хмельницького в Україні – 11 млн., а у Польщі та Росії – по 9 млн. Її розміри викликали найбільший подив заморського вченого: «Скіфія – це квадрат, кожна сторона якого становить двадцять днів шляху...». Не менш дивували Геродота кліматичні умови: «...країна має такий суворий клімат, що протягом кількох місяців там стоять нестерпні холоди; море ... замерзає, отож скіфи переїжджають кригою на той бік...». Геродот переповідає чутки про «літаюче пір'я» на берегах Меотиди (Азовського моря). «Пір'я» так заповнює повітря, що неможливо що-небудь побачити. І сам пояснює, що це хуртовина – явище, небачене для жителів півдня. Країна скіфів – добре зрошувана рівнина. Тут течуть річки: Істр (Дунай), Тірас (Дністер), Гіпаніс (Південний Буг), Борисфен (Дніпро). З них Борисфен є найприбутковішим: він дає чудову рибу, вода його вельми приємна на смак, уздовж нього тягнеться добротна орна земля, у гирлі сама собою осідає сіль. Скіфи виробляють хліб, вирощують

сочевицю, цибулю, часник, льон і коноплі. Великим багатством вважається бджолиний мед.

ГІППОКРАТ (460 р. – 377 р. до н.е.) – давньогрецький мандрівник, засновник медичної географії, у своїй праці «Про повітря, воду і місцевість» описав свої враження про подорож південною частиною України.

СТРАБОН (*Στράβων*); (близько 64/63 рр. до н.е. – близько 23/24 рр. н.е.) – грецький історик і географ. Автор «Історії», що не збереглася, та «Географії» в 17 книгах, яка є незамінним джерелом для вивчення географії Стародавнього Світу. Географія (*Γεογραφικά*) Страбона, яка дійшла до нас майже цілком, – єдиний твір, який дає поняття про те, якою була географічна наука в ті часи, коли Страбон уперше детально знайомить свого читача з природними особливостями «таврійського», чи «скіфського» Херсонеса. Страбон був першим ученим, який описав Крим.

ГАЙ ПЛІНІЙ СТАРШИЙ (79 р. – 23 р. до н.е.) – римський натураліст, який створив багатотомну енциклопедію природничо-наукових знань (37 томів), залишив опис окремих річок, тварин і рослин території України. Загинув під час виверження вулкана Везувій у м. Помпеї.

КЛАВДІЙ ПТОЛЕМЕЙ (*Κλαύδις Πτολεμαῖς*); (близько 87 – 165 рр.) – давньогрецький астроном, астролог, математик, оптик, теоретик музики та географ. У період із 127 р. по 151 р. жив у Александрії, де проводив астрономічні спостереження та займався складанням карт. Та чи не найбільшу славу принесла Птолемею «Географія» – збірник знань про географію всього відомого античним народам світу. Клавдій Птолемей був великим прихильником математичної географії, тому його твір є детальним керівництвом до складання атласу світу із зазначенням точних координат кожного пункту. На карті Птолемея було зображено багато географічних об'єктів. Проте вона, звісно, була дуже приблизною. Та незважаючи на це, картами і «Географією» (у 8 книгах) користувалися ще 14 століть! Саме на них і зображена територія, де знаходиться тепер Україна. Цікаво, що книги та карти Птолемея перевидавалися більше як 50 разів.

*Пляка С. М.,
методист НМЛ виховної роботи
і формування культури здоров'я
КЗ «КОІППО імені Василя
Сухомлинського»*

ВИДАТНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ (інтелектуально-пошукова гра на місцевості)

24 серпня 2016 року Україна відзначає 25 річницю від дня проголошення незалежності, яку виборювали протягом століть наші пращури. Пропонуємо взяти участь в інтелектуально-пошуковій грі на місцевості «Видатні постаті

української історії», яка передбачає знайомство з видатними українцями, які присвятили своє життя боротьбі за самостійну державу.

Умови гри

1. Учасники гри відвідують 4 локації (усі пам'ятники та меморіальну дошку, встановлені в Кіровограді), що знаходяться близько одна до одної.

2. На кожній із локацій потрібно дати відповіді на 5 запитань та заповнити бланк для відповідей (додаток 1).

3. Після переходу до нової локації давати відповіді на запитання із попереднього завдання забороняється.

4. Кожна правильна відповідь оцінюється в один бал.

5. Карта локацій гри (додаток 2) є тільки в організаторів і учасникам не видається.

6. Особливість завдань у тому, що вони побудовані ланцюжком за принципом: «Розгадав одне завдання – отримуй наступне!». І так допоки не дійдеш до кінця маршруту.

7. Для пошуку відповідей на запитання можна використовувати гаджети, що мають вихід в Інтернет.

8. Якщо у грі беруть участь дві і більше команд, то переможцем є та команда, яка набрала більшу кількість балів. За рівної кількості балів команди посідають однакові місця.

Завдання

Завдання 1.

Біля одного із навчальних закладів міста Кіровограда встановлено пам'ятник українському політичному та державному діячу, прозаїку, драматургу, художнику. Указаний навчальний заклад носить його ім'я та для більшості педагогів Кіровоградщини є альма-матер.

Той, кому встановлено пам'ятник, народився у місті Єлисаветграді та навчався у Єлисаветградській чоловічій гімназії, а продовжував навчання на юридичному факультеті Київського університету.

Він був активним членом Революційної української партії, а згодом – Української соціал-демократичної робітничої партії. З 1917 року – заступник голови Центральної Ради, перший голова Генерального секретаріату, генеральний секретар внутрішніх справ. У травні 1917 року очолив українську делегацію, яка передала Тимчасовому урядові вимоги Центральної Ради про надання Україні автономії. Автор майже всіх основних декларацій і законодавчих актів УНР.

З листопада 1918 до лютого 1919 року очолював Директорію.

У 1920 році повернувся в Україну, але спроби співпрацювати з більшовиками закінчилися невдало. З кінця 20-х років жив у Франції, де і помер у місті Мужен.

Запитання.

1. Назвіть про кого йдеться у завданні та вкажіть роки його життя.

2. Вкажіть навчальний заклад, який носить його ім'я.

3. У якому році навчальний заклад отримав назву, пов'язану з особою, про яку йде мова у завданні?

4. Коли було встановлено пам'ятник, про який згадується у завданні?

5. Скільки ще в Україні встановлено пам'ятників особі, про яку говориться у завданні?

Завдання 2.

Єлисаветградська чоловіча гімназія розташовувалась на вулиці Петрівській (колишня назва) в будівлі, яка збереглася дотепер і її експлуатує Державна служба з надзвичайних ситуацій України. Випускниками цієї гімназії було багато відомих у всьому світі людей: Володимир Винниченко, Ігор Тамм, Генріх Лангемак, Микола Чеботарьов, Юлій Мейтус, Борис Гессен та інші.

Крім того, на цій вулиці зараз знаходиться Кіровоградська обласна бібліотека для дітей і носить ім'я особи, якій біля приміщення встановлено пам'ятник. Це відомий український поет, письменник, художник, громадський та політичний діяч ХІХ століття.

Ліворуч пам'ятника (якщо дивитись на бібліотеку) розміщено об'єкт, що є одним із державних символів, день якого відзначають в Україні 23 серпня, починаючи із 2004 року.

Запитання.

1. Сучасна назва вулиці Петрівської.

2. Назвіть кому встановлено пам'ятник біля бібліотеки та вкажіть роки його життя.

3. Найвідоміша збірка поетичних творів, автором якої є особа, котрій встановлено пам'ятник.

4. Який об'єкт розміщено ліворуч пам'ятника, про який йде мова у завданні?

5. Укажіть статтю Конституції України, у якій закріплено роль цього об'єкта як державного символу.

Завдання 3.

Згідно з планом забудови, розробленим міським архітектором Андрієм Достоєвським, вулиця, зорієнтована перпендикулярно до вулиці Шевченка, виникла у 50-х роках ХІХ ст. і в той час називалась Іванівська.

У приміщенні, в якому раніше діяла повітова земська управа, на розі вулиці Шевченка та цієї вулиці, зараз знаходиться комунальний заклад «Навчально-виховне об'єднання «Спеціалізований загальноосвітній навчальний заклад І ступеня «Гармонія» – гімназія імені Тараса Шевченка – центр позашкільного виховання «Контакт» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області».

У 1926 році зазначену вище вулицю перейменували на честь наркома освіти Анатолія Луначарського. А вже після здобуття Україною незалежності неодноразово підіймалося питання про її перейменування.

У 2009 році Кіровоградська міська рада ухвалила рішення про перейменування вулиці на честь українського дисидента, громадського та політичного діяча, який тісно пов'язаний зі створенням першої в Україні опозиційної до радянської влади політичної партії у 1988 році.

У будівлі, де розміщувалося регіональне представництво Народного Руху України, під час зустрічі з міською громадою свою останню лекцію у житті

провела зазначена вище особа. З цієї нагоди на будинку встановлено меморіальну дошку.

Запитання.

1. Назвіть людину, на честь якої названо вулицю та вкажіть роки її життя.
2. В якому році ця особа стала лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка?
3. Як називалась перша в Україні опозиційна до радянської влади політична партія, ініціатором та ідейним натхненником якої є зазначена в завданні особа?
4. Ким обрано цю особу 14 жовтня 1991 року на Великій козацькій раді?
5. Яка особливість присвоєння звання Героя України цій особі?

Завдання 4.

Йдучи в напрямку центру міста вулицею В'ячеслава Чорновола, ми можемо потрапити на площу, де встановлено пам'ятник українському гетьману XVII століття, яка названа на його честь.

Ця площа – друга за значимістю у місті, має важливе транспортне значення. Традиційно тут розташовані зупинки численних маршрутних таксі та автобусів.

Запитання.

1. Назвіть Гетьмана українського козацтва, про якого йде мова у завданні, та вкажіть роки його життя.
2. Укажіть роки, в які гетьманат очолювала особа, котра вказана у завданні.
3. Як називається площа, яка згадується у завданні?
4. У якому році встановлено пам'ятник, що розміщується на площі?
5. Який зв'язок між цим українським гетьманом та сучасною українською гривнею?

Правильні відповіді

Відповіді до завдання 1.

1. Володимир Кирилович Винниченко (1880-1951).
2. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.
3. 1992 рік.
4. 2010 рік.
5. Жодного.

Коментар: у Кіровограді встановлено єдиний в Україні пам'ятник Володимирі Винниченку.

Відповіді до завдання 2.

1. Вулиця Шевченка.
2. Тарас Григорович Шевченко (1814-1861).
3. Збірка віршів «Кобзар».
4. Державний Прапор України.
5. Стаття 20 Конституції України.

Відповіді до завдання 3

1. В'ячеслав Максимович Чорновіл (1937-1999).

2. 1996 рік.
3. Українська Гельсінська спілка.
4. В'ячеслава Чорновола обрано Гетьманом українського козацтва.
5. Звання Герой України В'ячеславу Чорноволу присвоєно посмертно.

Відповіді до завдання 4.

1. Богдан Михайлович Хмельницький (1596-1657).

Коментар: у деяких джерелах вказують, що рік народження Б. Хмельницького 1595, що не є помилкою, адже це пов'язано з різними системами літочислення.

2. 1648-1657 рр.
3. Площа Богдана Хмельницького.
4. 1995 рік.
5. Богдана Хмельницького зображено на купюрі 5 гривень.

Додаток 1

Бланк для відповідей на запитання

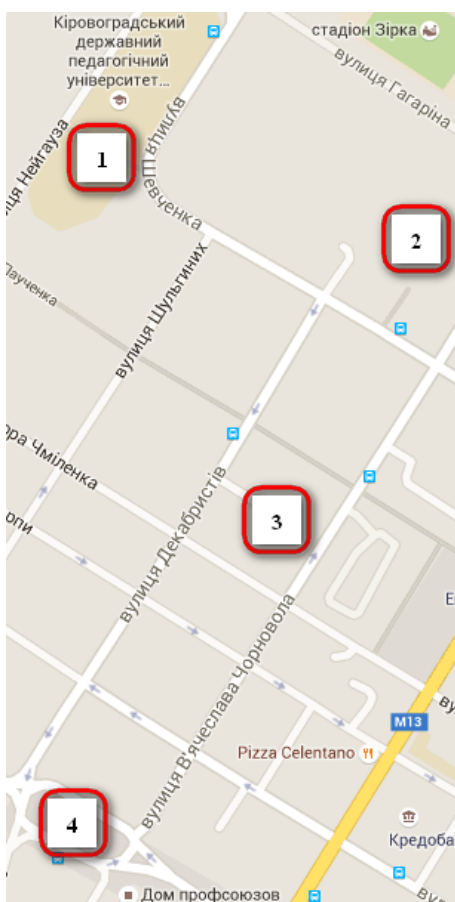
Назва команди: _____		
Капітан: _____		
№	Завдання № 1	Бали
1		
2		
3		
4		
5		
	<i>Усього</i>	
№	Завдання № 2	Бали
1		
2		
3		
4		
5		
	<i>Усього</i>	
№	Завдання № 3	Бали
1		
2		
3		
4		
5		
	<i>Усього</i>	
№	Завдання № 4	Бали
1		
2		

3		
4		
5		
		<i>Усього</i>
		Разом

Примітка: якщо участь у грі бере декілька команд, то кожна з них заповнює свій бланк для відповідей на запитання, виданий до початку.

Додаток 2

Карта локацій гри

1. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (вул. Шевченка, 1).
2. Кіровоградська обласна бібліотека для дітей імені Тараса Шевченка (вул. Шевченка, 5).
3. Будівля на вулиці В'ячеслава Чорновола, 36-Б.
4. Площа Богдана Хмельницького.

1. Пам'ятник Володимирі Винниченку

2. Пам'ятник Тарасу Шевченку

3. Меморіальна дошка В'ячеславу Чорноволу

4. Пам'ятник Богдану Хмельницькому

Арутюнян О.С.,
методист КПНЗ «Кіровоградський
обласний центр дитячої та юнацької
творчості», голова Ради євроклубів
Кіровоградщини

**ВІД ДЕМОКРАТИЧНОЇ ШКОЛИ
ДО РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ УКРАЇНИ**
(урок-дискусія для учнів 9-11 класів, батьків та педагогів)

Мета та завдання: поглиблення знань та розуміння важливості принципів демократії; формування демократичних цінностей; осмислення основних принципів демократії (свобода, рівність, толерантність, взаємодія, верховенство права).

Обладнання: дошка, скотч, маркери, ватман, ножиці, кольоровий папір, кольорові нитки, стікери, проектор, ноутбук, екран.

Хід заняття

Учитель. Україна цього року відзначає 25 років незалежності. Наша держава гостро відчуває потребу у становленні та діяльності нової генерації активних громадян, які сповідують цінності демократичного суспільства – верховенство права людини, рівність і взаємну повагу.

Учитель. Термін «демократія» знайомий чи не більшості людей, проте не всі правильно розуміють його значення.

Учень. Демократія – це постійний рух та процес перетворень. Демократія – це спосіб врядування, при якому найвища влада належить народу.

Учитель. Так, лише при «прякій демократії» громадяни мають змогу брати участь у знаходженні суспільних рішень.

Які приклади Вам відомі?

Учень. Це наші загальношкільні зібрання: коли всі люди можуть зібратися в одному приміщенні, обговорити відповідні питання й ухвалити рішення шляхом більшості голосів.

З історії відомо, що Грецькою державою у давні часи керувала Рада з 500 громадян. Усі важливі питання, навіть схвалені Радою, виносились на народні збори всіх громадян для голосування.

Учитель. З розвитком суспільства демократія набуває «представницького» характеру. Усі громадяни здійснюють владу вже не безпосередньо, а через своїх представників, яких обирають.

Так, парламент України, що складається з представників, обраних народом, покликаний вирішувати важливі для держави питань і приймати політичні рішення від імені всіх громадян.

Учитель. Розвиток України та її інтеграція до європейської спільноти можливий лише за умови усвідомлення кожним громадянином власної гідності та ідентичності, здатності до свідомого прийняття рішень, міжкультурного

діалогу, поваги та вміння захищати свої права. Становлення справжнього громадянина потребує створення демократичного суспільства.

Демократичне суспільство починається з батьків, учителів, учнів, які готові вже у навчальному закладі брати на себе відповідальність та приймати рішення, реагувати на процеси, що відбуваються навколо через призму демократичних процесів у суспільстві.

В основу демократії покладено такі принципи: влада більшості, рівні можливості, права і свободи кожної людини, багатокультурність, свідомий вибір.

Опитувальник «Демократія у твоєму житті»

Для того, щоб визначити місце демократії у твоєму житті, пропоную надати відповідь «так» чи «ні» на такі запитання:

1. Чи відчуваєш ти повагу до себе з боку дорослих: учителів, батьків, знайомих?

2. Чи педагоги спільно з тобою встановлюють правила у твоєму класі, у школі?

3. Чи визнають дорослі за тобою право висловлювати свою думку та дотримуватися її?

4. Під час вирішення важливих питань у житті школи чи прислуховуються педагоги, батьки до твоїх думок та думок твоїх однолітків?

(Обговорення відповідей учнів у парах, групах.)

Більшість позитивних відповідей свідчить про достатньо високий рівень демократичного мислення і оточення.)

Учитель: Одним із ключових завдань демократії є захист основоположних прав людини.

Пропоную написати ці права та розмістити їх в основі (умовному фундаменті) будинку, який ми з вами сьогодні побудуємо.

(Діти на стікерах пишуть по одному праву та розміщують в основі майбутнього будинку.)

Права людини: свобода слова і віросповідання; рівне право на законодавчий захист; можливість організувати політичне, економічне і культурне життя суспільства; активна участь у житті громади та інші.

Учитель. Ці права закріплені в «Загальній декларації прав людини ООН»: визнання невід'ємно притаманної гідності та рівних і невід'ємних прав усіх членів людської спільноти є першоосновою свободи, справедливості й миру у світі.

Демократичне суспільство сповідує такі *принципи*, як толерантність, взаємодія, свобода, вибір, гідність, активність, відкритість, справедливість, рівність можливостей.

(Учитель розміщує в основі будинку демократичні принципи.)

Учитель. Пропоную з'ясувати відповідь на запитання: хто втілює демократичні принципи та має дотримуватись прав людини в житті? (люди, народ – це ми з вами: учні, учителі, батьки, громада).

(Учитель пропонує побудувати стіни будинку та закріпити на них слова «учні», «учителі», «батьки», «громада».)

Робота в групах. Учитель об'єднує учнів, учителів, батьків у 4 групи. Кожна об'єднана група являє собою одну організацію суспільства: «Учні», «Батьки», «Учителі», «Громада – громадські організації/влада»

Вправа «Узи співпраці»

Мета вправи: сприяти розумінню зв'язків між правами та відповідальністю; розвивати навички ведення дискусії та співробітництва; заохочувати до громадянської відповідальності.

Завдання. Спочатку кожна група визначає і записує на аркуші паперу *роль, яку вона відіграє* у демократичному суспільстві, *ключові функції, які вона виконує*, тобто презентує своє бачення її ролі в сучасному житті школи та суспільному житті громади.

Потім іншим кольором маркера на аркуші записують вимоги до інших груп під окремими заголовками («Вимоги до батьків», «Вимоги до педагогів», «Вимоги до Учні», «Вимоги до громади»), які повинні бути обґрунтовані необхідністю якнайкращого виконання функцій. Після обговорення та записів аркуші складаються в середині кімнати у формі квадрата на відстані близько одного метра. Кожна група отримує 6 ниток (кожній групі свій колір), скотч та маркер.

Групи починають переговори (дискусію) та узгодження інтересів, які відбуваються у три раунди.

Раунд 1: переговори між групами «Учителі» і «Батьки»; «Учні» і «Громада».

Раунд 2: переговори між групами «Учителі» і «Учні»; «Батьки» і «Громада».

Раунд 3: переговори між групами «Учителі» і «Громада»; «Учні» і «Батьки».

Інструкція. Висуваючи вимоги один одному, учасники повинні робити це чітко та стисло. Вони мають пояснити, що ці вимоги передбачають, і обґрунтувати, чому висуното саме ці, а не інші.

Під час вирішення питання про прийняття вимоги або її відхилення учасники груп повинні вирішити, чи те, що від них вимагається, є справедливим, і чи зможуть вони виконати це. При досягненні згоди одна нитка з'єднує за допомогою скотча два аркуші, що означає прийняття на себе відповідальності і досягнення консенсусу.

Робота в групах демонструє механізм взаємодії в суспільстві, певної відповідальності всіх її учасників і є важливою частиною руху за зміни в шкільному середовищі.

Питання для обговорення результатів роботи в групах:

- Чи важко було працювати?
- Коли було важче дійти згоди: в одній групі чи між різними групами?
- Що сприяло досягненню згоди в середині однієї групи?
- Що заважало встановити згоду між групами?
- Що допомогло знайти спільне вирішення проблеми?

Учні. Тільки толерантність, взаємоповага, свобода вибору, взаємодія, активність, відкритість допомогли дійти згоди та виконати вправу. А це є

основними принципами демократії, які ми можемо навчитись упроваджувати в наше життя у процесі взаємодії та спільних дій.

Учитель. А така взаємодія в школі виникає під час навчання, виховання та демократичного управління.

(Учитель будує стіни умовного будинку із запропонованих тверджень: «взаємодія», «навчання», «виховання», «управління»).

Учитель. Під час роботи сформувались очікування від груп «Учні», «Громада», «Учителі», «Батьки» щодо демократичної школи. Кожній групі пропоную записати вже сформовані очікування та розмістити їх на стінах нашого умовного будинку. *(Представники кожної групи по черзі прикріплюють вимоги у відповідних секторах.)*

Виховання та очікування: самостійність, критичне мислення, відповідальність.

Навчання та очікування: комунікація, мовлення, розуміння прав і обов'язків, вміння вчитись.

Взаємодія та очікування: здобуття професійних знань і навичок, поліпшення якості життя.

Управління та очікування: взаємоповага, взаємодія з іншими, вирішення конфліктів, активна участь у житті суспільства, повага до різноманітності.

Усе це є основою для створення Демократичної школи.

(Учитель проводить обговорення з учнями, батьками, учителями.)

Питання для обговорення:

- Чи важко було визначити функції, які в демократичній школі виконують педагоги, учні, батьки, громада?

- Чи були розбіжності в учасників групи щодо того, які вимоги слід прийняти, а які відхилити на початку спілкування та по завершенні обговорення?

- Чи виконання цієї справи відкрило про демократичну школу щось нове, те, чого вони раніше не знали?

- Чи були якісь несподіванки? Чи вважаєте ви, що такі випадки можуть створити труднощі у реальній ситуації?

- Чи вважаєте нашу школу демократичною?

- Які Ваші пропозиції задля того, щоб у школі відбулись демократичні зміни?

(Учитель об'єднує учнів, учителів, батьків в групи, які записують спільне рішення, що для них є Демократична школа.

Пропозиції записуються на аркушах та розміщуються на дах «Демократична школа».)

Учитель. Чому так важливо здійснити демократичні перетворення в школі та дотримуватися принципів демократії?

Учень. Школа – це частина громади. Якщо ми побудуємо демократичну школу, то це буде наш внесок у розвиток демократичної України.

Учитель. Школа – це мікромодель суспільства. Саме тут ми можемо засвоювати демократичні норми, цінності, навчатись поведінці відповідального громадянина через щоденний життєвий досвід. А це сприятиме розвитку громадянського суспільства і демократичних процесів в Україні.

(Перегляд соціальних відеороликів «Активне громадянство», «Демократична країна».)

Список використаних джерел

1. Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафстоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер; [пер. з англ. та адапт. Л.І. Паращенко]. – К. : Основа, 2011. – Т. 1. – 164 с.

2. Зростаємо у демократії: Плани уроків для початкового рівня з питань демократичного громадянства та прав людини / Р. Голлоб, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер; [пер. з англ. та адапт. О.В. Овчарук; заг. ред. укр. версії: Н.Г. Протасова]. – К. : Основа, 2011. – Т. 2. – 164 с.

*Погрібний Д.О.,
учитель історії та правознавства
загальноосвітньої школи
I-III ступенів №4
Кіровоградської міської ради
Кіровоградської області*

ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА УКРАЇНА *(усний журнал для учнів 10-11 класів)*

Мета уроку: ознайомити учнів з основними історичними етапами становлення державності України; формувати ціннісне ставлення до держави, суспільства; виховувати патріотизм, почуття гордості за приналежність до української нації та особистої відповідальності за долю своєї держави й народу, власного внеску в процеси державотворення.

Обладнання: плакати із зображенням Державного Прапора України, Державного Герба України, Державного Гімна України, мультимедійний комплекс, презентація, роздатковий матеріал.

Хід уроку

Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, –
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є – дорога, явори,
усе моє, все зветься – Україна.

Ліна Костенко

I. Організаційний момент. Оголошення теми. Вступне слово вчителя

Учитель. – Слова української поетеси Л. Костенко, якими розпочато наш урок, знайшли шлях до людських сердець та об'єднують наш народ у своїй любові до Батьківщини.

– Особливо актуально ці слова звучать у рік відзначення 25-ї річниці від дня проголошення незалежності України та змушують кожного задуматися про нелегкий шлях до суверенності та державотворення.

– Що означає Україна для кожного з нас?

– Дізнаємося про це, перегорнувши *сторінки усного журналу*.

II. Основна частина уроку

Сторінка перша – «Інформаційна»

Повідомлення від групи «Експерти» на тему «Загальні положення».

Держава – це особлива форма організації суспільства за допомогою спеціального апарату управління, який захищає інтереси населення певної території, регулює відносини між членами суспільства, зокрема за допомогою примусу.

Країна – це територія із визначеними кордонами й населенням, що являє собою єдине ціле з погляду історії, культури, нації та в політико-географічному відношенні може бути незалежною або залежною. Країна не завжди є державою, наприклад Україна в 1900 р. була країною українців, але поділеною між Російською та Австро-Угорською імперіями.

Ознаки державності: територія, державний суверенітет, система влади, система права (закони), державний механізм, система податків, населення, збройні сили, державна символіка, грошова система, державна мова.

Коментар щодо наявності ознак державності в Україні: територія (+); державний суверенітет (+); система влади (+); система права (закони) (+); державний механізм (+); система податків (+); населення (+); збройні сили (+); державна символіка (+); грошова система (+).

Повідомлення від групи «Історики» на тему «Основні етапи розвитку української державності».

(Довідкові матеріали для повідомлення розміщені у презентації. Після повідомлення – перегляд та обговорення відеоролика «Проголошення незалежності України»; режим доступу – https://www.youtube.com/watch?v=j_Hiqd56HT4)

Повідомлення від групи «Правознавці» на тему «Закріплення суверенітету України в політико-правових актах».

(Довідкові матеріали для повідомлення розміщені у презентації. Після повідомлення – перегляд та обговорення відеоролика «Прийняття Конституції України»; режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=rtytGfo-EJU>)

Сторінка друга – «Інтерактивна»

Учні об'єднуються у чотири групи. Проводиться інтерактивна вправа на встановлення відповідності:

- поняття та його визначення (*державний суверенітет, народний суверенітет, національний суверенітет*);

- політичного діяча-державотворця та його портрета (*Іван Мазепа, Володимир Великий, Михайло Грушевський, Леонід Кравчук, Богдан Хмельницький, Ярослав Мудрий, Павло Скоропадський*);

- події та дати (*16.07.1990 р., 24.08.1991 р., 01.12. 1991 р., 28.06.1996 р.*).

(I варіант проведення вправи. Можливе використання матеріалів, розміщених на платформі: <https://learningapps.org>;

II варіант проведення вправи. Можливе використання матеріалів презентації, а також спеціально оформлених карток для встановлення відповідності та «з'єднання» поняття і його визначення, історичної особи-державотворця та його портрета, події та дати)

Сторінка третя – «Дискусійна»

Проведення міні-дискусії. Орієнтовні запитання для дискусії:

1. Ви є патріотом держави чи країни? Обґрунтуйте та поясніть, як ви розумієте різницю?

2. В умовах нинішньої політичної ситуації, проведення АТО, що, на вашу думку, може об'єднати українців? Поясніть свою думку.

3. Чи можна вважати, що реформування місцевого самоврядування є черговим кроком у зміцненні державотворення?

4. Як ви розумієте слова Ліни Костенко: «Держава – держить. Бо вона держава. У неї скипетр влади у руці»?

5. Прокоментуйте слова М. Грушевського: «Біда України у тому, що нею керують ті, кому вона не потрібна». У чому він має рацію?

6. Чи погоджуєтесь ви зі словами Івана Сірка: «Зрада оплачується тільки кров'ю. Тому, хто одцурався Вітчизни, – немає місця на землі».

7. «В дитинстві відкриваєш материк, котрий назветься потім — Батьківщина» (Л. Костенко). Прокоментуйте висловлювання, спираючись на власний досвід.

Сторінка четверта – «Проектна»

Обговорення проекту Національної телекомпанії України, присвяченого 20-річчю незалежності України, – «20 кроків до мрії». У 2011 році проект визнано кращим на Всеукраїнському фестивалі телевізійних і радіопрограм «Калинові острови».

Інформаційна довідка. Проект «20 кроків до мрії» – це цикл міжпрограмних роликів, присвячених важливим історичним фактам, подіям, процесам становлення української держави, починаючи від перших спроб українського народу здобути незалежність. Темою роликів стали історичні факти, битви, події, учасниками яких були українці, котрі боролися проти поневолювачів, загарбників, відстоювали вільну і незалежну Україну.

(Перегляд відеоролику «Крок 20. Сучасна Україна» (Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=HRI9RalSrA4>)

Учитель. – Ви переглянули відеоролики, які розкривають історію України, демонструють її шлях до незалежності, шлях, на якому кожна подія – це крок до розвитку нашої країни.

– Давайте спробуємо продовжити проект та допрацювати наступні п'ять кроків до 25-ї річниці незалежності України.

Учні об'єднуються у п'ять груп, кожна з яких виконуватиме міні-проект.

Виконання проекту можна здійснювати в залежності від технічних можливостей за обраним варіантом.

І варіант виконання проекту. Наявність комп'ютерів, підключення до мережі Інтернет дає можливість створення онлайн-презентації зі спільним доступом. Кожна група працює над наповненням матеріалами певних слайдів, що відповідають умовним Крокам 21-25.

Орієнтовна тематика:

Крок 21. «Євроінтеграція України: Євромайдан».

Крок 22. «Демократичні засади державотворення: Революція Гідності».

Крок 23. «Зона АТО: захист територіальної цілісності України».

Крок 24. «Герої Небесної Сотні, Герої АТО».

Крок 25. «Досягнення сучасних видатних українців: проведення Євро-2012, перемога Джамали, спортивні досягнення Олександра Усіка та паралімпійців...».

II варіант виконання проекту. Відповідно до вищезазначених орієнтовних тем на папері формату А-3 створити постер-проект (колаж), використавши заздалегідь підготовлені вчителем матеріали.

Презентація (захист) проектів.

Сторінка п'ята «Флешмоб “Україна”»

Учні стають півколом біля дошки, продовжуючи речення «Україна – це...», по черзі прикріплюють на дошку сердечка, викладаючи слово УКРАЇНА.

Список використаних джерел:

1. Наровлянський О.Д. Правознавство 10 клас: [підручник] / О.Д. Наровлянський. – Київ: Грамота, 2010. – 232 с.
2. Методичні рекомендації для проведення Першого уроку в 2015/2016 навчальному році: [методичні рекомендації] / Ю.В. Міщай, С.М. Пляка, О.П. Третяк, Л.А. Гаїда. – Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2015. – 40 с.
3. Євромайдан, Революція Гідності [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Євромайдан>.

Орієнтовані завдання та запитання для учнів 1-4-х класів**Для учнів 1-х класів**

- Столиця України.
- Назвіть кольори Державного прапора та поясніть їх значення.
- Найбільша річка України.
- Які рослини – символи України ви знаєте?
- Скільки голосних звуків в українській мові? Назвіть їх.
- Визначте, про яку рослину-символ України йдеться в загадці.
*На городі нога стоїть, на нозі голова висить.
Куди сонце повертається, туди голова нахилиється.*

Для учнів 2-х класів

- Автор поетичної збірки «Кобзар».
- Як звали засновників Києва?
- Перерахуйте всі державні символи України.
- Як називається головна вулиця столиці України?
- Яку українську національну страву їдять із пампушками?
- Назвіть істівного персонажа української народної казки.

Для учнів 3-х класів

- Український національний танок.
- Перерахуйте моря України.
- Які ви знаєте українські народні зимові свята?
- Як називалась козацька держава, яка була створена на острові Хортиця?
- Які ворота були головним в'їздом до княжого Києва?
- Основний Закон України.

Для учнів 4-х класів

- Головна урочиста пісня нашої держави; її автор.
- З якої рослини отримують і мед, і кашу?
- Назвіть найвищу вершину Карпат.
- В якому українському місті були надруковані перші букварі та словники?
- Порахуйте, скільки років нашій незалежності.
- Коли відзначають День українського козацтва?
- Складіть прислів'я з частин. Поясніть їх значення.

<i>Кожному мила</i>	•	• <i>де мати народила.</i>
<i>Та земля мила,</i>	•	• <i>як соловей без пісні.</i>
<i>У рідному краї</i>	•	• <i>своє гніздо знає.</i>
<i>Людина без Батьківщини,</i>	•	• <i>людина – родом і народом.</i>
<i>Всяка пташка</i>	•	• <i>чужа – мачуха.</i>
<i>Рідна сторона – мати,</i>	•	• <i>і соловей краще співає.</i>
<i>Дерево міцне корінням,</i>	•	• <i>своя сторона.</i>

Тексти для читання в початкових класах

Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, –
Оце степи, це небо, ці ліси,

Усе так гарно, чисто, незрадливо,
Усе як є – дорога, явори,
Усе моє, все зветься Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
Що хоч спинись і з Богом говори...

Ліна Костенко

Запитання:

- Про яку красу говорить автор вірша?
- Які слова підбрані для опису нашої країни?
- Знайдіть у тексті слова, які говорять про щирю любов поетеси до України.
- Яка основна думка вірша?

Де найкраще місце на землі

Де зелені хмари яворів
Заступили неба синій став,
На стежині сонце я зустрів,
Привітав його і запитав:
– Всі народи бачиш ти з висот,
Всі долини і гірські шпилі.
Де найбільший на землі народ?
Де найкраще місце на землі?
Сонце усміхнулося здаля:
– Правда, все я бачу з висоти.
Всі народи рівні, а земля
Там найкраща, де вродився ти.
Виростає, дитино, й пам'ятає –
Батьківщина – то найкращий край!

Дмитро Павличко

Запитання:

- Про що головний герой вірша запитав у сонця?
- Яку відповідь він отримав?
- Який же край найкращий?

Батьківщина

Знаєш ти, що таке Батьківщина?
Батьківщина – це ліс осінній,
Це домівка твоя і школа,
І гаряче сонячне коло.

Батьківщина – це труд і свято,
Батьківщина – це мама й тато,
Це твої найкращі друзі
І бджола у веснянім лузі,

Батьківщина – це рідна мова,
Це дотримане чесне слово.

Анатолій Костецький

Запитання:

- Як ставиться поет до своєї Батьківщини?
- Як пояснює автор вірша значення слова «Батьківщина»?

- Що означає це слово для вас?

Рідний край

У всіх людей одна святиня,
куди не глянь, де не спитай,
рідніша їм своя пустиня,
аніж земний в чужині рай.
Їм красить все їх рідний край.
Нема без кореня рослини,
а нас, людей, без батьківщини.

Микола Чернявський

Запитання

- Яка ж найбільша цінність у всіх людей?
- Яке слово ви склали з перших букв кожного рядка?
- У яких словах виражена основна думка акровірша?
- Як ви розумієте це речення?

Мова

Сію дитині
В серденьку ласку.
Сійся-родися
Ніжне «Будь ласка»,
Вдячне «Спасибі»,
«Вибачте» тремтливе –
Слово у серці,
Як зернятко в ниві.
«Доброго ранку!»,
«Світлої днини», –
Щедро даруй ти
Людям, дитино.
Мова барвіста,
Мова багата,
Рідна і тепла,
Як батьківська хата.

Варвара Гринько

Запитання:

- Із чим поетеса порівнює рідну мову?
- Які слова вона «засіває» в серце дітям?
- Яке значення має мова для Вас?

Рідна мова

Розвивайся, звеселяйся,
моя рідна мово,
у барвінки зодягайся,
моє щире слово.

Колосися житом в полі,
піснею в оселі,
щоб зростали наші діти
мудрі і веселі.

Щоб на все життя з тобою
ми запам'ятали,
як з колиски дорогої
мовоньку кохали.

Любов Забашта

Запитання:

- Як ставиться поетеса до рідної мови?
- Які слова про це свідчать?
- Як вона звертається до мови?
- До чого закликає нас автор вірша?

Ластівки прощаються з рідним краєм

Багато років під стріхою однієї хатини жили ластівки. Весною вони повертались з виру, ластів'ят виводили, а восени відлітали в теплі краї. У хатині жили батько й мати, була в них дівчинка Оленка. Вона з нетерпінням чекала теплого весняного дня, коли з'являються ластівки. Це було для Оленки справжнім святом. Улітку дівчинка любила дивитись, як ластівки годують пташенят, вкладаються спати.

А восени, коли вони відлітали, Оленці ставало сумно: мовби розлучалася з дорогими друзями.

За кілька днів до відлітання ластівки збиралися великою зграєю, сідали на телефонних дротах напроти двору й довго там сиділи. Оленці здавалося, що ластівки сумують. Вона прислухалась до їхнього тривожного щебетання й думала: «Чому це вони так довго сидять?».

І маму спитала:

– Чому?

– Вони прощаються з рідною землею. Бо дорога до теплого краю далека й важка.

Оленка підходила до зграйки ластівок, що сиділи на дротах. Їй дуже хотілося, щоб ластівки і з нею попрощалися.

Василь Сухомлинський

Запитання:

- Що для Оленки було справжнім святом?
- За ким любила спостерігати Оленка?
- Чому сумувала Оленка з настанням осені?
- Як готувалися ластівки до відльоту в теплі краї?
- Чого найбільше хотілося Оленці?
- Як ви розумієте заголовок твору?

Матвій дуб

Жив у нашому селі дід Матвій. Сповнилося йому вісімдесят років. Немічний став дід.

Прийшла весна. Сидить дід біля хати на лавочці. Зі школи йдуть діти. Несуть саджанці дуба.

– Дайте й мені один дубок, – просить дід Матвій.

Дали діти дубок дідові. Пішли та й думають: «Що ж робитиме дідусь із дубком? Адже він такий старий, немічний».

А дід Матвій зібрав свої останні сили, посадив дубок над дорогою. Посадив і доглядав його ціле літо. Поливав і землю розпушував навколо нього. Зеленіє дубок і тягнеться до сонця.

Восени дід Матвій помер.

Діти, які дали дідусеві саджанець, доглядають тепер той дубок.

Минуло десять років. Дерево підросло. Але всі пам'ятають Матвіїв дуб. Думають про дерево, думають про доброго чоловіка, покійного діда Матвія.

А думати про людей – то священно. Якби кожен думав про те, щоб принести щастя іншим людям, не було б нещасливих.

Василь Сухомлинський

Запитання:

- Як звали дідуся?
- Скільки йому було років?
- Про що попросив дідусь у дітей?
- Де посадив дубка дідусь?
- Хто доглядав дубка після смерті дідуся?
- Що таке щастя?
- Якби ви посадили деревце, ви були б щасливі?
- Коли мама посміхається, ви щасливі?
- Кому ви можете подарувати щастя?

Дерево для невідомого друга

Прийшла весна. Першокласники навчилися читати й писати. Вчителька й каже:

– Діти, давайте посадимо деревця на спомин про наше дитинство. Нас у класі тридцять – хай кожен посадить своє дерево.

Діти радо взялися до роботи. Вкопали ямки, налили в них води, наносили перегною. Привезли маленькі саджанці – ялинки.

І вчителька викопала ямку.

Але для чого ще одна – тридцять друга ямка?

– Це для хлопчика, що приїде до нас із далекого краю... – каже вчителька.

– А може, дівчинка приїде... Ось ми для невідомого друга й посадимо дерево.

Посадили класом тридцять двох дерев і стали доглядати. Улітку поливали, взимку обгортали снігом, щоб деревам тепліше було. Деревця росли пишні, гіллясті.

Минав час. Ось уже діти й другий клас закінчили, третій і до четвертого перейшли – а невідомого друга немає, жоден новий учень не приїхав до села.

Ті діти вже юнаки й дівчата, вже й школу закінчують, а невідомий друг не приїздить.

Ялинки вирости, стали стрункі, гіллясті. Напередодні закінчення школи прийшли юнаки й дівчата до своєї ялинкової алеї. Прийшли, щоб помріяти про невідомого друга.

«Не може бути, щоб невідомий друг не зустрівся, – думали хлопці й дівчата. – Хіба може бути самотньою тридцять друга ялінка?».

Василь Сухомлинський

Запитання:

- Що запропонувала вчителька своїм першокласникам?
- Які саджанці висадили учні?
- Для кого вирішили учні посадити зайве деревце?
- Чи з'явився невідомий друг у класі?
- Про що мріяли учні біля ялинкової алеї?
- Якщо вчителька дає доручення всьому класу, чи означає це, що кожна дитина зрозуміє його як своє доручення?

Зламана яблунька

Бігаючи подвір'ям школи, Мишко посковзнувся й упав на маленьку яблуньку, що цієї весни посадили.

– Мишко яблуньку зламав! Мишко яблуньку зламав! – закричали діти, побігли до вчительки й зараз же розповіли їй усе, як було.

– Хіба ти не бачиш, куди біжиш? – докоряла вчителька. – Що ж тепер робити? Яблунька померла.

Мишко став мовчазний і задуманий. Він приходив до школи задовго до уроків, дивився на зелений рядочок яблуньок. Тільки одна була суха, скалічена. Мишкові тяжко було на неї дивитись.

Якось учителька повела їхній клас у цей молодий садочок.

– Діти, – сказала вона, – давайте полічимо, скільки тут яблуньок, груш, вишень.

Мишко пішов уздовж яблунового рядка. Він добре знав, що тринадцять яблуньок живих і одна мертва. Та ось ледве підійшов до небіжчиці, як із подиву мало не крикнув: від засохлого стовбурця відійшла зелена гілочка.

– Яблунька оживає! – сказав він схвильовано. Підійшла вчителька.

– Так, ожива, – сказала вона. – Це буде твоя... Добре, Мишку?

– Добре! – зрадів Мишко і побіг до колодязя.

– Куди ж ти? – запитала вчителька.

– Поллю свою яблуньку.

Василь Сухомлинський

Запитання:

- Які причини змусили Мишка задуматись?
- Як відреагував учень на зауваження вчительки?
- Що саме здивувало Мишка?
- Від чого радів хлопчик?
- Чому Мишко побіг до колодязя?
- Чи задумувались ви над тим, що людина, зламуючи гілку, зриваючи гарну квітку, робить біднішим свій рідний край?

Не забувай про джерело

– Бачите, діти, ось цей спалений сонцем пустир у долині? – питає учитель.

– Бачимо, – відповідають діти.

– Тож послухайте бувальщину. Ось тут, на місці цього пустиря, багато років тому був глибокий ставок – аж до села, що розкинулось ген під горою. Можна було виплисти човном на середину й веслувати аж он тих дубів, їх тоді там багато було, а тепер три лишилося, та й ті усихають... На березі верби росли. В лісі водились білки.

То старовинне козацьке село. Викопали ставок запорожці після битви під Жовтими Водами. І поселились на його березі, та стали помічати, що ставок мулом заносить. Зійшлися селяни на сходку й ухвалили: кожен, хто скупався в ставку чи помилувався його красою, мусить набрати відро мулу й винести аж туди, за балку, й висипати в поле.

Люди дотримувались цього розпорядку. Над ставком, на вербових кілках, висіли дерев'яні відра. Для дорослих чоловіків – великі, як половина нинішньої бочки. Для жінок, підлітків – менші. Для дітей – маленькі. Тільки той, що був у матері на руках, не платив працею за радість і задоволення.

Ставок ставав чистіший і глибший. Та ось хтозна-звідки приїхала в село сім'я (батько, мати, четверо синів і дві дочки), яку прозвали Неприкаяними. Поселились вони на околиці, недалеко від ставка. І дорослі, й діти з весни до осені купалися в ставку, а за відра й не брались. Спочатку люди якось не

звертали на те уваги. А потім стали помічати, що чимало підлітків так само робить: купуються, а мулу не виносять.

Старі люди брались повчати молодь: «Що ж ви робите?» А підлітки їм: – «Раз Неприкайним можна, то й нам не гріх».

Поганий приклад виявився перехідним. Багато підлітків, а потім і дорослих стали приходити купатися після смеркання, щоб їх ніхто не бачив...

Старі хитали головами, та нічого вдіяти не могли. Дерев'яні відра, що висіли на вербових кілках, розсохлись, розсипались, а потім зникли.

Старий звичай забули.

Кожному думалось: «На мій вік вистачить». Та ставок мілів, перетворювався на болото, заростав бур'яном.

Настав час, коли вода тут затримувалась тільки весною. А потім і того не стало.

І ставок щез.

Тільки спогад про нього зберігся.

Подумайте над цією бувальщиною, діти.

Напившись води, не забувай про джерело, з якого вода витікає.

Василь Сухомлинський

Запитання:

- Що було в долині багато років тому на місці пустиря?
- Хто викопав ставок?
- Яку ухвалу прийняли селяни на сходці?
- Чому приїжджих прозвали Неприкайними?
- Який приклад перейняли підлітки від приїжджих?
- Чому ставок зник?
- Чого повчає нас бувальщина?
- Чи потрібно проявляти власну ініціативу щоб розчистити джерело, чи варто чекати «поштовху з боку педагогів»?

Зелений луг, квіти, метелики

Зелений луг. Він здавався мені тоді таким великим, безмежним, немов увесь світ – це луг. У блакитному небі сяє сонце. На зеленому килимі – жовті, сині, рожеві квіти. Бринить бджола. Літають метелики – великі, барвисті. Я стою на березі цього великого зеленого океану, мені хочеться обійняти поглядом усю красу, що хвилює мене.

День у дитинстві здається безкінечним, луг – безмежним, поле – безкраїм.

Недавно я пішов весною на той самий луг. Та ж зелена трава, ті ж квіти, ті ж метелики. І сонце сяє в блакиті, і бджоли бринять. Але чомусь усе таке маленьке, мов іграшкове.

Чого воно так? Мабуть, того, що саме в дитинстві перед нами відкриваються найтонші, найніжніші барви рідної землі.

Василь Сухомлинський

Запитання:

- Від кого ведеться розповідь у творі?
- Що змусило автора написати цей твір?
- Яким здавався зелений луг авторові у дитинстві?
- Як ви вважаєте, чи вміє радіти співу птахів, сонячному дню, квітам, лісу навесні, добрим друзям той, кому для радості обов'язково потрібні подарунки?

**Рекомендований перелік документальних фільмів,
присвячених подіям українського державотворення
(за матеріалами Українського інституту національної пам'яті)**

№	Назва картини	Рік випуску	Режисер	Робоча група
Орієнтовний перелік документальних фільмів, що відображають події Української революції 1917-1921 років				
1.	«Акт Злуки: відтворення історичної правди»	2011	Тарас Каляндрук	Львівська державна телерадіокомпанія, Україна
2.	«Апельсинова долька»	2004	Ігор Кобрин	Студія «ТЕЛЕКОН», Україна
3.	«Герої України. Крути. Перша Незалежність»	2014	Сніжана Потапчук	Національна телекомпанія України
4.	«Київ. Епоха переворотів» (з циклу «Історії міста»)	2011	Віталій Загоруйко	т/с ГРАВІС, Україна
5.	«Легион. Хроніка Української Галицької Армії 1918-1919»	2015	Тарас Химич	«Invert pictures», Україна
6.	«Непрощені. Симон Петлюра»	2007	Віктор Шкурін	т/к 1+1, Україна
7.	«Обличчя купюри. Михайло Грушевський»	2008	Віталій Загоруйко, Сергій Братішко	т/к ТОНІС, Україна
8.	«Перший день»	2015	Назарій Шпільчак	«Terra Pictures»
9.	«Свято Злуки. Політика пам'яті»	2011	Олег Манчура	УТ-1, Україна
10.	«Українська революція. Втрачена держава»	2007	Сергій Братішко	т/к ТОНІС, Україна
11.	«Українська революція. За спогадами Всеволода Петріва»	2012-2013	Іван Канівець	KVIDEO, Україна
12.	«Холодний Яр. Воля України – або смерть!»	2014	Галина Химич	ВГО «Не будь байдужим!» та ТОВ «Диваки продакшн», Україна
13.	«Хроніки української революції»	2008	Сергій Братішко	Національна телекомпанія України
Орієнтовний перелік документальних фільмів, присвячених проголошенню незалежності Карпатської України (1939 рік)				
14.	«Срібна Земля. Хроніка Карпатської України 1919-1939»	2012	Тарас Химич	«Ivevent Pictures», Україна
15.	«Собор на крові»	2006	Ігор Кобрин	«Телекон», Україна
16.	«Історична правда з Вахтангом Кіпіані: Карпатська державність»	2014		Телеканал ЗІК, Україна
17.	«Карпатська Україна. Альтернативні уроки історії»	2011		Рух «Не будь байдужим», Україна
18.	«Карпатська Україна»	1942	Каленик Лисюк	http://1939.in.ua/video-2/trahedija-karpatskoji-ukrajiny-kalenyk-lysjuk-1939/

19.	«1939: Героїчна історія Карпатської України»	15.03.2015	Вахтанг Кіпіані	http://www.istpravda.com.ua/videos/2015/03/15/147861/
<i>Орієнтовний перелік документальних фільмів, присвячених історії здобуття Україною незалежності</i>				
20.	«20 кроків до мрії. Крок 18. Проголошення незалежності України»	2011	Станіслав Дордік	Перший Національний, Україна
21.	«Україна. Становлення нації. Ч.4. Незалежність»	2008	Єжи Гофман	Студія «Зодіак», Польща
22.	«Невідома Україна. Від дисидентства до незалежності»	1993	Ізяслав Стависький, Сергій Сніжний	Київнаукфільм, Україна
23.	«Невідома Україна. Повернута Самостійність»	1993	Анатолій Карась, Вітай Сегеда	Київнаукфільм, Україна
24.	«Незалежність. Силовий варіант»	2013	Марк Гресь, Сніжана Потапчук, Олександр Ковш	Студія документальних фільмів, Україна
25.	«Нескорений»	2000	Олесь Янчук	України
26.	«ОУН-УПА: війна на два фронти»	2006	Андрій Санченко	Україна, т/к НТН
27.	«Служба безпеки ОУН. Зачинені двері»	2012	Віталій Загоруйко	
28.	Серія 3 «Одна доба незалежності». Серія 6 «Політика доконаних фактів» з циклу «Собор на крові»	2006	Ігор Кобрин	Україна, «Телекон»
29.	«Незалежність: український варіант»	2015	А. Нестеренко, А. Якимишин	ТРК «Львів», Україна
30.	«Передвісники незалежності України»	2007	Віталій Загоруйко, Сергій Братішко	Т/к Тоніс, Україна

ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА (ДО 25-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ)

**Методичні рекомендації для проведення Першого уроку
в 2016/2017 навчальному році**

Комп'ютерна верстка – С. Пляка

Підписано до друку 14.07.2016 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Друк – принтер. Тираж 100 прим.
Зам. № 241

КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна, 39/63,
Кіровоград, 25006
Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення
освітнього процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика
Перспективна, 39/63, Кіровоград, 25006